

Gárdonyi Géza

**A báró lelke
Tizenkét novella**

TARTALOM

**A BÁRÓ LELKE
ÉTELEK KIRÁLYA
A FIAM GAZEMBER
TRILLIÓK A LEVEGŐBEN
VALLATÁS
A FALU TÉLEN
TÖRÖK IGAZSÁG
GIZEHI PERGAMEN-LAPOK
ILYENEK A VADÁSZOK**

TIZENKÉT NOVELLA

**ANNUSKA APÁCZA LESZ
EZ IS CSODÁLATOS TÖRTÉNET
HORDJ MAGADDAL TÜZET
MI AZ A SZERELEM?
A CSONKA PÓK
FELHŐ A SZOBÁBAN
A ZÁSZLÓ ÁTMARAD
HAT TITKOS KIS LEVÉL
A TÖRÖK SALAMON
HOGYAN CSINÁLÓDIK A VERS
MARI NÉNI MEG PISTA BÁCSI
A MEGISMÉTELTE IDILL
UTÓSZÓ**

A BÁRÓ LELKE

I.

Fehérszakálu öregúr volt a báró. Kockás nadrágban járt és szürke cylinderben. De azért a gyerekek nem futottak el tőle, sem a kutyák meg nem ugatták, sem a béresek nem nevelték.

A gyerekek inkább utána futottak, ha meglátták, mert bonbonokat hordott a zsebében. A kutyák meg nem ugatták, mert a falusi kutyák is tudnak annyi tisztességet, mint a városiak, sőt még többet, mert nem ugrálnak a kanapéra. A béresek pedig nem hogy nevelték volna, hanem inkább komolyak voltak, annyira komolyak, hogy még nyögtek is, ha a báró a közelükben járt.

Mert a báró nem nézhette, hogy az ispán naphosszat dolgoztatja őket.

Fát vágni estig nem is volt szabad a báró birtokán. Az emberek délben két órát pihentek. Aratáskor egy hordó bor kísérte a munkásokat.

Szerették is a bárót.

Mikor meghalt, siratta mind a falu. A kutyák is illendően vonítottak.

Soha nem volt annál szebb temetés.

Mégis egy hét múlva, mikor hire terjedt, hogy a báró lelke visszajár, mindenki keresztet vetett magára. Az öreg méltóságos asszony alkonyat után mingyárt a paplan alá bujt. A cselédség ki nem mert menni az udvarra.

Féltek tőle.

Miért fél az ember azoknak a lelkétől akiket életükben szeretett, akik őt is szerették? - Ki tudná ezt megmagyarázni, ha csak nem német.

- Hátha csak pletyka, üres szóbeszéd a kísértet, - mondogatta Vilma kisasszony báróné fogadott leánya.

- Persze hogy az! - felelte a báróné.

De aztán este mégiscsak vacogott a foguk.

Vilma még csecsemő korában került a házhoz. Az országuton egy megfagyott komédiás családban az anyja karjai között találták. A tollas pólya-vánkosban élt még a kicsi.

Mekkora leány lett belőle! Feketeszemű nyulánk szép leány! A bárónét gyermeki szívvel szereti, noha tudja, hogy nem édesgyermek. Faluhelyen az ilyesmit nem lehet titok alá zárni.

Hát mondom, ez a Vilma kisasszony nem hitte, hogy visszajár a báró lelke.

Hanem még aznap éjjel megbizonyította a báró, hogy az ő lelke nem csepü. Mikor az óra éjfélét ütött, megindult a kastélyban és végig sétálgatott az összes szobákon. A lepedő rémesen lengett rajta. Hosszú fehér szakála összefolyt a lepedővel. És borzasztóan sóhajtott. A báróné mellett elhaladt, mintha sohasem ismerte volna. Vilma meg akarta ragadni, de előbb mégis csak elájult.

No ez rettenetes éjszaka volt. A báróné alig bírta megvárni a reggelt: pakoltatott.

Csak azt nem tudták még: hova menjenek?

A telet Budapesten szokták tölteni, de a zöldbe szokott embernek pokol nyáron a város.

A báróné végre is egy birtokos rokonára gondolt. Ritkán ment hozzájuk, mert a dohányos embereket gyűlölte. De aztán arra is gondolt, hogy Baloghnak két tanuló fia van.

- Hátha az egyikből papot lehetne nevelni?

A báró lelke megnyugodna a másvilágon, ha a családban csak egy pap is lenne.

Odaindultak.

II.

Tisztartóéknál nagy sürgés-forgás volt egy júniusi napon.

- A kisasszony ma jön meg, ma jön meg az iskolából, - mondogatták a cselédek.

A kéményből, mint valami nagy óriás karja, mozgott a füst a magasba. Mintha integetne a távoli országút felé:

- Jön már! Jön már! Isten hozza.

A konyhából fahéj-illat szállongott ki. A kisasszony kedves ételét sütik: fahéjas cseresznyés rétest. A kertész rózsákat metsz a kertben. Kántoréktól kalitkába zárt vadgalambokat hoz egy szeplős parasztfiu.

Ugyanez a fiu fölmászik a tisztartóház előtt a jegenyefára, és a kezét ernyőül emeli a szeméhez: az országutat nézi.

Egyszer, hogy az uraság kertje felé pillant, látja, hogy a remetebarang tetején is áll valaki, s éppúgy mint ő, az országútra néz.

- Az ifiur, - mondta a szeplős fiu.

- Hát csakugyan az ifiur áll ottan.

Szinházi nézelővel vizsgálódik a messzeségbe. Az arca piros.

Egyszer csak megrezzen. A nézelőt zsebre dugja. Megpödrí a bajuszkáját s megigazítja a nyakkendőjét. Azután a nézelőt ismét előkapja: a szeméhez tartja. Kalapot emel. Udvariasan meghajol és érzékenyülten rebegi:

- Annuska!

Persze a megszólított két kilométernyi távolságban van: a feje biccentésével sem válaszol.

Ott ül a porfellegek között szálló hintóban az apja mellett. Az arca piros. Sárga szalma-kalapján nefelejcsszinű pántlikák röpködnek.

Mosolyog.

Tisztartó papa is vidáman nézeget reá.

A lovak táncolva röpítik a hintót hazafelé.

Mikor a hintó elmerült a völgy fainak lombjai között az ifiur bágyadtan eresztette le a nézelőt és sohajtott.

Tíz éve mult, hogy nem látták egymást.

Négy évig az ifiur volt Bécsben, hogy német szót tanuljon. Hat évre meg a kisasszonyt vitték az apákhoz. S tíz év nagy idő, kivált ha azalatt németül is kell tanulni.

Tíz évvel ezelőtt gyerekek voltak mind a ketten s itt játszadoztak a remetebarang körül. Pillangót kergettek, virágot gyűjtöttek. Leültek a barlang mohos sziklájára és eltűnődtek a remete emlékéen:

- Milyen ember lehetett az a remete? Mért vonult ide? Imádkozott-e egész nap? Lejártak-e hozzá az égből az angyalok?

A barlangot aztán egy napon átalakította a cselédség. A közepére asztalt és székeket raktak. A tetejét kilyukasztották és színes üvegablakkal fedték be. A falát belől egyenesre kaparták és megmeszelték. A körülötte levő kertet pedig elnevezték parknak.

Ez akkor volt mikor a báróné meg akarta venni a birtokot.

De nem vette meg. Mért az országút sáros volt, - nem lehetett útnak indulni. Mikorra pedig az országút megszáradt, a bárónénak is elpárolgott a vevő-szándéka.

Az ifiúr ebben a percben sajnálta, hogy a barlang nem az a régi komoly, mohos, szent-árnyékkal besötétített sziklaüreg.

- Vajjon eljön-e ide? Emlékszik-e arra, hogy itt a barlang előtt a virágzó almafa alatt valamit ígért?

- Gyuliska, - így szólt, - ha megnövünk, én a maga felesége leszek.

- Én pedig a maga ura.

- Mindennap barátfülit főzök magának.

- Én pedig babaruhát lopok a mamától.

- És maga engem úgy hí, hogy *te*.

- Én is magát majd úgy hívom hogy *te*.

Gyula tizenkét éves volt akkor. Annuska tíz éves.

Gyula most pelyhező állu legény, jámbor és félszeg falusi ember. Annuska felnőtt leány.

Gyula elővonta zsebóráját és megnézte:

- Most 11 óra. Délig nem jöhet. Az ebéd eltart kettőig. Feketekávé, beszélgetés háromig. Háromtól négyig idejön, ha... ha még emlékezik.

III.

Az ebédnél feltűnt, hogy Gyulának nincs étvágya.

- Te valahol ettél? - szólt Balogh papa.

- Nem.

- Beteg vagy tán lelkem? - kérdezte Balogh mama aggódó pillantással.

Zoltán is otthon volt már. Gyulának a bátyja. Pesti jogász. Zoltán úgy evett, mintha az összes egyetemi ifjuság éhségét magával hozta volna a faluba. Gúnyolódva szólott:

- Dehogyan beteg. Azon búsul, hogy a bárányok legyezőjét levágták.

Mért éppen kirántott báránylegyező volt az ebéd. Falusi csemege, aminőt Budapesten seholy lehet enni.

- Ne bántsд őt, - szólt az apa. - Gyulánk jó gazda lesz. Ebéd után kimegyünk fiam az usztatóhoz.

Gyula savanyun mentegetődzött:

- Fáj a lábam apám. Inkább holnap.

- Mi lelte a lábadat?

- Ahogy reggel kilovagoltam, a ló nekinyomott a kapu-oszlopnak.

Az apa elhitte. Zoltán azonban gyanakodva nézett az öccsére:

- Mit pislogsz egyre az órádra?

Gyula zavartan felelt:

- Nézem, hogy jól jár-e?

Zoltán nevetett. A mellénye zsebébe nyult, hogy a monoklit szokása szerint felcsiptesse, azonban idejekorán átváltoztatta a kézmozdulatot egy morzsa lesöprésére. Mert tudni kell, hogy a papa huszonötöt szeretne vágatni minden egyetemi polgárra, aki monoklival majomkodik.

Zoltán a papa nézeteit ismeri, s ezideig csak egyetlen egyszer csapta fel a monoklit, hogy egy fiatal juhász-menyecskének feltűnjön vele. A menyecske azonban csak elbámult és elmosolyodott.

Gyula már két órákor ott hasalt a remetebarang tetején.

Jól számított.

Három óra négy perckor a tisztartóház ajtaján kilebbent a szalmaszínű ruha, a firenzei kalap és a kalapon a kék pántlika.

És a fák között el-eltűnedezve, meg-megjelenve egyenesen a barlangnak tartott.

Gyula a barlang tetején a fű közé lapulva leste.

Leste, várta, - szívének elnehezülő dobogásával, mellének elnehezülő lélekezésével.

- Vajjon mennyit változott?

- Szép-e?

- Emlékezik-e a fogadalomra?

- Magyarul szólal-e meg vagy németül?

Annuska andalogva lépdelt a homokos kerti úton. Egy-egy bokor előtt megállt és elmerengve nézte.

A barlanghoz érve megrezzent.

Megpillantotta Gyulát. Elpirult.

Gyula kalapot emelt, és elfogódott hangon kérdezte:

- Bemutassam magamat?

- Ne.

A kezét nyújtotta. Fülíg pirosan, nedves szemmel néztek egymásra.

- Emlékszik még rám? - kérdezte Gyula.

- Hogyne, - felelte a leány. - Sokszor játszottunk együtt.
- És utoljára itten. Emlékszik-e mit beszéltünk utoljára itten?
- Nem. Mit beszéltünk?
- Mindenfélét, - felelte Gyula pislogva.

Mert annyira el volt fogulva ő is, hogy alig tudott beszélni.

Annuska megváltozott: az álla, az orrocskája más, mint gyermekkorában volt. Apró pisze orrocskája volt Annuskának. De most rendes, mintha megigazították volna. Csak a szeme a régi, az a szép égszín szeme! Milyen bizalmas-kedvesen nézett akkor reá! Most olyan tartózkodó, olyan különös!

IV.

A család másnap együtt ült a verandán.

Ott volt a plébános úr is, aki Baloghgal és Kasza tiszttartóval bort uzsonnázott. A mama és a fiuk kávéat ittak. A nagyapó se bort, se kávéat nem ivott. A leánderfa alján ült és egy új képrejtvényen tünekedett.

Ez a nagyapó fehér fejű komoly ember. Valamikor katona is volt. A családnak ő szerezte vissza az ősi birtokot. Sokat dolgozott. Most már túl van a nyolcvanadik esztendőn is. Az elméje kissé meggyengült. A képes lapokban közölt rejtvények érdeklik még. Ha valamelyiket megfejti, megírja a szerkesztőségnek. S örül, hogy a nevét kinyomtatják.

Az asztalnál a két fiu jövőjéről beszélgettek.

Gyula már választott magának pályát. A gazdaságban marad. Született apja. Épp olyan hosszúnyakú, szőke, méléző természetű. Az érettségien megbukott ugyan, de öt kilométernyi távolságból meg tudja különböztetni a rozsot a búzától s a toklyót a birkától.

Hanem annál nehezebb Zoltánnal bírní. Zoltán megvet mindenféle becsületes életpályát. Egyszerre országgyűlési képviselő s miniszter akar lenni, vagy legalább is államtitkár. Szerinte csak ez a pálya az, amelyre születni érdemes.

Zoltán inkább az anyjához hasonlít. Barna, zömök fiú, kissé indulatos, de nevetésre is kész minden pillanatban.

Balogh mama a fejét féloldalt feltámasztva, gyönyörködő szemmel néz a jövő század miniszterére. A plébános bizonytalan útnak véli a képviselőséget. Balogh apa pedig az állát vakarja rá.

- A képviselőség sokba kerül.

A tiszttartó persze a Balogh apa véleményét támogatja. Fösvény két ember, kivált mikor kártyaadósságról vagy egyetemi bálról fordul szó.

- Hát nagyapó mit gondol?

Nagyapó fölemelte a fejét:

- Valószínűleg: tűzveszedelem.

S rábökött az ujjával a lapra:

- Mert ez itt *tűz*. Ez itt *vesz*. Ez meg itt *védelem*, de *vé* nélkül. Csak a zsiráfot nem tudom még mit jelent.

Az asztalnál ülők elmosolyodtak.

- Mintha valami kocsi érkezett volna, - mondotta Baloghné figyelmezve.

Csakugyan vendég érkezett. A kis mindenestül fut át az udvaron.

- Ki jött, Jóska!

- A mélcás báróné, - kiáltja a gyerek.

- Jól láttad?

- Hogyne, hiszen a keresztapám a kocsisa.

V.

Gyula csak éppen megölelte a méltóságos nagynénit. Szemet meresztett a néni fogadott leányára, azután visszasietett a kertbe.

A távolban ugyanis, már előbb meglátta hogy a fasorban egy sárga pillangó lebeg a kastély felé. A sárga pillangót szalmából fonták s a szárnyai alatt leányfej rejtőzködik.

Gyula szíve megdobbant a sárga pillangótól.

- Most vagy soha, - szólott, - el kell intéznünk ezt az ügyet.

Mert tegnap a viszontlátás órájában elfogultak voltak mind a ketten. Gyula „nagysádnak” szólította Annát, Anna meg Balogh úrnak Gyulát. A régi hangot nem találták meg. Csak a szemök beszélt.

Gyulának azután jutott eszébe, hogy Annát a keresztnévén kellett volna szólítania. A divatos kalap zavarta meg. Meg aztán hogy Annuska megnőtt, annyira megnőtt, - s olyan komolyan nézett rá...

Gyula nyakkendőjét megigazította, a bajuszkáját kipödörte, a port a cipőiről levette, s eléje indult.

- Apámat keresem, - szólott Annuska nekipirult arccal.

S Gyula szemébe nézett.

- Nálunk van, - magyarázta Gyula szintén pirosan, - megjött a nagynéném, őt fogadják. De milyen meleg van, ugye nagysád?

Megint nem merte mondani: Annuska.

- Meleg van, - felelte a leány, - az arcom is ég belé.

- Tessék a húsra nagysád. Úgy illik kegyednek mikor a húsön áll...

A bók talán nem volt elmés, de a hangja reszketett a felindulástól.

Annuska egy telegrammot mutatott.

- Most érkezett. A postás azt mondta hogy sürgős. Hát elhoztam magam. Siessünk.

- Nem olyan sürgős az. Várjunk talán. A nagynénémel úgy is lejönnek ők ide a kertbe.

- Hát ön miért nincs ott?

- Mert kegyedet megláttam a fasorban. Oh nagysád, milyen ritkán lehet a fasorban látni kegyedet!

- Elhiszem. Most is úgy szöktem el. A mama alszik. Rettenetes éjszakánk volt. A csirke ketrecek közt tolvaj járt, egy fekete ember.

Gyula önérzetesen sietett megjegyezni:

- Az nem tolvaj volt.

- De. Én is láttam. Föltérdelt a kínai tyúk ketrecének a tetejére és az én ablakomat fenyegette.

- Nem fenyegette nagysád. Azt szavalta Petőfitől:

*Csendes éj van, nyugalomnak éje,
A magas menny holdas csillagos...*

- Hogyan, ön tudja...?

- Az egész Petőfit könyv nélkül.

- De a tolvajt? Tudja ki volt?

Gyula meghökkenve nézett Annuskára és zavartan felelt:

- Nem, azt nem tudom ki volt.

- Hát akkor honnan tudja, hogy szavalt!?

- Sehonnan.

- Az előbb azt mondta...

- Csak gondoltam.

- A papa különben estére meglövi.

- Engem?

- Nem: a tolvajt.

- Az ördögbe is, azt ne tegye. Mondja meg neki, hogy ne tegye.

- Már mondtam neki, de nem hallgatott rám.

- Jó hogy tudom.

- Mit mond?

- Semmit. Azaz hogy...

- Merre van hát az édesapám? Azt hiszem ez a telegramm csakugyan sürgős ügyben jött.

- Ne tessék elhinni. A telegramm mindig annak sürgős, aki küldi. Néha nincs otthon levélbélyeg... vagy a kereskedősegéd szerelmes a postás kisasszonyba... mit tudom még mi okokból, de sokszor a leghaszontalanabb ügyek azok amik miatt telegrammok érkeznek. Tessék leülni.

- Köszönöm nem fáradtam el.

- Én pedig azt hiszem, hogy elfáradt. Tessék elhinni, hogy elfáradt.

- Ön igazán udvarias, - mondotta Annuska.

Fehér kerti pad mellett álltak. A pad fölé illatos orgonavirág hajolt. Annuska leült.

- Tartom, - mondotta Gyula a napernyőt megfogva, - a telegrammot is.

- Köszönöm nem nehéz.

- Visszautasítja a szolgálatomat?

- Nem. Tessék.

Átnyújtotta a telegrammot. Gyula meg fogta a kezét is.

- Miért fogja a kezemet? - kérdezte csodálkozva Annuska.

- Engedje, hogy fogjam, - esenkedett Gyula.

Annuska lesütötte a szemét.

Gyula sóhajtott.

- Oh kisasszony...

- Tessék?

- Oh Annuska...

- Mit mond?

- Bocsásson meg, de ez a szokatlan zavar...

- Zavarom?

- Dehogy... azaz hogy zavarnak mégis kegyed az oka.

- Hát akkor elmegyek...

Elvonta a kezét Gyula kezéből s fölemelkedett.

- Hiszen éppen attól tartok, - mondotta Gyula. - Azért fogtam meg a kezét, hogy maradjon.

- Maradjak?

- Maradjon.

Pirosak voltak mind a ketten.

- Óhajt valamit mondani? - kérdezte halkan a leány.

- Sokat.

- Hallgatom.

És figyelemmel nézett Gyulára.

Az orgonavirág az arcához hajlott. Annuska mégjobban odasimította.

- Nem is tudom hogyan kezdjem, - töprenkedett Gyula.

Anna összeszedte az erejét.

- Szívesen segítenék, - mondotta halkan, - ha tudnám miről van szó!

- Éppen ez a nehéz.

- Valami titok?

- Az.

- Hát kezdje a végén. Legjobb a végén kezdeni. Mink az iskolában mindig rákiáltottunk arra, aki valami titkot beszélt: A végét! a végét!

- Csakhogy én a végét magam se tudom.
- Hát kezdje a közepén.
- A közepén?... Kegyed olyan szép, olyan szép...

Annuska lesütötte a szemét:

- Igazán?
- Angyali szép!

Anna zavarodottan rajzolgatott a napernyőjével a homokba.

- Mindig látom önt, - mondotta aztán fejét fölemelve, - mikor az ablakunk alatt ellovagol. Azt is láttam, mikor a ló ma reggel levetette. Jaj de megijedtem!
- Megijedt? Én bizony nem ijedtem meg. Annyiszor leestem én már, hogy megszoktam. De hogyan van, hogy én nem láttam kegyedet?
- Elbujtam a kárpit mögé.
- Pedig azért mentem arra, hogy kegyednek köszönhessek.
- Igazán? No ezentul mindig megmutatom magamat az ablaknál.
- Én pedig köszönök.
- Én meg intek a zsebkendőmmel. De vigyázzon ám, nehogy megint...
- Kiállom én azt is, ha kegyedet láthatom.
- Annyira szeret engem látni?
- Kimondhatatlanul. Éjjel is mindig látom álmomban.
- Igazán? Jaj! Jönnek.

Az út tulsó végéről csakugyan beszélgetés hallatszott.

Annuska ijedten emelkedett föl és elsietett, mintha valami bünt követett volna el. Gyula csak bámult utána, aztán felpattant ő is és utána sietett Annuskának.

VI.

A báróné elbeszélésétől minden érzékeny ember megfázhatott.

Elmondta, hogyan szokott sétálni, sohajtozni éjjelenként a báró a kastélyban.

A férfiak nevettek rajta. A plébános nem volt annyira hitetlen. Hasonló történeteket talált már a szentek életrajzaiban eleget.

- Eladom a kastélyt, - mondotta a báróné a padra letelepedve. - A birtokkal együtt kétszázezer forintot is megér.
- Többet is megérhet, - mondotta a tisztartó, - ha nem siet méltóságod az eladással.
- A báró lelkét meg kell nyugosztani, - folytatta a báróné. - Neveltessünk papot a családból. Imre az egyik fiadból papot neveljünk. A fele vagyonomat rátestálom azonnal.

Baloghné az urára nézett. Balogh Kaszára nézett. A plébános jelentősen összecsucsorította az ajkát és magasra emelintette a szemöldökét. Zoltán egy deucia-bokorról virágot szakított Vilmának és kis rokonnak címezte.

- No helyeslitek az eszmét? - kérdezte a báróné.

- Hogyne, - mondták mindnyájan.

- És te Zoltán?

- Én nem leszek pap, - felelte Zoltán határozottan. - Még a farsangon se gondoltam arra, hogy reverendát öltsek.

- Nem is neked való, - hagyta rá a plébános, de mingyárt hozzá is tette: - ahogyan gondolod.

- Hát akkor Gyula legyen pap, - mondtotta Balogh mama.

- De hol az a fiu?

Nekimelegedve tért vissza a kert aljáról. A kalapjával legyezte az arcát.

Zoltán eléje kiáltott.

- Jónapot tisztelendő úr!

- Pap leszel! - magyarázták a többiek.

Gyula meghökkent.

- Saul, azaz hogy Sámuel, - jegyezte meg a plébános, - szintén így szólt, midőn Saul az atyja szamarait keresvén eléje járult.

- Micsoda? - kérdezte Gyula, - azt akarják, hogy pap legyek? Én? Mi jutott eszükbe?

Balogh apa néhány ünnepies szóval megmagyarázta, hogy a nagynéni óhajta ez, és hogy ennek az óhajtnak nemcsak engedelmeskedni kell, de meg is kell köszönni.

Gyula úgy nézett a nagynénire, mintha megint a lába fájna.

- Aki pap, - szólalt meg az öreg nagyapó, - abból kanonok is lehet. Mikor Páduában táboroztunk, egy kanonok vendége voltam...

- Püspök is lehetsz, aranyos fiam, - szólott közbe Baloghné.

- Énrám ugyan nem tesznek se papi talárt, se püspöksüveget soha! - mondtotta Gyula a tarkóját vakarva.

Balogh apa haragosan nézett reá:

- És ha én parancsolom?!

- De a gazdaság... - hebegte Gyula, - úgy megszoktam már...

- Épp úgy megszokhatod a szemináriumot.

- Talán Zoltán...

- Én már elvégeztem ezt az ügyet, - mondtotta Zoltán hidegen. - Tudod, hogy választottam már pályát.

- Huszonnégy órát engedek a gondolkodásra, - szólott keményen Balogh apa, - ha ennek elteltével kijelented, hogy pap leszel, akkor a te akaratod teljesülhet, ha azonban azt jelented ki, hogy nem leszel pap, akkor az én akaratom teljesül, mert csak azért is megmutatom, hogy pap leszel.

- Ne bánts, - szólt kérlelő hangon az anya, - majd meggondolja. Ilyen hirtelen nem lehet határozni.

- Szokatlan neki a gondolat, - mondotta a plébános is. - De csak bizzák rám. Az én tanítványom volt, és bölcs Sirák is... most nem tudom bizonyosan bölcs Sirák volt-e, vagy szent Pál...

Mielőtt megmagyarázta volna, hogy bölcs Sirák vagy szent Pál miként vélekednék az ügy felől, karonfogta Gyulát és magával vonszolta.

VII.

- A papi pálya, - kezdte sohajtva a plébános, - magasztos, legszebb a földön. De édes fiam komoly elhatározással kell ráindulni, akárcsak háboruba indulna az ember. Furcsa ugye: a pap a békesség művelője, s azt mondom, úgy kell erre a pályára lépni, mint aki hadba indul. Ezt gondold meg legelőször.

Gyula szórakozottan csapkodta botjával a georginafejeket.

A plébános folytatta:

- Aztán ha meggondoltad és elhatároztad, az a kérdés nem viszel-e valamit a szemináriumba, ami onnan folyton kifelé hordja a gondolataidat.

- Mi az?

- Teszem azt, valami emlék: egy leányarckép...

- Egy leányarckép?

- No persze. Örökre le kell róla mondanod.

- Örökre? De nem akarok ám.

- Micsoda? te gonosz lurkó! hát már van valakid?

- Persze, hogy van.

- Mégis pap akarsz lenni?

- Akar az ördög.

- Hát igazán nem?

- Határozottan.

A pap a vállát vonogatta:

- Hát akkor mondd meg a bárónénak, hogy tegyen inkább valahol, mondjuk a mi templomunknál egy 4-5-6-10 ezer forintos alapítványt. Én csakúgy elvégzem a halottért való imádságokat. Minek is lennél pap kedved ellenére.

Gyula duzzogva felelt:

- Én nem is tudom minek erőszakolnak éppen engem, hogy pap legyek. Mi közöm nekem abban, hogy a báró lelke mit csinál?

- Jól beszélsz fiam!

Gyula nekihevülten folytatta:

- A bárónak kedve van még a halála után is élni, én meg eltemessem magamat a halálom előtt?

- Ez a helyes beszéd.

A verandához érkeztek, ahol Balogh apa és Kasza tisztartó egy magyarruhába öltözött, kipödrött bajuszu emberrel parolázott.

- Nini, - szólott Gyula, - a Pista bácsi.

- Csakugyan: Börbalogh.

Börbalogh távoli sógora volt a Baloghoknak.

- Igaz magyar! - ahogy ő magát jellemezte.

- Uri paraszt! - ahogy a báróné nevezte, s mikor a nevét említették, az otkolonos kendőt az orrához emelte. Mert Börbalogh úr a makrapipa hívei közé tartozott.

Vidám jó ember volt különben ez a Börbalogh sógor. Mindig magyar ruhában járt és a németet erősen szidogatta. Valamikor iskolákat is végzett. Bizony kár érte, hogy még eddig meg nem házasodott.

- Hogy pottyansz ide ilyen váratlanul? - kérdezte Balogh.

- Nem kaptátok meg a telegrammomat?

- Nem.

- Kaszának eresztettem ma reggel.

- Itt van a zsebemben, - mondotta Gyula sóhajtván.

És átnyújtotta a táviratot.

Kasza megnézi. Az ő címe.

- Hogy kerül ez a te kezébe?

Gyula zavartan mentegetődzött.

- Az én zsebembe? Igazán nem tudom. Talán beletette valaki?

- Talán? - kérdezte Balogh apa szigorú hangon.

Gyula erre még zavartabban emelgette a szemöldökét.

Végre is a plébános vágta ki a bajból:

- Mi különös van ebben? A postástól ő vette át. Benne felejtette a zsebében.

Börbalogh aztán röviden elmondta, mit akar. Meghallotta, hogy a báróné eladja a birtokot a kastélylyal együtt. Ő megvenné mielőtt mások járnának érte, persze olcsóbb áron, mint másoknak adná. Mert ő rokon.

- Mégis mennyit adnál érte?

Börbalogh a zsebére csapott:

- Százezer forintot.

VIII.

Hogy a társaság a kertben sétált, Zoltán hátra maradt Vilmával. A méhesnél megálltak s nézték a hordást.

Zoltán elmondta Vilmának, hogy a méhek zengését lekottáztatta a kántorral, s felvitte Budapestre. Mikor eljátszották az egyetemi hegedűsök, egyszerre ráismert mindenki, hogy nyáresti béka-ének.

- Hogy lehet azt lekottázni? - kérdezte Vilma.

Zoltán öt vonalat vont a porba a botjával s mutatta:

- Két egymás melletti hang: h, c hegedűn egyszerre zengetve.

Vilma lehajolva nézte a porba írt hangjegyeket. A kebléből kis arany medajon fordult ki, és leesett a földre.

Zoltán fölkapta.

- Adja vissza, - szólt Vilma hevesen.

Zoltánt meglepte ez a heves hang. Mi lehet a medajonban?

És egy pillanatig mereven néztek egymásra.

- Lasponya! - hangzott a méhesből a nagyapó diadalmas hangja, de oly erősen, hogy mind a ketten összerezzenek.

- Micsoda lasponya? - kérdezte Zoltán.

- Mégse lasponya, - szólott kedvetlenül nagyapó.

És Zoltánhoz vitte a füzetet.

- Nézd csak, - szólott, - hogyan kerül ide ez a király az almafához? Mert a királyt már megfejtettem, csak az almákkal nem tudok boldogulni.

Zoltán kedvetlenül pillantott a füzetbe.

- Gyerekjáték, - felelte, - ez itt *király*, ez meg itt *hat alma*, és pedig nagy, mind *nagy*.

- A király hatalma nagy! - kiáltotta örvendezve nagyapó. - No látod, meg van fejtve!

Zoltán jobban szerette volna, ha nagyapó máshol fejteget.

- Fogadjunk, - szólott, - hogy én egy ennél könnyebb képtalányt is tudok, de maga öregapám nem fogja megfejteni.

Nagyapó szinte sértődve nézett az unokájára:

- Én nem fejtem meg? Szeretném látni azt a rejtvényt, amit én meg nem fejtek!

Zoltán ceruzát keresett. Nem talált. Odakiáltott a spárgaágyak közt gyomláló kertészbojtárnak:

- Pista te! Nincs nálad véletlenül egy ceruza?

- Pelejbász? - kérdezte a bojtár visszatekintve.

- Az.

- Nincs, hanem van krétám. Jó lesz-e?

- Hozd ide.

A bojtáron foltos-könyökű fekete liszter kabát volt.

Zoltán ráírta a hátára a képrejtvényt.

- Papucs, torony, tulipán, - olvasta az öregúr.

- Nem tulipán, nagyapó, liliom.

- Megállj, csak, mingyárt megfejem.

Pista unta a várakozást.

- Nagyságos uram, - szólott, - nem nézhetné a hátamat a spárgáknál, megver a kertész úr, ha így lopom a napot.

Azzal elmentek mind a ketten a spárgaágyhoz.

IX.

- Adja vissza, - szólott hevesen Vilma, mikor magukra maradtak.

Zoltán nevetett.

A medajont a markába tartotta.

Vilma a keze után kapdosott. Szeleskedett, mint a gyermek.

- Már hogy adnám vissza, - mondta Zoltán, - mikor egy szép lány ölelget.

Vilma elkomolyodott.

- Zoltán ez nem tréfa.

Zoltán átnyújtotta a medajont.

- Nem bolygatom a titkait Vilma.

Egy percig hallgattak.

Zoltán szivarra gyújtott. És közömbös hangon kérdezte:

- Van valakije?

- Hogyan érti ezt?

- Magának nagy az ismeretsége Budapesten: látogatóba járnak, magukhoz is járnak.

- És

- Megmondhatja őszintén, hogy van valakije.

- De milyen különös maga!

- Mért?

- Akár van valakim, akár nincsen, mit érdekli ez magát Zoltán? Budapesten mindössze egyszer látogatott meg bennünket.

- Az régen volt. Maga akkor olyan kis zöldike volt még. Fel se tűnt nekem. A nénit meg épp úgy nem állhatom, mint ő engem.

- A néni jó lélek. Mit vétett magának?

- Mindig fintorgatja az orrát.

- Sohase.

- Azt mondja dohányszagu vagyok.

Vilma nevetett.

- Tehát a dohányszagra fintorgatja nem magára.

Zoltán gyönyörködve nézett a leánynak a szemébe:

- Milyen csinos maga, Vilma! Nem is „csinos”, hanem pompázó szépség! Hogy kifejlődött! Bocsásson meg a hasonlatért, de a pillangó jut eszembe, amely kisidővel előbb még hernyó volt.

- Maga is más, Zoltán. Én nem mondok hasonlatot, hogy ne kelljen bocsánatot kérnem, de maga olyan szögletes kamasz volt, olyan emberképű uborka, olyan kinyilatlan szemű macska, olyan jelentéktelen, mint a hatéves meszelő.

És nevetett.

Zoltán eleresztette a füle mellett ezeket a hasonlatokat, csak azt ragadta meg, hogy Vilma mindezt volt-nak mondotta.

- De most, most ugy-e más vagyok?

Vilma vállat vont:

- Megférfiásodott. Elvégre minden gyümölcs megéri, még a kökény is.

Ezeket a csípős megjegyzéseket nagyban enyhítette a pajkosan mosolygó bársonyos fekete szem.

Zoltán a bajuszát pödörgette:

- Ha tudtam volna, hogy maga ennyire megszépült, eljártam volna magukhoz Vilmácska. És talán akkor én lettem volna valakije.

- Valakim? Hát maga azt hiszi, hogy van valakim?

- Hát nincsen? Igazán nincsen?

- Ám gondolja, hogy van, ha ez magának mulatsága. Nem rontom soha senkinek a mulatságát. De most már visszatérek a nénihez.

- És még csak kezet se nyújt?

A leány megfordult és mosolyogva nyújtotta a kezét.

- Ha akarja.

Azzal visszasietett a kastélyba.

X.

Az ebédlőben hűseltek. Künn forró augusztusi nap sütött a mezőre. A távolból odahallatszott a cséplőgép mormolása.

Gyula az ablaknál állott. Cigarettaíz nézett a tisztartóház felé.

Zoltán rátette a vállára a kezét.

- Miért nem akarsz te pap lenni? Mondd meg őszintén.

Gyula bizalmatlanul pillantott a bátyjára, s a vállát vonogatta:

- Szeretem a földet. Ugy érzem, mintha ide volnék nőve. Kedves itt nekem minden fűszál. De miért nem vállalkozol te?

- Most álljak be szemináriumba, mikor már jogot végeztem?

A plébános fülét megérintette a beszéd:

- Rosszul gondolkoztok mind a ketten, - szólott bele, - a sötétség nem akarja befogadni a világosságot. Beszélj őszintén Gyula itt az édesanyád önagysága előtt, hogy miért húzódol ettől a pályától?

Gyula boszusan felelte:

- Azért, mert a plébános ur tanácsolta, hogy ne legyek pap.

Az egyház szolgálja elképedt:

- Én? Dehogya! Csak azt mondtam, hogy a saját jószántából vegye fel a reverendát. Szent Adalbert is, azaz hogy Szent Ágoston, de mégse jól emlékszem: szent Rupertusz...

S integetett Gyulának a szemöldökével, hogy ne fecsegen.

Balogh mama helyeselte a plébános nézetét.

- Ugy, ugy, kedves fiacskám, - mondotta Gyulának a haját simogatva, - a magad jószántából vedd fel a reverendát. Szép suhogó selyemreverendát csináltatok neked. Fekete öve lesz. Illeni fog a derekadra.

Zoltán segített a mamának:

- Nem is tudok szebb pályát elképzelni a papinál.

- Ez az igaz, - bizonyította a plébános.

- Aztán látod minden jólrendezett családban kell lennie papnak, meg politikusnak. A politikus emeli a családot, a pap meg nemesíti.

- A pap is emelheti, ha püspök lehet, - mondotta a plébános.

- Az már a politikus dolga, - felelte Zoltán, - hogy a papból püspököt csináljon.

Az anya szinte merülőzött a boldogságban.

- Kedves püspök fiam! - mondotta megcsókolva Gyulát. - Ha én azt megérhetném...

- Szívesen teljesíteném ezt az örömet, édesanyám, - mondotta Gyula kezet csókolva, - de semmi hajlandóságot nem érzek a reverenda iránt. Tudja, hogy már a tömjénzagtól is majd elájulok, valahányszor a templomban vagyunk.

A plébános nevetett:

- A mi tömjénünket ne hasonlítsd össze a városival. Ez csak afféle olcsó paraszttömjén.

Gyula akkor megpillantotta a fákon át a sárga kalapot. Egyszerre nyugtalanná vált.

- Megyek, - mondotta, - levegőzni.

Zoltán azonban megragadta:

- Nem még addig, míg ki nem mondod az utolsó szót.

- Úgy, úgy fiam, - szólott az anya is. Tehát határozzál.

- Éppen azért akarok kimenni a kertbe, hogy ezen gondolkozzak.

És elloholt.

XI.

A fiatal leányok hamar barátkoznak, - ha nem sokkal szebb egyik a másikánál.

Már az első percben tegeződnek, egy óra múlva meg már a legbelsőbb titkaikat közlik egymással.

Vilma mingyárt a második napon meglátogatta Annát. Mingyárt tegeződtek és egy óra múlva már nem volt titkos fiókja egyikük szívének se.

- Örülök, - mondotta Anna, - hogy ily kedves barátom akadt mint te vagy Vilmácskám. Milyen kedvesen töltjük a nyarat!

- Mindig együtt leszünk. Átjössz hozzánk reggel, el se bocsátunk estig.

Anna arca elborult:

- Nem lehet ám.

- Mért. Tán megbuktál valamiből?

- Óh, csupa jeles vagyok.

- Hát akkor mért nem? Hiszen téged mindenki szeret nálunk.

Anna a cipőjére nézett és pillogott. Aztán halkán, szomorún felelte:

- A papa megtiltotta.

- Dehát mért? Olyan rossz leánynak vél engem?

- Oh nem azért.

- De csak mondd meg őszintén. Megmondhatod. Tudom, hogy faluhelyen csak azt a lányt fogadják el jóneveltnek, akit apáczák neveltek.

- Mondom nem ez az ok.

- És Budapestnek rossz a híre. Szülőid bizonyosan attól félnek, hogy világias gondolkodást tanulsz tőlem.

Anna nevetve ölelte meg Vilmát:

- Ugyan ne beszélj már, hát megmondom. Lásd az én apám fizetettje, alkalmazottja az uraságnak.

- Barátja.

- Az is. De mégis csak alkalmazottja. Ezt nekem a pap mingyárt a megérkezésem estéjén megmagyarázta.

- Mit mondott.

- Azt mondta, hogy aszongya: Anna most már nagy leány vagy. Tizenhat éves elmúltál. Baloghéknál két legényfiu van. Gyermekkorotokban együtt játszottatok, de arra nem szabad emlékezned. Azok vagyonosak. Te szegény vagy. Ha a házukhoz átjárnál, vagy velük sűrűn találkoznál, azzal vádolhatnának... Szóval ez nekem kellemetlen lenne.

- Értem! - mondotta Vilma elgondolkozva. - Atyád okos ember. Hát egyideig csak én járok hozzád...

- Lehetőleg mindig...

- Amikor csak lehet. Kisidő múlva aztán te is jöhetsz, mert az ok megszűnik.

- Micsoda ok?

- Az egyik Balogh fiu elmegy két hét múlva fegyvergyakorlatra.

- És a másik? - kérdezte nyílt szemmel Anna.

- A másik elmegy papnak.

- Melyik megy el papnak? - kérdezte elhölten Anna.

- Melyik? Hiszen csak kettő van. Hát Gyula.

Anna elsápadt.

- Igazán?

- Mért sápadtál el? Érdekel az ügy?

- Nem, egy cseppet sem, - hebegte a leány.

Vilma magához vonta, és a fülébe sugva kérdezte:

- Van köztetek valami?

- Nincs.

- Mondd meg. Nekem csak megmondhatod.

- Igazán nincs. Csak éppen, hogy gyermekkorunkban együtt játszottunk.

- Nem vagy őszinte.

- Már hogyan volnék. Nem voltam-e évekig az apáczáknál?

Ez elfogadható válasz volt, azonban a leányok ismerik egymás lelkét.

- De mégis érdeklődöl, - faggatta tovább Vilma, - valld meg, hogy érdeklődöl iránta.

- Azt megvallhatom, - felelte sóhajtva Anna. - Nekem ő mindig kedves volt. A klostromban sokszor eszembe jutott. De ennél nincs tovább.

Azzal megfogta Vilmának a kezét:

- Hát most te nyisd fel a szivedet: mondd el hogy ki van abban? Neked a fővárosban sok fiatalember szorongatta a kezedet.

Vilma nevetett:

- Csalóddol. Mihozzánk csupa öregasszonyok jártak. Mink nem jártunk látogatóba sehova.

- Sehova?

- Csak a templomba, képtárlatokra, olykor az operába.

- Eszerint te is klostromi életet éltél.

- Körülbelül. De én legalább ismerem az életet a szinpadról.

- Oh mink is olvastunk sok regényt. Olvastunk olyan regényeket is, hogy a testvérek kővé váltak volna, ha rajtakapnak bennünket.

- Ah! És miféle regények voltak azok?

- Jókai, Dickens, Jósika. Csupa szerelmes regény. Meg is gyóntam.

- És mit mondott a pap?

- Azt mondta, hogy ne olvassak olyanokat.

- És mégis olvastál?

- Nem bírtam megállani.

- És megint meggyóntad?

- Megint.

- És mit mondtál a papnak?

- Azt, hogy nem véltem bűnnek, mert hiszen a kényes részeket én ugysem értem.

Vilma elmosolyodott. Aztán a legyezővel szórakozottan veregette a tenyerét.

- Zoltán tetszik nekem, - mondotta halkan. - Csinos fiu, és okos.

- Mennyire vagytok? - kérdezte Anna lázas érdeklődéssel.

Vilma vállat vont:

- Semennyire.

- Nem vallott még?

- Mit valljon?

- Hát azt gondolod, hogy nem hevül érted?

- Ha akarom hevül, ha akarom nem hevül. De jobb, ha nem hevül.

- Mért? Nem értem ezt.

- Mert ő engem ugyse venne el.

- Mért ne venne el, ha... hevíted.

- De éppen azért nem hevítem, mert tudom, hogy nem venne el. Óh, - folytatta sóhajtva, - nem olyan fából faragták őt, hogy érzésből megházasodjon! Miniszterségről álmodik. Gondolod, hogy egy miniszter elvenne egy kötélzáncos familiából való leányt?

- Hát a te szülőid...

- Nincs különben. Én csak fogadott gyermek vagyok. A néni talán ad valamit, ha férjhez megyek. De mit? Mennyit? Nem kérdezhetem.

Anna elgondolkodott.

- A regényekben, - mondotta, - nem így olvastam. Hanem úgy, hogy ha a férfi megszereti a nőt, elveszi. Már teljes bizonyossággal tudtuk, hogy a regény elején valamely férfi megismerkedik valamely nővel, az utolsó lapon elveszi.

Vilma nevetett:

- Hiszen ha ennyiből állna, mind a ketten férjhez mehetnénk. Nem kellene egyéb, csak megkompolyítani két fiút, aztán mint a mesékben van: Te az enyém, én a tied: ásó kapa választ el egymástól!

- Azt gondolod, hogy olyan könnyű az?

- Micsoda?

- A megkompolyítás?

- Hogyne! Csak szépen kell nézni, olykor mosolyogni, kissé kacérkodni. Ez a legfontosabb.

- Hogyan kell kacérkodni?

Vilma nevetett:

- Kacérkodni annyit tesz, hogy acélozni. Tudod hogyan csinálnak a vasból acélt?

- Tanultam, de bizony már nem tudom.

- A kovács beleteszi a vasat a tűzbe, aztán mikor felhevül, hirtelen hidegvízbe vágja. Ezt sokszor megismétli, míg csak a vas acéllá nem változik.

- Nem értem.

- A vas a férfi szíve. Kedveskedünk, hogy hevüljön. Mikor aztán látjuk, hogy a szeme ragyog, a szava meleg, valamit mondunk, ami lehűti, s elküldjük vagy elhagyjuk. A legközelebbi alkalommal ezt megismétljük: ismét kedvesek vagyunk, ismét hűtünk. Végre aztán mikor már látjuk, hogy igen megerősödött a szerelem, férjhez megyünk.

Anna összecsapta a kezét:

- Milyen okos vagy te! De hát akkor miért nem cselekszed ezt Zoltánnal?

Vilmának ragyogott a szeme:

- Mondasz valamit. Meg is próbálom. Próbáld meg te is Gyulával.

Anna elszomorodott:

- Nekem nem lehet... Tudod a papa...

- Hagyd el: a papa csak örülni fog, ha Gyula elvesz. Beszéltél már vele?

- Beszéltem.

- Lángolt a szeme?

- De hogy!

- Szorította a kezedet?

- Szorította-e? Ugy szorította, hogy minden ujjam összeragadt.

- És te mit tettél?

- Semmit. Jöttek. Elfutottam. Gyula utánam sietett. Én akkor mégjobban futottam.

- Milyen ügyetlen vagy! El kellett volna ájulnod a karjaiba. Akkor biztos, hogy megcsókolt volna. És ez lett volna az első hevítés. Akkor utána mingyárt hűthettél volna.

- Hogyan?

- Egyet villámlottál volna: Uram ez több, mint amennyit megengedhetek!

Anna a nyakába rebbent Vilmának, aztán ő is felállott és villámlott:

- Uram, ez több, mint amennyit megengedhetek!

Aztán hirtelen elszomorodott, s leült:

- De hiszen pap lesz.

- Csak akarják.

- Hát ő még nem egyezett bele?

- Nem. S ha te megacélozod, annál keményebben ellenáll.

- Megacélozom! - mondta Annus újból fölállva.

És a szoba szöglete felé fordulva szónokolta:

- Uram, ez több, mint amennyit megengedhetek!

XII.

Vilmának könnyű volt ezt a játékot folytatnia: egyfödél alatt élt Zoltánnal. Mikor nem beszélhettek, a szemők akkor is beszélhetett.

Zoltánnak a szeme mindennap mélázóbbá, merültebbé vált.

Vilma szeme egyre mosolygóbbá. A győző arca mindig mosolygó.

Egy este a fák alatt vacsorázott a család. Vacsora után elsétáltak a tó felé. Holdtölte volt.

De hogy faluhelyen kilenc órakor már mindenki ágybatér, a séta se tartott sokáig.

Zoltán halkán beszélt Vilmának, nehogy a báróné meghallja:

- Városon ugye nincsenek ilyen holdvilágos esték?
- Bizony nincsenek.
- Szeretne még sétálni?
- Szeretnék, de nem lehet.
- Lehet.
- Hogyan.
- Lefekvés után kilopódzunk. A kertben senki sincs. Sétálunk ameddig akarja.
- Ketten?
- Ketten.
- Persze karonfogva.
- Szorosan.

Vilma hangja gúnyosra változott:

- És maga azt véli most, hogy velem beszél?
- Hát kivel? - kérdezte meglepődve Zoltán.
- Maga bizonyára azt véli, hogy valami szobalánnyal beszél.

És szorosan a bárónéhoz simulva haladt tovább.

És Zoltánhoz nem szólt többet.

A fiú elnémult. Ezt a választ sehogyse tudta összeegyeztetni a nappali kedves nézésekkel, hozzá intézett meleg szavakkal.

Ezen az estén Zoltán sokáig hánykolódott az ágyában.

- Csak játszik-e velem? - kérdezgette. - Vagy hogy tulságosan becsületes?

Reggel bágyadtan ébredt fel, s újra átgondolta a lehűtő választ.

- Kijöhetett volna, - gondolta. - Nincs ebben illetlenség. De ugylátszik van már valakije.

És egy könnycsepp jelent meg szemepilláján.

Gyula bekiáltott neki az ablakon:

- Nem jössz lovagolni?
- Nem, - felelte Zoltán elfordulva.
- Az idő gyönyörű.
- Nem ülök biztosan a nyeregben.

Gyula nem keresett ebben a válaszban semmi mellékes értelmet. Lóra ült és ellovagolt a tiszttartóház felé.

Annuskát az ablakban látta. A leány katángszín kék kartonban volt. A kék szín illett neki. Mosolyogva bólintott a köszöntésre. Gyula boldogan lovagolt tovább.

Mikor visszatért, a tiszttartóház kertjében pillantotta meg a leányt. A leány egyedül hajladozott egy virágágy nál.

Gyula a kerítéshez léptette a lovát és beszólt:

- Mit dolgozik, Annuska?

- Magot szedek, virág magot.

- És egyedül?

- A néni a konyhában van. Délelőtt mindig egyedül vagyok.

- És itt a kertben?

- Többnyire itt.

A ló benyujtotta a fejét, és beleharapott egy fagyalbokorba.

- Haj illetlen barom! - szólt Gyula a lovát pofon ütve.

Leszállt róla és hozzákötötte egy akácfához.

Aztán a kerítésre könyökölve beszélgetett tovább a leánnyal:

- Tegnap ahogy az ablaknál állt, könyvet láttam a kezében. Mi volt?

- A klastromból hoztam. Egy jó barátom adta. Volt neki ötven könyve is. Szétosztogatta emlékül.

- És miféle könyv az?

- Kívül Természettan. Belől Jókai Aranyembere. Tudja a klastromban nem volt szabad regényt olvasni, hát úgy segítettünk magunkon, hogy más borítékot ragasztottunk a könyvekre.

Ahogy ott beszélgettek, mind a kettőjük keze a kerítés tetején volt.

Gyula rátette a kezét az Annuska kezére:

- Milyen szép a keze! Milyen gyönyörű a keze, Annuska.

És odahajolt, megcsókolta az Annuska kezét.

Anna elérkezettnek látta a pillanatot, hogy hútsön:

- Uram, - mondotta büszkén, komolyan, - ez több, mint a mennyit megengedhetek.

És elfordult, elment.

Gyula kővémeredten bámult utána.

XIII.

Bőrbalogh sógor ezekben a napokban elátkozott lélekként bolygott a ház körül. A bárónét nem volt szabad megközelítenie, hát hol Baloghot kapta el, hol a tiszttartót, hogy segítsenek a birtok megvételében. Attól tartott, hogy a báróné ügynökökre bízza az eladást, és akkor drágán jut hozzá.

Ezen a napon Vilmát fogta el a kastély előtt:

- Kedves hugom, - mondotta neki, - egy szóra kérnélek.

- Itt vagyok.

- Gyere beljebb a kertbe, nehogy a báróné meglásson. Nem bánod meg. Életed hosszára javadra lesz, amit mondok.

És elvonta a fák alá.

- Tudod, - mondotta neki, - hogy én a birtokot szeretném megvenni. Ha te segítenél nekem, látod te szegény árva vagy. Én épp úgy megadnám neked a közbenjáró percentet, mint más ügynöknek. Elvégre gondolj arra, hogy a leány sorsa a férjhezmenés.

- Dehát, hogy segíthetek?

- Hát először is mondd meg nekem, ki mennyit kínál? Máris érkezett ajánlat ugye?

- Valami Gyémánt Aurél ígért egy részvénytársaság nevében.

- Mennyit?

- Huszezer forinttal többet, mint Balogh bácsi.

- Hát a báróné mit mond reá?

- A család lebeszélni igyekszik róla. Azt mondják neki, hogy ne adja a birtokot idegennek. Csakhogy a néni azt mondja, hogy maga pípás, istentelen ember.

- Én?

- Mindig káromkodik.

- Káromkodik a Pilátus kutyája.

- Aztán a kápolnából magtárt csinál.

- Inkább a magtárból is kápolnát, ha akarjátok. Iszen bele lehet tenni a szerződésbe. Nézd ihol van-e, már megfogalmaztam a szerződést. Ebbe bele lehet illeszteni több pontot is.

Azzal elővont egy nagy testes bőrtárcát és válogatott a papirosokban. Egy rekeszből bádogfénykép csúszott elő.

Vilma kíváncsian pillantott reá:

- Micsoda fénykép az?

- Az én tulajdon ábrázolatom.

Átnyujtotta Vilmának.

A leány mosolyogva nézte:

- Milyen jó.

- Igaz-e? Ha akarod neked is csináltatok. Nagyon ügyes a fotografusom.

- Köszönöm. Pesten ügyesebbek vannak. De nézze, ha maga is akar szivességet tenni nekem...

- Hogyne csak beszélj.

Vilma elővonta a medajont a kebeléből.

- Nézze, az egyetlen fénykép, ami anyámról maradt. Tudja, hogy mi volt szegény anyám. Hát lássa ez is valami olyan: a haja úgy van fésülve... két szarva van. Ez engem bánt. Elvakarni nem akartam. De most arra gondoltam, hogy valami ügyes fényképész készíthetne erről olyan másolatot, amelyen a két szarv nem látszik.

- Hogyne.
- Akkor aztán azt viselném a medajonban.
- Csak add ide. Egy hét alatt megkészül.

Vilma megcsókolta a medajont s átadta. Börbalogh eltette a mellénye belső zsebébe. Aztán, hogy ennek Vilma szíve-dobogva örült, a karját Börbalogh karjába öltve sétált vele tovább.

- Meg ne mondja senkinek Balogh bácsi.
- Dehogymondom.
- Akkor aztán én is szólok a maga érdekében.

Zoltán az ablakból nézte őket. A beszélgetésük nem hallatszott hozzá, de látta, hogy a sógor bizalmasan hajol Vilmához. Mosolyognak.

Susognak. Vilma átadja neki a medajont. A sógor gondosan elteszi. Aztán karonfogva sétálnak. Karonfogva!

Sápadtan bámulta őket. S még azután is, hogy eltávoztak, ott maradt és a helyükre bámult.

Kábulatából arra ocsudott fel, hogy az apja belépett a szobába. Pipát és dohányosztát hozott. Mióta a báróné náluk volt, nem lehetett az ebédlőben dohányozni.

- Hallod-e, - mondotta, - az öspörös ideát volt ma reggel. Közöltem vele a nénédnek ajánlatát. Hát az is azt mondja, hogy ötvenezer forint nem két garas. Beszéltünk aztán arról is, hogy melyitek alkalmasabb papnak? Egyiteknek a birtokban kell maradnia. Gyula arra születt. De te meg elvégezted már a jogot, meg sohase vallottál kedvet a gazdálkodásra. Hát hogy ezt is előmagyaráztam az esperesnek, azt mondta, hogy pillanatig se habozzál: annak, aki jogot végzett, biztos a püspökség. Ki se eresztik káplánnak, plébánosnak, hanem mihelyt felszentelték, belép a püspöki irodába, s gyorsan emelkedik. Hallod-e, gondold meg ezt. Elvégre akkor politizálhatsz legjobban, amikor püspök vagy.

- Már meggondoltam, - felelte Zoltán. - Elfogadom a néni ajánlatát.

Balogh egyszerre letette a pipát, és örömmel sietett a bárónéhoz.

A hölgyeket örvendezve találta. Ott simogatták Gyulát.

- Hát Gyula mégis határozott, - mondták Baloghnak boldogan.
- Mit határozott?
- Hogy pap lesz.

Gyula fanyar ábrázattal bólintott rá.

- Te akarsz pap lenni? - kérdezte az apa. - Előbb egyitek se, most meg mind a ketten.

Zoltán is belépett és bámulva nézett Gyulára:

- Mér akarnál te pap lenni?
- Meggondoltam, - felelte Gyula szomorún.
- Én is meggondoltam.
- Te jogász vagy.
- Éppen azért.
- Sohse volt kedved rá.

- Már van.

Az apa közbeszólt.

- A báró lelkének elég egy pap is.

- Én vagyok az idősebb, - mondotta Zoltán a mellére csapva. - Az asztalnál is engem illet az elsőség.

Gyula megbőszült:

- Jó, hát akkor én meg beállok barátoknak! Én nem tágítok. Meglásd, hogy nem tágítok!

És dühösen kiment.

XIV.

Vilma szinte röpülve sietett Annához.

- Tudod-e mi az ujság? - mondotta lelkendezve.

- Mi?

- Mind a kettő pap lesz.

- Gyula is?

- Zoltán is.

És ijedten, féhéren hebegte el, hogy mi történt.

Anna csak elkövülten nézett reá.

- Dehát csak tudnám az okát? - fejezte be Vilma az elbeszélést.

- Én tudom, - mondotta könnyen lábbogó szemmel Anna. - Te vagy az oka.

- Én?

- Te ám. A te ostoba tanácsod!

- Az én ostoba tanácsom?

- Az hát. Hűtöttem.

- Hűtöttél?

- Erősebben, mint kellett volna. Gyula bizonyosan azért határozott úgy.

És sírva fakadt.

- No, akkor Zoltán is azért, - mondotta Vilma sápadtan. - Dehát azért a kis sétéért így meg lehet haragudni?

- Beállok apácának, - zokogta Anna.

- Én is, - szólt Vilma.

És a két leány nem beszélt egy ideig, csak sírt mind a kettő.

- Hallod-e, - mondotta aztán Vilma a fejét fölemelve, - hátha még föl lehetne őket melegíteni?

- Hogyan gondolod? - kérdezte Anna a könnyeit letörölve.

- Beszéljünk velők. Elvégre kész pap is vetkezett már ki leány kedvéért. Ezek még föl se vették a reverendát.
- Neked könnyü. De én? Hogyan beszéljek Gyulával?
- Irj neki egy sort, hogy szeretnél vele beszélni. Én majd átadom.

XV.

Míg a leányok így főzték a taplót, Zoltán utána lépkedett Gyulának. Gondolta megmagyarázza neki, hogy ez nem akarom-kérdés, hanem meggondolásra való.

A park szélén Börbaloghott pillantotta meg. No ez éppen vörös posztó volt neki.

A jó ember ott ült a gesztenyefák alatt, unalmában nézegette a medajont.

Hogy Zoltánt megpillantotta, gyorsan elrejtette, fölállott és megnyomkodta a makrárt.

- Zoltán öcsém! - intett neki az ujjával. - Állj meg csak egy szóra.

Zoltán megállt, és mérgesen hunyorgatott.

- Hallod-e, öcsém, - mondotta titkosan hunyorítva Börbalogh. - Akarnál-e nekem segíteni egy erős ügyben?

Zoltán végignézte:

- Kecske!

Börbalogh azt hitte, rosszul hall.

- Mit beszélsz?

- Szavakkal semmit, fegyverrel többet.

Börbalogh elzöldült:

- Meg vagy te bolondulva?!

- Majd megtudja!

- Dehát mi lelt?

- Semmi. Maga vén kecske.

Börbaloghban is fölkeveredett a harag:

- Hallod-e, öcskös, ezt a hangot nem tűröm ebatta! Hogy mersz velem így beszélni, te tacsó?

- Tacsó? - hörken vissza Zoltán a fejét fölcszegve.

És fenyegető arccal peckesen ellépett.

XVI.

Börbalogh sógor a tisztartóház vendégszobájában volt elszállásolva.

Ahogy ott heverész ebéd után a diványon, egyszers csak kopogtatnak, s két fiatal úri ember áll meg a küszöbön. Mind a kettő cilinderes. Mind a kettőnek fekete keztyű van a kezén. Az alacsonyabbik sánta, de a mankója is fekete.

- Börbalogh urat keressük, - szólott a hosszabbik.

- Én vagyok, - felelte Börbalogh, - tessék beljebb sétálni.

A hosszú ember bemutatta a sántát:

- Aszu Péter segédjegyző úr.

A sánta bemutatta a hosszút:

- Tövis Áron gazdatiszt ur Pernyegről.

Börbalogh csak bólogatott:

- Mivel szolgálhatok az uraknak?

- Balogh Zoltán úr megbízásából tisztelkedtünk. Ön őt megsértette és a sértést csakis vérrel lehet lemosni.

- Vérrel? - kérdezte megrettenve Börbalogh.

- Vérrel, - ismételte drákói komolysággal Tövis úr.

- Vérrel, - visszhangozta Aszu is.

És a mankójával nyomatékosan dobbantott.

- Engedelmet kérek, - szólott Börbalogh nekivörösödve, - hát mivel sértettem meg az öcsémet?

- Balogh Zoltán urat a „tacsó” epithetonnal tetszett megsérteni, de...

- Bocsánatot kérek, de ő meg engem „kecskének” mondott.

- Az mellékes.

- Már hogy volna mellékes. Hát az nem sértés talán, ha kecskének nevezik az embert?

- Reánk nem tartozik.

- De kérem, én sem engedem, hogy kecskének nevezzenek. Hát kecske vagyok én? - szólott Börbalogh önérzetesen a mellére ütve.

- Mi azt nem állítjuk, - felelte komolyan Tövis, - mi csupán azért jöttünk, hogy megkérdezzük: ád-e ön elégtételt vagy nem?

- Párbajt akarnak? - kérdezte elképedve Börbalogh.

- Minden bizonnyal.

Börbalogh felvette a pípát s miközben megtömté, a nyugalma is visszatért.

Előkapart a zsebéből egy gyujtót. Rásörcentett. Utána nézett a levegőben a füstkarikáknak, azután nyugodtan felelte:

- Már tudják az urak, én tisztelem mindenkinek a jóegészségét, de a magamét is. Nem állok oda senki pisztolya elé.

- Felünk odaáll.

- Elég bolond, ha azt cselekszi.

- Tiltakozunk e kifejezés ellen.

- Ahogy tetszik.

- Eszerint ön fél a párbajtól?

- Persze, hogy félek. Nem szoktam én az efféle rendetlenkedést. Vagy tán örüljek ha valaki agyon akar löni?

Tövis ránézett Aszura.

Aszu ránézett Tövisre.

Megfordultak, és elvonultak ünnepiesen.

XVII.

Bórbalogh néhány percig fel és alá járt a szobában.

- Ez a gyerek bolond, - így diskurált magában. - Ha én lövöm le, a birtokot éppen nem kapom meg. Ha ő puffant le, akkor pedig még ugy se lesz a birtok az enyim.

Végre is sok töprengés után elhatározta, hogy az öreg Morzsát bizza meg az ügy elintézésével. Jó, hallgatag öregúr az, és a kastélyban senki se fog tudni erről a bolondságról.

Az öregurat nem volt nehéz megtalálni.

Rendesen a kerti lugasban ült, a megszokott bőrszékében. Persze még mindig a Zoltán rébuszán kotolt. Olykor felállott és körülsétálgatta a virágágyakat. Közben meg-megállt, bodor füstöt eresztett a szivarjából.

Bórbalogh előbb figyelmesen körülnézett, hogy nem jön-e arra a báróné, azután bebátorkodott az öregúrhoz.

Köszönt.

Az öreg csak a fejét bólintotta.

Bórbalogh beszédet kezdett az időjárásról, a termésről, a politikáról, mint amelyek kétségen kívül jó találmányok is arra, hogy bármi fontos üggyhöz hidat lehessen belőlük alkotni.

Az öregúr hümmögött és még merőbben nézte azt az egy árkus papirost, amelynek a közepére a rébusz fel volt rajzolva.

Végre Bórbalogh az igazi tárgyat kezdte pöngetni:

- Merre vannak a fiúk? - kérdezte leülve a lócára.

Az öregúr vállat vont.

- Furcsa gyerekek... - kezdte lehetőleg közömbös hangon Bórbalogh.

- Nem szólok bele, - felelte türelmetlenül az öregúr. - Gyula pap lesz. Zoltánt lebeszéljük. Ez a megállapodás. Minek ezt tovább tárgyalni. Ne zavarj!

Az öregúr aztán ingerülten simította meg a papirost, és a rébuszra ütve kiáltotta:

- Ennyi gond! Ilyen haszontalanságért! Meg kell örülni rajta.

- Már az igaz, - szólott magában Bórbalogh, - istentelenség így bánni ezzel a szegény öreggel. Bizonyosan a gazdasági számokat vizsgálattják vele.

- Mit csinál Morzsa bácsi? - kérdezte részvétellel, - számol?

Morzsa ránézett Bórbaloghra. Azután fölkapta a papirost és odatartotta a szeme elé.

- Ide nézz, - szólott, - papucs, torony és lilium. Semmi több. Értesz hozzá?

- Hogyne értenék, - felelte Bőrbalogh. Kapott az alkalmon, hogy valahára szóba kezdhet az öregúrral.

Benyult nagy fontos arccal az atillája belső zsebébe, és kihúzott egy álmoskönyvet.

- Ecceribe megmondom, - szólott a könyvet forgatva. - Papucscsal álmodni szerencsétlenség, 7, 11, 23. A torony veszteség, 52, 4, 71.

Tovább nem mondhatta.

Az öregúr elkapta a kezéből az álmoskönyvet, megnézte a borítékát, aztán visszaadta.

- Szamár vagy öcsém, szamár. De most már eredj tovább a Jézus áldjon meg.

És otthagyt a faképnél.

Bőrbalogh elcsudálkozott ezen, de aztán hogy magára maradt átlapozgatta a könyvet és kijegyezte belőle a számokat.

Aztán sietett a kertből kifelé.

Az ajtóban Baloghhallal találkozott.

Örömmel mutatta neki a számokat és biztatta, hogy tegye meg ő is a gráci húzásra.

- Ezer pöngőt tegyünk ketten, - mondotta. - Öreg ember álma nem bolondság.

Azonban Balogh nem lelkesedett a számokért.

- A fiamat keresem, - szólott, - Zoltánt.

- Zoltánt? - kérdezte fanyar képpel a sógor, - lehet, hogy litániára ment.

- Mondtad neki, hogy ne legyen pap? - kérdezte hévvel Balogh.

- Ne féltsd attól, - felelte kedvetlenül Bőrbalogh, - nem lesz pap. Hiszen úgy viselkedik, mint valami huszár-örmester.

- Hogy-hogy? - kérdezte Balogh megütődve.

- Beleesett a párbajbacillus.

- Párbaj? - szólott elgondolkozva Balogh, - ez jó. Kiveri a fejéből a papságot. Kivel kapott össze?

Bőrbaloghnak már úgy állt a nyelve, hogy kikottyantja az ügyet, de mégis meggondolkozott.

- Tudom is én, - felelte vállat vonva.

- Mondtad neki, hogy ügyesen és bátran vagdalkozzék?

- Biz azt nem mondtam.

- Hát azt, hogy: Csak a fejit, hogy meg ne sántuljon!

- Bizony azt se mondtam.

- Kár. Különbben nem kell azt tanítani, - szólt apai hetykeséggel Balogh, - remek vívó a kölyök. Tavaly is egy hadnagynak levágta a jobb fülét.

Bőrbalogh önkénytelenül is a füléhez nyult.

- Vagy pisztolyra megy a sor? - kérdezte Balogh.

- Azt hiszem inkább pisztolyra.

- Annál jobb, - szólott büszkén Balogh apa, - úgy lő, mint Carver. Bizonyos, hogy hasbalövi az ellenfelét.

Bőrbalogh egyszerre leült a padra.

Balogh tovább lelkesedett:

- Mindig titkolózik! Ez a szokása. Rendesen a lapokból tudom meg, kiket fektetett lepedőbe.

- Lepedőbe? - szólott elképedve Bőrbalogh, - no hallod akkor én tüstént elmegyek.

- Már miért?

- Annyira ellensége vagyok minden párbajnak, hogy közel sem szeretek lenni olyan helyhez, ahol vérontás történik. Bizony te is jobban tennéd, ha ráparancsolnál a fiadra, hogy ne párbajozzék.

- Már azt most az egyszer nem teszem, - felelte határozott hangon Balogh, - ha verekszik, nem lesz pap. És ez a fő.

Bőrbalogh megbotráncozott ezen az apai felfogáson. Megnézte az óráját és sietve hazaindult.

XVIII.

Zoltán ebben az órában vette át a postát: két hirlapot. A hóna alá fogta s átment a folyosón. Vilma egyedül ült ott a pálma mellett és varrt. Zoltánra mosolyogva nézett, de Zoltán úgy haladt el mellette, akár csak egy kútágas mellett: nem köszönt, nem szólt, rá se nézett.

Vilma elkomolyodva folytatta a varrást. Egyszer csak letette a munkáját, s a napernyőjéért nyult. Lement Zoltán után a kertbe.

Ott ült a fiu egy platánfa alatt s olvasott. Hogy meglátta Vilmát kiterjesztette a lapot s úgy olvasta tovább. Jöhet-mehet előtte Vilma, aki lapot olvas, nem hall, nem lát.

Vilma megállt előtte és átdöfte a lapot a napernyőjével.

Zoltán komolyan ránézett, aztán könnyedén meghajolt, s tovább akart menni.

- Hopp uram, megálljunk! - mondotta eléje akasztva a napernyőjét.

- Mivel szolgálhatok? - kérdezte Zoltán hidegen.

Vilma beleöltötte a karját Zoltán karjába és komolyan szólott:

- Mit gyerekeskedik maga Zoltán? Mi baja van velem?

- Nem értem a kérdését kisasszony.

- Jó, hát mellőzzük ezt. Ha éppen nem állhat engem, nem óhajtok tolakodó lenni. De azt mégis megmondhatná nekem, hogy mért határozta rá magát olyan hirtelen a papságra?

Ezt már remegő hangon kérdezte.

- Mit érdeklí az kegyedet? - felelte Zoltán fájdalmasan.

- Beszéljünk őszintén Zoltán. Tud-e bátor lenni, ha őszinteségről van szó?

- Máskor is.

- Hát nézze, mikor én idejöttem, maga oly melegen fogadott engem, aminő melegséget még nem éreztem. A következő napokban az irántam való melegsége fokozódott. Ahogy rám-rámnézett, ahogy a kezemet megszorította... minden magaviselete félreismerhetetlen vonzalom jele volt. Aztán egyszercsak megváltozott. Gondolkoztam, mi lehet az oka? mit hibáztam maga ellen? Nem találtam egyéb okot, csak azt, hogy maga engem esti sétára kért, s én nem teljesítettem a kívánságát. Ujra meg újra átgondoltam, hogy helyesen cselekedtem-e? Nem tudok ma se mást felelni, csak azt, hogy helyesen. Elvégre fiatal leány vagyok. Maga is könnyelműnek ítélte volna, ha kiszököm és sötétben kószálok magával a fák alatt. Hát most beszéljen maga bátor-őszintén: mondja meg a kedvetlenségének az okát. Biztosítom, hogy helyreigazítom, amit vétettem.

- Nem vétett nekem kegyed semmit, - felelte Zoltán. - Hogy akkor nem jött ki sétálni, nem hibáztatom érte. Arra gondoltam, hogy ha magának gyönyörűség volna velem sétálni, bizalmasan, mint nekem magával, kijött volna.

- Oh, - mondotta Vilma a Zoltán karját megszorítva.

- Aztán, - folytatta szomorúan Zoltán, - jobbnak gondoltam nem folytatni ezt a játékot, amely nekem eddig is csak nyugtalanságot okozott.

Kivonta a karját a leány karjából és megállt vele szemben. Ránézett szigorún, szemrehányón.

- Mért kacérkodik maga velem? Azt gondolja nem tudom ki a választottja? Gratulálok az izléséhez!

- Mit beszél? - hebegte Vilma. - Micsoda választottamról beszél?

Zoltán vállat vont:

- Mi közöm az ügyeiben? Csak azt szeretném tudni, mért bolondít engem?

Vilma ijedten bámult rá.

- Nem értem Zoltán.

- Nem ért, mert azt véli, hogy el van takarva a szíve. De a véletlenség sokszor föllebbenti a titkok takaróját.

- Micsoda titkok?...

- Kegyetlen játékot kezdett velem. Ezt nem bocsátom meg soha. Elvégre ha valaki már választott, ne bolondítson másokat is.

Vilma azt se tudta erre a szemrehányásra, hogy erre a lábára álljon-e vagy amarra.

- De legalább azt mondja meg, hogyan tudja szeretni azt a parasztot? azt a Pipa Mátyást? Hiszen öreg is magához! Túl van a negyvenen!

- Kiről beszél az Isten áldja meg? - kérdezte csaknem sírva a leány. - Tüstént mondja meg míg el nem ájulok.

- Tudja azt maga jobban mint én. Hol van a medajonja.

- Bőrbaloghnál.

- Nohát. Remélem nemsokára gratulálhatok.

Vilma elmeresztette a szemét.

- Csak nem gondolja...

- Nem. Tudom.

Vilma nevetésre fakadt. Annyira kacagott, hogy le kellett ülnie.

- Micsoda bolond gondolat! - csak ennyit tudott mondani.

A kerti úton Bőrbalogh tűnt fel. Muszkavászon porköpönyeg volt rajta. A kezében utazó táská. Mögötte egy béresfiu a nagyobbik táskát cipelte.

Zoltán elképedve nézte a kacagó leányt, aztán Bőrbaloghra fordult a figyelme.

A jó vidéki ember meghökkent, hogy Zoltánt meglátta, aztán a gyepen át hozzá szegte útját.

- Elmegyek, - mondotta, - mert még lepuskázol. De mégis szeretném tudni, hogy mér ungor-kodol rám? Nem vétettem én neked semmit.

Zoltán helyett Vilma válaszolt:

- Hallott ilyen bolondot, Balogh bácsi: azt mondja, hogy maga engem el akar venni.

- Én-e?

- Hát akkor, - hebegte Zoltán, - mér adta magának az arcképét?

- Nekem?

- Láttam mikor odaadta.

Vilma közbeszólt:

- Adja vissza azt a szerencsétlen medajont Balogh bácsi. Azt véli, hogy az én arcképem.

XIX.

Míg ezek így tisztázták az ügyüket, Gyula is találkozott Annával.

Arra gondolt, hogy mégegyszer beszél vele. Megmondja neki, hogy pap lesz, és hogy miatta lesz pap. Vigasztalta az a gondolat, hogy Anna szívét megnehezíti.

Anna a lódobogásra a szokott módon megjelent az ablakban. Gyula szomorún köszönt neki. Visszatérőben aztán ott látta Annát ismét a kertben.

Anna intett neki.

Gyula leszállt a lóról s a kerítéshez ment.

De micsoda más volt most az arca. Csupa bánat. A szeme könnyben úszott.

- Mi baja Annuska? - kérdezte Gyula elámulva.

Anna sírva fakadt:

- Mért áll be papnak?

- Hát tudja?

- Tudom.

- Kitől tudja?

- Vilmától.

Gyulának jól esett a sírás. Csizmáját a lovaglóostorral veregetve felelte:

- Hát azért leszek pap, mert maga nem érez velem.

- Én?

- Mikor megcsókoltam a kezét, úgy rendreutasított, de úgy...

- Itt a kezem... Itt a másik is... Csak ne legyen pap Gyula. Mert én akkor meghalok.

XX.

A család az uzsonnánál ült a verandán. Zoltán a karján vezette be Vilmát.

- No megtörtént? - kérdezte Balogh apa.

Olyan hangon kérdezte ezt, olyan ragyogó szemmel, hogy a család feléje fordult.

- Micsoda? - kérdezte Zoltán.

- Micsoda? Azt hiszed nem tudok mindent? Ej kópé, kópé!

- Dehát igazán nem értem.

- Lepedőben van az atyafi?

- Nincs, - felelte Zoltán most már mosolyogva. - Kibékültünk.

- Eszerint nem leszel pap.

- Vilma nem akar hallani se róla.

És a piruló leányra nézve folytatta:

- Vilma, vagyis ha megengedik a menyasszonyom.

- Ohó, - mondotta Balogh apa.

Aztán hogy ez az ohó őszinte nyerseséggel volt mondva, mentegetőzve fordult a báróné felé:

- A házasság nemcsak érzelmi kérdés. Van a kisasszonynak valamije?

- Hogyne, - felelte a báróné - hiszen mondtam tán, hogy a falusi birtokomat két részre osztom: fele a pap fiadé, fele Vilmáé.

Ekkor rontott be lelkendezve Gyula is:

- Határoztam! Kedvedre határoztam Zoltán: átengedem neked a reverendát!

- Köszönöm, - felelte Zoltán mosolyogva, - inkább én engedem át teneked.

- De én egyáltalán elvettem már ezt a szándékomat. Meggondoltam: nem születtem papnak.

Az apa vállat vont:

- Mégis csak te leszel pedig fiam: Zoltán megházasodik.

Gyulát mintha orron ütötték volna:

- Házasodik?

Aztán hogy megmagyarázták neki a helyzetet, csaknem sírva fakadt:

- Nem, én nem lehetek pap!

És otthagya az uzsonnát, bement a szobájába, bezárkózott.

Vilma aztán megsugta a családnak, hogy Gyula is jobban szeretné egy rózsaszínű szoknyának szentelni az életét, hogy nem egy feketének.

- Dehiszen annak a lánynak nincs semmije se! - hörkent fel Balogh apa.

- Várjunk egy évet, - - mondotta a báróné, - Gyula még fiatal. Várhatunk két évet is. A birtokom felét ugyanis az egyik fiadnak szántam. Ha már egyik se lesz pap, alapítványt teszek a báró lelkéért misére. Oda elég egyezer forint is. Hát a birtok árának felét fentartom a Gyula feleségének, egy feltétellel.

A család persze nagy figyelemmel hallgatott.

- Azzal a feltétellel, - mondotta az öreg asszony, - ha Gyula azt veszi el két év múlva, akivel igazán boldog lehet.

Még ezen az estén hívták Bőrbaloghot. Megkötötték vele a szerződést százhusz ezer forinton. A birtokból ki volt véve a kápolna, nehogy az istentelen pípás dohányt szárítson benne.

A családi örömben csak nagyapó osztozott kedvetlenül: ő még mindig a rébuszon töprenkedett.

- Mondd meg már mi a csuda ez? - szólt végre Zoltánnak.

- Hát, - felelte Zoltán, - a lilium Vilma, a torony házasság, a papucs a sorsom.

- Gondoltam, hogy ilyen ostobaság, - dörögte az öregúr.

ÉTELEK KIRÁLYA

A falu nyáron zöld. Ősszel sárga. Télen fehér.

Ez a fehérség tiszta és határtalan. A hó vastag puha terítő mindenén. A kőkeresztet is fehér prém diszíti, a Jézusnak töviskoszorus fején magyaros nagy fehér kucsma van. A hidonálló szent János is fehér hermelin palástot kapott. A patak mérföldekre nyúló vastag hódunyhával van betakarva.

A jó Isten takarta be a kis halakat, meg a békákat, hogy meg ne fagyjanak.

A falu és város között ilyenkor csak annyi a különbség, hogy városon a házmesterek hányják a havat, falun pedig a háziurak. És hogy a falusi háziurak örülnek a hónak, a városi házmesterek pedig nem örülnek.

- Gyerünk vadászni! - szólott egy reggelen Marci bátyám.

Tisztességes falusi ember volt az én Marci bátyám. Termetre óriás, értelemre poéta, aki csak éppen hogy írni nem szokott. Kár érte hogy meghalt. Meg az is kár, hogy csupáncsak egy láda kalendáriumot hagyott rám örökségül.

Elmentünk vadászni.

Tisza is velünk jött.

Tisza kutya volt. Becsületes, okos állat. Mindössze egyszer követett el vagyon ellen való kihágást, mikor a harangozó kolbászgyűjteményét ellopta. A harangozó, - éppen ujév napján, - el is volt keseredve, hogy ilyen rosszul kezdődik az esztendeje.

Hát mondom a Tisza jött velünk.

Ritkán szoktunk vadászni, mert Marci bátyámnak régimódi kapszlis puskái voltak. Ha kevés port tettünk beléjük, nem vitték a sörétet, ha pedig sok volt a töltés, akárcsak eleven lólábat szorítottunk volna magunkhoz.

Tiszát zsinegre kellett fogni, hogy a nyulakat el ne kergesse a puskánk elől. Marci bátyám a ballábához kötötte a jeles állatot.

- Én leülök ide a fűzfához, - szólott. - Te pedig eredj a rét tulsó végére. De vigyázz, hogy ha köztünk szalad a nyúl, rá ne lőjj, míg az én irányomban jár. Azután rálőhetsz kettőt is.

Eleinte nagy érdeklődéssel lestem, vártam a nyulakat.

Nem jöttek.

Lehet, hogy más határban voltak elfoglalva. Lehet, hogy ők is lestek bennünket.

Belehuzódtam hát a bundám mélyébe és jóízűt aludtam.

Mikor felébredtem, láttam, hogy Marci bátyám a rét tulsó végén még mindig áll és tartja a puskát. Les a nyulakra.

Megnéztem az órát. Délutáni hármat mutatott.

- Meguntad? - kérdezte, amint hozzábballagtam.

- Meg.

- Éhes vagy?

- Mint a farkas. Dél régen elmúlt.

- A kutya kiette a sonkát a tarisznyából.

Megvető pillantást vetett Tiszára.

Tisza lesütötte a szemét, és a bátyám háta mögé sompolygott, mintha bánná a lopást.

Pedig dehogy bánta! Egész úton vígan futkosott a varjak után.

- Szépen állítunk haza, - szóltam, - fiát se láttuk a nyúlnek.

- Baj is az, - felelte, - én nem szeretem a nyúlpecsenyét.

- Persze sokszor van.

- Nem azért. Valami keserű mellékízét érzem. Nem magyarnak való az. Többet ér annál a szalonna is.

Megállt.

A puffadt vadászkeztyűt beleakasztotta a szíjba, és egy gondolat játszott át az arcán.

- Hallod-e? Gyerünk a bacsóhoz szalonnázni!

Ezt a szót: szalonnázni, jelentős szemöldökemeléssel és gyönyörűséget kifejező mosolygással mondta.

Én sohse lelkesedtem a szalonnáért. Ha más nincs, - gondoltam - az is jó.

Megindultunk a ropogós hóban az erdőszél felé.

Marci bátyám elővette a tarisznyájából a pipáját. Szép fánk-szinű vadászpipa. Csuda, hogy a Tisza azt is meg nem ette.

Kicsiholt. Beletette a taplót. Violaszinű füstrongyokat röppentett belőle. Azután újra zsebre dugta. Féltette talán, hogy megfázik.

- Te, - szólott az úton kis idő múlva hozzám, - szereted?

Tudtam, hogy az emlékezetemet negyedórával vissza kell ugrasztani, hogy a kérdésére feleljek. Mert a falusi ember eszejárása nem olyan szökdelő, mint a városié. A falusi emberbe, ha egyszer beleesik valami gondolat, hát meg is áll benne. Körülötte forog az esze, mint a ringlispi.

- Szereted? - kérdezte ismételve.

- Nem tulságosan, - feleltem őszintén.

- Pedig a szalonna az ételek királya, - szólott elmerengve. - Nemzeti eledel. Semmiféle eledel sem hasonlítható a szalonnához. Bacsóék különösen értik, hogyan kell a szalonnát abárolni. Azt hiszem foghagyma füzért akasztanak melléje. Micsoda zamat! Fehér mint a liliom. Rózsával takart liliom. Össze van benne keverve a diótól kezdve minden fehér ételnek a lelke. Ilyet nem eszik a császár. Az ember ha beleharap, nyelvén érzi a sertéspecsenyének minden megidealizált zamatját.

- Vers lesz már, bátyám.

- Hát azt hiszed nem érdemelné meg a szalonna, hogy ódát írjanak róla? Isteni eledel! Nem is tudok ingerlőbb látványt elképzelni, mint mikor a magyar nyugalmasan, sőt bizonyos kimért méltósággal falatozza a paprikás szalonnát.

Ráhagytam, hogy az szép látvány.

Azonban az öreg fantáziája tovább dolgozott.

- Már csak nézni is gusztus: hogyan metéli apró fehér kockákra a szalonnát. Hogyan tüzi fel a fehérvári bicska hegyére, és hogyan illeszti össze az illatos puha rozskenyérrel.

- A dombját meg ropogtatja.

- A szeméből sugárzik a boldogság és az elégedettség. A szalonna zamatja egybeolvad a friss kenyér illatával. A só élénkké teszi. A paprika pikánsá.

És elhallgatott.

De már akkor nekem is szalonna-idillben hengerződött minden gondolatom. E pillanatban azon se csodálkoztam volna, ha azt hallom, hogy Beethoven szalonna-szimfoniát is írt. Szalonna-kéjmámornak lehet nevezni azt az érzést, amely a fantáziámat a havas csöndes úton ringatta.

A vén bacsó az ajtóban állott. Levette a süvegét már messziről, és néhány lépésnyire elénk jött.

- No bacsó, - szólt a bátyám, - megeszünk.

A vén juhász úglátszik megtisztelőnek találta ezt a bejelentést, mert mosolyogva vonogatta a vállát, s valamit dünnyögött.

- Hát elő azt a paprikás szalonnát!

A bacsó mintha valami fontos államtitkot közölne, szinte suttogva, jelentős arckifejezéssel szólott:

- Jókor gyűttek!

- No? - kérdezte a bátyám megállva, várakozó tekintettel.

- Nyulam van.

- Nyulad?

- Az ám. Délelőtt lőttem.

- Délelőtt?

- Délelőtt. Éppen most készítette el az anyjukom.

- Helyes, - felelte elégyült arccal az öreg.

És kigombolkozott a báránybundás dolmányából.

A konyhából babérillat és pecsenyeszag lengett hozzánk.

- Ez már remek étel, - szólalt Marci bátyám lerugva a botosokat is, - a nyúlpecsenye parasztosan elkészítve, királyi eledel!

Csettentett a nyelvével és a karos szalmaszékben kényelmesen elhelyezkedve ismételte:

- Királyi eledel!

- Hát a szalonna? - kérdeztem nagyot csodálkozva.

A kezével megvetően legyintett:

- Csak nem eszünk szalonnát, mikor nyúlpecsenye van!

A FIAM GAZEMBER

Sajnálattal és röstelkedéssel vallom meg, hogy a fiam gazember.

A mi családukban szokatlan karakter ez. Azt hiszem, a keresztes hadjáratig visszalapozhatnám a családuk történetét, ha ugyan a családuknek volna története. Fájdalom, az én őseim, bár sokat tanították őket s okos emberek is voltak, sem írni, sem olvasni nem tudtak, és én így most a fényes példákat adatok hiányában nem ragyogtathatom a fiam előtt.

De a fiam nem is kíváncsi a fényes példákra. A minap, hogy betöréses lopást követett el a kamarában, élénk és sötét színekkel festettem neki azt a képet, amely a mazsolaszőlőtől az akasztófaig vezet.

Hangom remegett a felindulástól. Ő a fejét a karjára fektette. Azt hittem, sír, és folytattam mint Munkácsy: sötét háttérrel, világos alakokkal. Közben a komoly meggondolásra hívatkoztam, és azt kérdeztem tőle, hogy a mondottak után hajlandó-e lemondani az éléskamarába való betörésekről?

Hallgatott.

Megtoldottam a kérdést:

- Igéred-e, hogy nem sikkasztod el többé a ceruzámat? Igéred-e, hogy a cipődet nem hordozod zászló gyanánt a folyosón, és nem dobod az emeletről a házmester fejére?

Hallgatott.

Ez jó jel, gondoltam.

- Igéred-e, hogy nem rázod többé a Mariska barátod fejét, mint ezt az állatkerti tanulmányutunkon a majomketrecnél tanultad? Igéred-e, hogy a piromániához vezető gyufagyújtogatósi passziódról lemondasz, és hogy öngyilkossági kísérletet nem követsz el a cukorkák vigyázatlan élvezetével? Ha igéred, gyere, csókold meg a te jó apádat, aki aljas gazságaidat megbocsátja.

Hortyogott.

Gondoltam, talán nem is a fiam hibás, hanem én nevelem rosszul.

Fogadtam melléje tanítót.

A tanító úr komoly és tudományos fiatal ember volt. A jogi akadémiába járt, és cvikkert viselt. Lehetett rajta látni, hogy értelmes úri ember.

Bemutattam őt a fiamnak.

- Nézd fiacskám, ez az úr a jóra kíván téged oktatni.

A fiam rápillantott. Bizalmatlan és gyanakodó volt a pillantása. Különös, hogy a gyermekek ösztönszerűleg érzik a tanítóban az ellenséget.

Az ellenség mindazonáltal nyájasan magához vonta őt, és így szólott hozzá:

- Gyermezem, immár hat éves vagy, és azt hallottam, hogy még nem ismered a betűket.

- Igaz, - felelte őszintén a fiam.

- Hát akarsz-e tanulni?

- Nem.

- De látod aki nem tanul, az téglahordó napszámos lesz. Aki pedig tanul, az nagyságos úr lesz. Válassz: mi akarsz lenni: napszámos, vagy nagyságos úr?

- Huszár.

Megfogta a tanító úrnak az orrát, és meghúzta.

- Lásd, - szólott a derék férfi, - most olyat tettél, ami nem illik. Jegyezd meg, hogy senkinek az orrát meghúzni nem szabad.

- Miért?

- Mert az orr nem csöngetyűhúzó.

Ez a magyarázat tetszett a fiának. Egyszerre az ölébe mászott és barátságosan megcsókolta.

No lám, milyen finom gunynyal fejezi ki, hogy nem respektálja.

Néhány nap múlva azt mondja a gyerek:

- Apám, a Kati orra csengetyűhúzó ám.

Kati a cselédem volt. Csinos falusi leány.

- Mit beszélsz?

- Azt, hogy a tanító úr meghúzta a Kati orrát, és a Kati csengetett.

- Hogy-hogy?

- Meg is ölelgette, csakhogy ne csengessen, meg is csókoltatta. Mégis csengetett.

Ime, így elárulta a tanítóját.

Katit összeszidtam. Kati összeszidta a tanítót. A tanító összeszidta a fiamat.

A kis gazember ettől az időtől kezdve mindig elbujt, ha a tanítója jött: hol a sifonérből, hol az ágy alól, hol a kamarából kapartuk elő.

A tanító azonban mégis csak eljárta hozzám. De mert a Kati orrát megrögzötten csengetyűhúzóknak nézte, a fiam ismételten elárulta őt.

Ezt a tanító végre is nem bírta tovább: abbahagyta a nevelést.

Sajnáltam őt, igazán sajnáltam, mert becsületes és tudományos ember volt, de annyira szemérmes, hogy nem bírta elviselni a fiam árulkodását. Adtam is neki jó ajánlólevelet egy olyan barátomhoz, akinek nem konyha mellett nyílik a gyermekszobája.

- Látod, - szóltam ekkor a fiamhoz, - kifondorkodtad innen ezt a jóra való ifjút. Ki tanít most meg írni, olvasni?

- Tudok, - szólott ártatlan arccal, de bizonyára belső gunynyal, - írjak?

Azzal fölvette a ceruzámat, és míg háttal álltam feléje, a drága Gyöngyösöm pergamenjére rárajzolt egy számarat.

- Mit jelentsen ez? - kérdeztem tőle.

- Ez te vagy apám, - felelte vidáman.

Eléggé érettnak láttam arra, hogy iskolába adjam.

Mély lelkipurdalások között vezettem el őt az elemi intézetbe.

A tanító jóakarattal fogadott. Nem sejtette a jámbor, milyen izgásgát vett föl az iskolájába.

- No, mi történt? - kérdeztem balsejtelemmel, mikor félóra múlva tintától csepegő fejjel és ruhában, talpig feketén hazajött.

- Semmi különös.

- És ez a feketeség?

- Tintatartó volt előttem a padban.

- Hát aztán.

- Ráütöttem alulról a tintatartó talpára, és tudod apám mi történt?

- Micsoda?

- A tinta ugrott.

- Ugrott-e?

- Ugrott ám, mégpedig egyenesen a tanító úrnak az arcába.

- És nem nadrágolt meg?

- Nem látott a tintától.

- De te is merő egy tinta vagy.

- Igen: mert a tinta azután visszaugrott rám, és én letöröltem a zsebkendőmmel.

Másnap remegve vittem el újból. Bocsánatot kértem a tanítójától, és különösen esdekeltem, hogy ne üsse őt agyon.

A tanító ur arcán csupán a gallus tinta nyomai sötétlettek. Ő maga egy repetir-jóság.

- A fiú kissé csintalan, - szólott láthatólag meghatva a visszaemlékezéstől, - nem baj.

Olyan helyre ültette a fiamat, ahol nem volt kalamáris, és látszólag minden rettegés nélkül nézett rá.

Eznapon már végig ott volt az előadáson.

- Kibírtak fiam? - kérdeztem örömmel.

- Ki, - felelte búsan, - de én alig.

- Elhiszem: mi történt megint?

- Képzeld csak apám, ez a tanító ur azt kívánja, hogy úgy üljek mint a sfinksz az opera előtt és folyton azt hallgassam, amit ő beszél.

- Ez a helyes.

- De én nem vagyok arra kíváncsi.

- Különös nyilatkozat!

- Unatkoztam, és fűtültem.

- Szép.

- A Pali is azt mondta. Pali előttem ül. A tanító erre...

- Azt mondta: ne fűtülj.

- Nem: azt, hogy fogjam be a számat. Befogtam a számat. Akkor meg azt mondta, hogy ne tartsam a számon a kezemet. Hát mondd apám: a lábammal fogjam be a számat?

- A végét mondd.

- A végét? Egy fiu ma gallér nélkül ment haza.

- Hogy-hogy?

- A tanító úr kiállított. A fiu palavesszőt dugott hátulról a nyakamba. Erre megfordultam, és belekapaszkodtam a gallérjába. A gallér elszakadt.

Egy hete látogatja már az iskolát a fiam és én mindennap tapasztalom, hogy még nem csapták ki.

Sokszor könnyezve magyarázom neki, hogy milyenek a jó fiuk, s ő bámulattal hallgatja.

- Mesélj még, - mondja ilyenkor ravasz áhítattal.

Oh, ha nem én volnék az apja, hanem más, már régóta azt tanácsoltam volna neki, hogy iratkozzék be előre a fegyházba. De mert a vér nem tagadja meg a vért, mindennapi aggodalommal bár, de mégis hallatlan elfogultsággal mentetem őt.

Hátha nem is gazember ez a kis gazember? Elvégre is, még nem szedett verebeket a kútból, mint én, még nem verte be a német postamester ablakát. Sem a misebort nem itta ki a templomban.

S elvégre is minden becsületes ember így kezd.

TRILLIÓK A LEVEGŐBEN

- Egy hírlapíró emlékirataiból. -

A koronakávéházi markőr rámmutat az ablakon át s a következő pillanatban mellettem terem egy bozontos medveszerű öreg úr.

- Pardon uram!

- Tessék!

- Ön Zelenvári?

- Az vagyok.

- A „Csipi-Csóka” című élclap szerkesztője?

- Ha elő akar rá fizetni, akkor az vagyok, ha pedig gorombáskodni akar, akkor sziveskedjék délután 5 órakor elfáradni a szerkesztőségbe: mert itt az utcán nem végzek szerkesztőségi ügyeket.

- Te vagy az, akit én keresek! - örvendezett a medveszerű ember és megölelt.

Ez a vidékies melegség tetszett nekem. Hiába csak a vidék tud még családiasan beszélni.

Az öregúr különben éppen nem látszott vidékies embernek. Cilinder-kalapot viselt és lakk-cipőt. Mindössze a szakála volt vidékies, meg az, hogy tajték-szipókából szíta a szivart.

- Uram, - szólalt meg egyszerre ünnepiesen, - én a „Kákoncsapi Közlöny” szerkesztője vagyok.

- Isten tartsa.

- Ismerem önt hírből.

- Jóból vagy rosszból?

- A legjobból.

- Örülök.

- Önt keresem már három nap óta folyton.

- És nem talált ugye? Hát biz az bajos is. Élclapszerkesztőnek nem szabad könnyen találhatónak lennie. Különben mivel szolgálhatok?

- Arra kérném kedves kolléga öcsém, jöjjön le hozzám munkatársnak, segédszerkesztőnek.

- Vannak leányai?

- Legényember vagyok.

- Mit fizet?

- Kétszáz forintot havonként.

Ez az összeg elbámított.

- Hogyan? Ön 200 forintot adna?

- Kereken.

- Eszerint gazdag a lapja?
- Krőzus a vidéki lapok között.
- Bocsásson meg, de szeretném, ha írásbeli szerződést kötnénk.

Ujságírók közt nincs ugyan ilyesmi szokásban, de azért megcsináltuk.

Oda ajándékoztam a „Csipi-Csókát” a nyomdászomnak, magam pedig egy óra múlva a robogó vonaton ültem.

Az én bozontos, medveszerű szerkesztőm nem volt éppen valami mulattató utitárs, csupán akkor mozdult meg a szája, mikor egy óriási O-betű alakjában ásított vele. Ilyenkor azt hittem, hogy az állkapcsai kificamodnak. Derék nagy állkapcsa volt: Sámson nem verte széjjel nagyobb a filiszteusokat.

Én nem szoktam unatkozni. Most is elfoglalt az a gondolat, hogy a szerkesztőm ásító egyénisége nem nyilvánul-e a lapjában is?

Azonban nem fűzhettem tovább a gondolataimat. Az öreg hozzám fordult:

- Tud-e durákozni?
- Gyerek koromban játszottam.
- Szép játék.
- Megjárja.
- Szellemes játék! Az egyetlen szellemes játék!
- Azt gondolja?
- Régi meggyőződése.

Belenyult a belső zsebébe és kivont onnan egy pakli kártyát.

- Játszik?

Vállat vontam:

- Ha önnek szórakozása, szívesen.
- Hanem mibe szokta ön játszani?
- Biz én csak orrba.
- Az gyerekeknek való.
- Hát ahogyan tetszik.
- Játszunk pénzbe.
- Mennyibe?
- Egy forintba.
- Az sok nekem. Az erszényem tiltakozik.
- Talán...?
- Eltalálta.
- Hát miért nem szól? Adok én előleget!

Ismét benyult a belső zsebébe és kivette a tárcáját. Ötven forintot számlált a tenyerembe.

És elkezdünk durákozni.

Az első partit elvesztettem.

- Dupla vagy semmi.

Gyorsan kevert és osztott.

Elvesztettem a másodikat is.

- Dupla vagy semmi.

Tehát négy forint áll.

- Annyi.

Elvesztettem biz én a négy forintot is. Azután vesztettem nyolcat, 16-ot, 32-öt. Mire Kákoncsapra értünk, nemcsak az ötven forintját nyerte vissza, hanem még én tartoztam neki 14 forinttal.

Kákoncsapon amint leszálltunk a vonatról, mentünk egyenesen a szerkesztőségbe. Ott letettük a koffereinket s azután azonmód, amint voltunk, az úti ruháinkban, nekiültünk folytatni a durákat.

Éjfél volt már pedig, de nem akartam a 64 forintom nélkül lefeküdni. Az öregnek is úgy látszott, nagy kedve van tovább játszani. Nekimelekedett. A szeme úgy fénylett a nagy lámpásnál, mint a hiúzé.

Hajnali három órakor már 511 forint volt a veszteségem, hat órakor 15 ezer forint, reggel 100 ezer forinton felül, délben pedig 16 millió forintjával tartoztam.

Kijelentettem neki, hogy ezt aligha fizetem meg.

Már akkor közben jócskán ittunk is, mert hiszen virrasztani másképp nem lehet.

Az öreg megbőszült. Fenyegetett, hogy bepöröl és becsukat. Nyomorult durákozónak nevezett.

Sohasem hallottam, hogy a nyomorult durákozókat be szokták csukatni. De mert magam is izgatott voltam, kijelentettem, hogy ilyen sértéseket nem tűrök.

- Holnap verekszünk, - mondtam fölemelkedve.

Erre hirtelen megváltozott, kért, hogy játsszam vele tovább, - most már úgyis mindegy.

A boszuállás gondolata annyira megszállta az idegeimet, hogy semmi fáradságot nem éreztem: helyet cseréltem vele, azután megkevertem a kártyát.

Az volt a szándékom, hogy addig játszom vele, míg ő nem tartozik 16 millió forinttal és akkor majd én állok elő.

Mondhatom rettenetes szerencsével játszott; estefelé már milliárdokkal tartoztam neki. Sokkal több pénzzel, mint amennyit Körmöcbányán vertek Árpád apánk óta.

Az izgalmam növekedett. Folyton attól féltem, hogy abbahagyja a játékot.

Azonban ő ülve maradt és a játékkedve úgy növekedett, mint az én veszteségem.

Mikor már a trillióknál és quadrillióknál jártunk, akkor jutott eszembe, hogy talán ismeri a kártyákat?!

- Uram, - mondtam rekedten, - hozzassunk új kártyát.

- Minek?

- Mert én már valamennyit ismerem a hátáról.

- Én is, - felelt egykedvűen.

Elképedve néztem reá.

- Eszerint ön hamisan játszott?

- Nem én.

- Ön megcsalt engem!

- De kérem!

- Mit? Még szólni mer, mikor maga megvallja! Én nem ismerek egy kártyát se hátulról. Csak szokásból mondtam. Följelentem önt! Elfogatom! Becsukatom!

Az öregúr megszeppent.

- Kérem ne haragudjék, - mondotta pislogva, - ön nem tartozik nekem semmivel.

És letörölte a rengeteg összeget az asztalról.

- Az már más.

- Bocsásson meg, - mondotta aztán álmosan, - ez az egyetlen mulatságom.

- A hamis játék?

- A durák.

- Rossz mulatság. Nekem 51 forintomba került.

Kivette az 51 forintomat és az asztalra tette.

- Tessék, ezt is visszaadom.

- No így már helyes. De látja nem szép, hogy pénzre játszik.

- Kénytelen vagyok vele.

- Miért?

- Először, mert munkatársaim kétszáz forintnyi fizetéséből 121 forintot okvetlenül vissza kell nyernem, különben ráfizetek. Másodszor, mert ha potyára játszom, 24 óránál tovább senki sem akar velem durákozni.

Ebből aztán megértettem, hogy miért ígért ő nekem kétszáz forint havi fizetést. Miért csigázta trilliókig a kártyaadósságokat. És miért nem birták ki nála az elődeim.

VALLATÁS

A mama az emeleti ablakból mindent látott.

Látta, hogy Vilmát egy cilinderes fiatalember kíséri haza, és hogy esernyőt tart a feje fölé, pedig az eső alig permetez. És mind a ketten mosolyognak, beszélgetnek.

A mama azt hitte, sóbálványává változik.

De nem változott sóbálványává. Összehúzta szemöldökét, és egy pillantást vetve a tükörbe, hogy az arca szigorúságáról meggyőződjk, leült halaványan, viharjelző nyugalommal.

Vilma besurrant.

A karján ott lebegett a hangjegy-téka, a ZENE csillogó aranybetűivel. A nyakán a boa. És az arcán tizenöt tavasznak legszebb két rózsája.

Egyenesen a mamához sietett.

A mama rettenetes hidegséggel emelte föl a tiltakozó kezét.

Vilma megdöbbenve állt meg.

Oh az a perc! Annak a bizonyos Damokles nevű úri embernek a láthatatlan kardja fölsápadt a levegőben.

- Előbb számolunk! - szól a mama szigorú fagyos hangon. Szinte fájni lehetett attól a hangtól.

Vilma hallgatott.

A ZENE lecsúszott a karjáról. A boa reszketett. A nagy kék szemekben ijedt galamblélek. A gömbölyű hamvas arcon rózsák helyett két fehér lilium.

- És milyen ártatlanul tud nézni! - kiáltott haraggal a mama.

Vilma nem vette észre, hogy ártatlanul néz, kék szemeit zavartan sütötte le. Hullott a harmat. A térdei megcsuklottak. A bodros kis szőszke fej a mama ölébe borult.

Persze a mamánál meglágyult az apácaharag. Nem lehet ilyen gyerekkel másképp beszélni, mint anyai szívvel.

- Nohát ne sírj, - szólt gyöngéden rásimítva a kezét a Vilma fejére, - mondj meg szépen mindent. Ki volt az a fiatal ember?

Vilma felszárította a kis csipkés zsebkendővel a szemeit és töredelemmel felelt:

- Vas Jenő, mama.

- Ki az a Vas Jenő?

- Jogász, mama.

- Vagyis semmi.

- Oh nem, mama. Ő a förtenczer minden jogászbálon. Az apja pedig miniszteri tanácsos. Nagy úr. A fia az idén végez, és a miniszter maga mellé veszi.

- Díjtalan joggyakornoknak. De hogy kerül sz te ezzel ismeretségbe?

- Én istenem mama, hát esett az eső. És ő udvarias volt.

- Nem lett volna szabad elfogadnod.

- De mikor nagyon udvarias volt, mama, és a multkor is...

- Micsoda, már a multkor is?

- Oh Istenem, te olyan szigorú vagy, szinte félek tőled.

Csakugyan félt. Kétkedő szemekkel vizsgálta a mama arcán, hogy több-e ott a szigorúság, mint a jóság.

A mama észrevette ezt. Odaölelte maga mellé a dívánra. Ekközben kicsöngetett a cselédnek, hogy senki sincs itthon. És folytatta a vallatást.

- Hát ne félj. Anyád vagyok. Szeretlek. Mindent megmondhatsz.

A kisleány átkulcsolta a mama nyakát, és mélyen a szemébe nézve kérdezte:

- Mit mondjak meg?

- Amit el akartál hallgatni.

- Mindent elmondok amit akarsz.

- Hát először is, mióta ismered?

- Régen. Már van egy hónapja. De csak két hét óta beszélünk. Azelőtt csak nézett, csak nézett... Nem haragszol meg?

A mama mosolygott.

- Hát tudod, úgy nézett rám, úgy, de úgy, hogy megreszkettem tőle a szívemig. Te is megreszketnél volna, mama.

- És aztán?

- Aztán a legközelebbi essőben megismerkedtünk.

- Miket beszéltek?

- Sok, sok mindent.

- Azokat mondd el belőle, amiket legjobban elhallgatnál a papa előtt.

- Jó, édes mama. De te is hallgass ám előtte. Ez örök titok maradjon. Hát tudod valahányszor együtt mentünk, mindig azt mondta, hogy nekem szép ibolyaszemeim vannak. Olyan szép szemeim vannak, hogy az egész mennyországot meg lehetne azokban látni. Azóta sokszor néztem a szememet a tükörben és csakugyan magam is észrevettem, hogy szépek, habár én a mennyországot nem láttam bennök. Nem haragszol? Hiszen neked éppen ilyen szemeid vannak.

- Jójó, csak folytasd.

- Hát még mit is mondott. Igen: hogy gyönyörű szép ici-pici, ezzel a szóval: icipici lábacskáim vannak, és hogy a kezeim nem is kezek, hanem piskóták. Ugye milyen bolondos!

Kacagott. Hátról megigazított a hajában egy hajtűt, azután folytatta:

- Azt is mondta még, hogy bár csak mindig hullana az esső, és bárcsak tízszer mennék naponkint a zeneiskolába.

- Tovább.

- Nincs tovább, mama. Az időjárásról, efféle ostobaságokról is beszélgettünk. Roppant kedves fiú. Néha sóhajt is.

- Ez minden?
- Ez, mama.
- Az arcodról látom, hogy még el van dugva valami a szivedbe.
- Óh istenem, milyen kíváncsi vagy.
- No édeském, hát nem érdemlem meg tőled, hogy teljesen bízzál bennem?

Vilma arcán most már a tizenöt tavasznak minden rózsája kigyulladt. Közelsimulva nézett a mama szemébe, és mintegy babrálva elsimította annak homlokáról a hajfürtöket, azt a kis selyemfüggönyt, amely egy homlokráncocskára vetett rejtő árnyékot.

A ránc nem volt fenyegető.

A mama meleg szeretettel mosolygott.

- Hát tudj meg mindent: most hogy a kapu alatt elváltunk, vallott.
- Mit vallott, édesem?
- Azt is megmondjam? Hát te nem voltál leány soha?
- Voltam, kedvesem, de tudtam is óvakodni az efféle pillangóktól.
- Miért pillangó?
- Mert veszedelmes.
- Ő? Veszedelmes? Legjobb fiu az egész világon. Az anyját imádja és beavatta, mint én téged.
- Ki biztosít arról, hogy ő nem hamis, hogy ő neked nem akar rosszat...

Vilma a szemével édesen hunyorgatva, a meggyőződés hangján felel:

- Ugyan mama, már hogy akarna nekem rosszat, mikor már meg is csókolt.

A FALU TÉLEN

Sokszor mondtam már, hogy mihelyt tizezer forintom lesz, veszek egy pörge kalapot, bekecset, subát, és egy-két lánc földet. Nem írok, nem olvasok, csak szántok, vetek; vásárnaponként elmegyek a templomba predikációt hallgatni, vagy orgonaszíjat húzni; délután pedig kiülök a vén parasztokkal a ház elé, és csöndes pipázások között megbeszélem velük a Mártónok, Andrások, Zsófik, Juliánák és egyéb Annák és Pannák életét. Ilyenkor az ismerőseim mind azt vélik, hogy tréfálok.

*

Van egy jóbarátom falun. Iskolai társam volt. Ő se szerette a latint, én se. Ő is megbukott a számtanból, én is. Hát barátság keletkezett köztünk, és azóta szeretjük egymást.

Valahányszor két-három heti szabadságidőm van, nem megyek se Párisba, se Velencébe, hanem hozzá utazom Csobolyóra.

Csobolyó falu.

Nincs benne sem a lekszikonban, sem a mappán, sem a kalendárium vásári rovatában. Nem is talált oda sem a tatár, sem a török, sem a kolera. Az idegenek közül mindössze én tudom azt a helyet, meg a végrehajtó.

Ismernek már ott engem még a kutyák is. Amint végig kocsizunk a falun, minden ember köszön. Én is köszönök, s megkülönböztetett tisztelettel emelem meg a kalapomat a megrozsdásodott pléh-krisztus előtt, aki a korhadt, megdült keresztfáról évek óta azzal fenyegeti az arramenőket, hogy kitárt karjaival a nyakuk közé repül.

- Szerencsés jónapot. No meggyütt? - kérdik útközben az öregebbek.

Szivesen felelem, hogy igenis megjöttem. S miután így a helyzet tisztázódott, a szíves *hogyan?* következik, illő viszont - *hogyan* - *vannak* - *kal* s *hát* - *okkal*, mint amelyek az emberi beszédben szükségesek is.

Az asszonyok szintén becsülnek engem, mert keresztvetésekkel egybekötött orvosságot tudok a hideglelésről; s a hideglelés ott olyan divatos, mint uri helyeken a migrén és az idegesség.

No ottan senkinek se fáj a feje, a bucsu hetét kivéve; és a tiszteletes asszony pincsióján kívül senki sem ideges.

Marcinál sohasem jelentkezem előre. Megyek, mint haza. Mindazonáltal Marci mindig elbámul, valahányszor meglát:

- Nini! Te vagy?

Nem tudom, mi bámulni való van azon, hogy én én vagyok.

Marci azonban megölel, ráüt a hátamra, tréfás megjegyzést mond a városi színpadon, s azzal belökdös az ebédlőjébe.

Régi, tágas, meleg ebédlő az. Az öreg butorok mintha benne termettek volna. A falon kakuk óra. Az egyik szögletben pipatartó. A két ablak között akkora bördívány, hogy Budapesten a fiókját kiadnák hónapos szobának.

Legelőször is borocskát uzsonnázunk.

A borocskát Ilonka teszi az asztalra, egy kékruhás, kékszemű mosolygó leány, Marcinak a huga. Aztán egy öregasszony is belép és holmi pogácsa-féle készítményeket helyez az asztalra. Az meg az édesanyja Marcinak.

A két nő rendesen megsajnálgat, hogy mennyit soványodtam. Nem tudom mi van azon sajnálni való, ha soványodik az ember. Én bizony sohse sajnálom ezért magamat.

Azután elkérdezik: mi történt velem, mióta nem láttak? Hát az, hogy reggel bemegyek a hivatalba, este meg kijövök belőle. A városi ember olyan, mint az óra: minden reggel fölhuzza a kötelesség és mozog estig.

Ezalatt berakják a táskámat egy kis szobába. Készítenek az ágyam mellé gyertyát, szivart és bibliát; s végül beakasztják a szobám kulcsát az ebédlő fegyver-tartójára.

Azalatt, míg oda voltam, több minden történt Csobolyón, mint Budapesten. Az öreg Pádé meghalt; Kelemenék megsaporodtak; a pap tehenének meggömbült a szarva; Gacsóék kutyája megveszett; az öreg Tóth János uj szarat vett a pipájába; Molnárék eladták már a szőlőt és még sok mindenféle.

Kimegyünk az udvarra, amely Budapesten beillenék városligetnek. Egymásután bukkannak elő az ismerősök.

Jön a vén mindenese, akiről azt tartják a faluban, hogy Szvatopluk óta él. Az öreg persze tagadkozik. Sokkal fiatalabb ő, Napoleon idejében szakadt ide Trencsénből. Három tekercs drót volt akkor vele. A kutyák leszedték róla a drótot is, meg a halinát is; persze néhány falat pecsenyével együtt s azóta itt van. Vencel a neve s ő ezt a nevet egészséggel viseli. Szereti a málét és a pálinkát, de a fizetését gondosan eldugdossa. Évenként egyszer elcsoszog ide messzeföldről egy összetöpörödött tót aggastyán. Annak adja a pénzét az öreg. Mert az az aggastyán az ő egyetlen kedves fiacskája.

- No öreg, mikor táncolunk a lakodalmán? - kérdezem egy kis aprópénzt nyomva a markába.

Megvakarja az öreg a fületövét és nevetve felel:

- Mindig csak megbolondozza zifiur.

Örülnek nekem a kutyák is. Azok az oroszlánvérü nyájas képű cerberusok olyan kitüntetéssel polkáznak körül, mintha én írtam volna a legádázabb vezércikket az ebadó ellen.

Kénytelen vagyok botforgatással viszonzni az érzelmeiket, különben valamennyi a nyakamba borulna, ami tekintettel arra, hogy a sárban is mezitláb járnak, nem éppen kívánatos.

Marci megmutatja a lovait. Derék értelmes és ügyes lovak azok. Egyetlen egy se törte ki a lábát, amióta nem láttam őket, s épp úgy búsulnak, mint annakelőtte.

- Miért nem huzatsz valami víg nótát ezeknek a lovaknak? - kérdezem egyszer Marcit.

- Tudom én azoknak a nótáját, - felelte. És a kocsishoz fordult:

- István, ma a lovaknak dupla zabot adj!

Egyszerre megvidámultak a lovak. Összenéztek és viharos derűtséggel nyiharásztak.

Megtekintettük aztán az ökör lakosztályt is. - Én persze csak kívülről. Marci elbeszélte, hogy melyik ökör hogyan hizik göbölylyé s olyan dicséretet mondott kettőre, hogy a két ökör szinte elpirult belé. Voltunk a teheneknél is, amelyek a régi buzgósággal gyártják a kávétejet, sőt három közülük lefesteni való kisborjut is ajándékozott a gazdának.

A borju kedves állat. Milyen kedves-bambán néz! A fővárosban nem lát az ember borjut, legfeljebb a hangját hallja az operában, mikor Rigolettót játszák.

Szépek a disznók is - messziről. Kedvesek a ludak is, havas fehérségükben, örökös fürdő kedvökkel. A kakasokat órákig el tudom nézni, ahogy kevélykednek. Mire kevélyek? Csudálkozva hallgatom a tyúkok kotkodácsolását. Mért lármáznak annyira, mikor eltojtak? Eltűnődöm a vigan uszkáló récéken, micsoda boldog állatok! A galambok meg olyanok nekem, mintha mindegyik egy-egy repülő szerelmi költemény volna.

Megkondul a harang. Este van.

A béresek komoly áhitattal szedik le a süvegüket.

Marci is leveszi a kalapját.

Én is.

Beballagunk az ebédlőbe, ahol már ragyog a sok cimeres fehérség az asztalon és csillognak a cimeres ezüsteszközök.

Az asztal közepén ropogósra pirosodott malacz mosolyog ábrándosan. Két palaczk bor őrzi.

A kályha vörös fényt lehel a szobába. Olyan jó hely, olyan barátságos. Péter apostol az ilyen szobában bizonyára még lelkesebben kiáltaná:

- Uraim, jó nekünk itt lenni!

Vacsora után két tajtékpipát állít elő Marci. Régi táblabirói pipák azok. Rásörcentünk az illatos, édes szüz dohányra és a füstfelhők közé vegyítjük a gondolatainkat.

- Mondj már valamit, - szólal meg Marci, - mikor bukik már meg az az átkozott kormány?

- Megbukott az már régen.

Elcsudálkozik erre az én Marci barátom és úgy néz rám, mintha azt vélné, hogy tréfálok.

- Meg bizony, - mondom tovább, - dehát miért nem is járatsz már hirlapot?

Legyint a kezével:

- Minek az?

Aztán a komoly meggyőződés hangján toldja hozzá:

- Minden ujság hazudik. Miből is élnének, ha nem hazudnának?

- De látod így sohase tudod mi történik a világban.

- Dehogynem: mikor lódoktor jön, megtudom, hogy járvány van; mikor az urak csókolóznak a parasztokkal, bizonyos, hogy képviselőválasztás lesz; mikor pedig a végrehajtó jár nálunk, tudom, hogy megint valami szaporapuskát találtak fel a katonaságnak.

A kályha melegen dorombol. Rákönyökölünk az asztalra. Hallgatunk. Közöttünk egy-egy jól sikerült muskotály-füstfelleg sétál el lassu méltósággal. Azon át rám méléz Marci és mosolyog; én pedig az ő fehérképű kékszemű kis hugát nézem hosszan, ábrándba merülő mámoros nézéssel. A finom fehér füst ugy lengi körül, mint valami menyasszonyi fátyol.

TÖRÖK IGAZSÁG

Ott ült Ali hasszán, a bölcs kádi, a vörös selyempárnán keresztbevetett lábbal. Szeme a nagy sárgarezes nargilénak oszlopban felszálló kék füstjét kísérte. Olykor egy lomha mozdulattal az arcára szálló légy felé intett. S várta nyugalmasan a panaszosokat.

A terem nyitott ajtajánál néhány törvényszolga ácsorgott. Az udvaron kalodák heverték, és akasztófa helyett egy elvénhedt fügefafa állt. A teremből, a bíró párnájáról oda lehetett látni. Kellett is.

Jó ideig nem jelentkezett panaszos. A meleg terem csendjét csak egyszer zavarta meg Juszuf a főpecér, midőn naptól barnult izmos karján szétesapott egy szúnyogot.

Azonban a nap mégse nyugodhatott le törvénytétel nélkül. Az udvaron ugatott a kutya.

A kádi elé poros fáradt muzulmán lépett. Negyvenéves forma szürkülő szakálu arab volt az is. A fején fehér burnusz. A derekán szíjjal átkötött teveszőr-köntös. A lábán sárga szattyán-saru. A szeme álmos, vörös. A kezében bottá meredt kigyót tartott.

- Bölcs kádi, - mondotta szomorún, - bűnös áll előtted.

A bölcs kádi egyet pöffentett a nargilé piros bőrszárából, s megnézte a vastag borostyán-szopókát, nem kell-e még tollal kitisztítani?

- Hol van a vádolód? - kérdezte nyugodtan.

Az ember a mellére emelte a tenyerét:

- Itt.

És beteg hangon, olykor egyet-egyet nyelve beszélte a következőket:

- Én szőnyegárus vagyok. Magam szövetem a szőnyegeket. Negyven munkás dolgozik nyarankint a szövőgyáramban. Sok gond. A legnagyobbik fiam még csak tizenöt éves. Nem bízhatom reá a vezetést.

A múlt hónapban a Zaharán jöttem át. Az úton egy arabust találtam. Ott feküdt a homokban, egy döglött teve mellette. Haldokolt.

- Segíthetek-e rajtad? - kérdeztem melléje térdelve.

Az ember már alig lélekzett. Az ajka száraz volt, kicserepesedett; arcza, mint a sárga viasz. Alig hallhatón susogta:

- Szomjazom.

S hogy így rám-nézett, megismertem.

Hát egy bűvész volt, egyiptomi kigyóbüvölő. Három hónappal előbb láttam a piacon nagy sokaságnak közepette.

Volt vizem. De ahelyett, hogy odanyújtottam volna neki, rábámultam, és szóltam:

- Emlékszel-e rám?

A bűvész rám nézett. Láttam rajta, hogy nem emlékezik.

- Adj innom, - susogta újból.

De én csak tovább beszéltem:

- Én vagyok az a bolond, aki Kairóban megvettem tőled a kigyóbotot tíz piaszteren. Nekem a kigyóbot voltaképp nem kellett. De nem tudtam tőle aludni, és ha az ember álmatlan, az üzlet károsodik. A kigyóbot azonban nem tudom hogyan hogyansem, éjjel megelevenedett, csak-nem szörnyet haltam ijedtemben. Akkor megint nem tudtam aludni.

Mért elevenült meg az a bot?

Megkerestelek és megint vettem tőled egy kigyót, öt piaszteren, az is megelevenült. Meg is harapott. Szerencse, hogy nem volt meg a méregfoga.

Ismét megkerestelek. Elővettél egy eleven kigyót, megbűvölted. Olyan merevvé lett, mint az előbbiek. Azt is el akartad adni, de volt annyi eszem, hogy nem távoztam azonnal. Az a kigyó is fölélédt.

A bűvész nyöszörögve kért:

- Egy csepp vizet adj!

- Adok, de mondd meg a titkodat, a Mózes titkát: hogyan merevítet meg a kigyót? Engem ez a titok zavar a gondolkodásomban! Én nem akarok kigyóról gondolkodni. Nekem üzletem van, és a fiam csak tizenöt éves. Mondd meg a titkodat, hogy ne foglalkozzon vele tovább az elmém!

A bűvészben már alig volt élet. Aszott halavány arca szinte zöldülni kezdett. Oda kellett hajolnom hozzá, hogy megérthessem a szavait:

- A titok ez: fogj *naja-haje kigyót*; vedd ki a méregfogát, nyomd meg az ujjaddal a tarkóját és azonnal megmerevedik; de magához tér csakhamar. Egy nap tizszer is bottá változtathatod. Vizet adj, vizet!

A kosarához léptem.

Benne voltak a kigyók.

Mind naja-hajé.

A kíváncsiság erősebb volt bennem, mint a könyörület. Felkaptam egy kigyót. Csapkolódott, gyűrűket dobált a karom körül. De azért el tudtam kapni a fejét. Megnyomtam a tarkóját... Abban a pillanatban olyanná vált, mint a bot. Suhogtattam annélkül, hogy meghajlott volna, megcsaptam vele a tevémet. A kigyó ketté törött. A tevé elfutott.

Csak akkor gondoltam a vízre. A vizes tömlő a tevé árnyékos oldalán csüggött. Jó időbe került míg el tudtam fogni a megvadult tevét. Lekaptam róla a tömlőt. Vittem a bűvészhez:

- Igyál.

A bűvész azonban már nem mozgott. Hiába ráztam a vállát. Hiába öntöttem a vizet a szájába. Nem éledt fel többé. Azóta nincs nyugalmam, bölcs kádi. Folyton a bűvészre gondolok. Belebetegszem. Ha beteg az ember, nincs üzlet.

Tanácsot kértem tegnap egy bölcs dervistől:

- Mit cselekedjem, hogy megszabaduljak?

A bölcs dervis így felelt:

- Eredj a kádihoz. Kérj büntetést. Ha kiálltad a büntetést, eloszlik a bűn is.

Hát most itt állok előtted bölcs kádi. Veress a hátamra vagy tizenkét bambuszt... vagy büntess, ahogyan akarsz, csak büntetlen ne bocsáss el uram...

A bölcs kádi lenyomkodta az ujjával a nargilé parazsát. Beleforgatott az előtte levő zsíros könyvbe, és szólott nyugodtan:

- A korán ezt mondja: *Aki felebarátját a halálos veszedelemből kiségetné, de nem segíti ki, az annak gyilkosául tekintessék.*

Hümmögve nézett a kereskedőre:

- Eszerint te gyilkos vagy!

S a pecérhez fordult:

- Juszuf! Akaszd fel!

A következő percben a két pecér izmos karjai között kapálódzott a jámbor muzulmán.

- Megálljunk! - üvöltötte az udvar közepén. - Valamit akarok még mondani! Kádi, hallgass meg! Nehogy téged meg az én halálom terheljen!

A kádi nyugodtan intett a pecéréknek, hogy vigyék vissza az elítéltet.

- Kádi, bölcs kádi! - lihegte az elítélt. - Ne légy igazságtalan! Hogyan is szól a koránnak az a mondata?

- *Aki felebarátját a halálos veszedelemből kiségetné, de nem segíti ki...*

- Elég! Nem vagyok-e én is halálos veszedelemben? Nem te vagy-e az, aki kiségetne?

A kádi pislogott, s felvonta a vállát:

- A korán nem téved, barátom. Te tévedsz, ha rám visszafordítod azt a mondatot. Mert én ugyan kiségetlek a halálos veszedelemből, de csak akkor, ha te is kiségeted a bűvészt. Hozd elém ama bűvészt elevenen és fel vagy mentve.

- Jó, - felelte verejtékezve a kereskedő. - Elmegyek érte. Allah csodákat tehet. Avagy nem tehet Allah csodákat?

A bíró vállat vont.

- Tehet, de nem szokta.

- Az a fő, hogy tehet. Nem tagadod, hogy tehet, bölcs kádi. És én önként jöttem ide, egyedül. Jogosult vagyok arra, hogy egyedül is távozzak.

A bölcs kádi helyeslően intett.

S mélázva nézte tovább a nargilé füstjének lomha gomolygását.

GIZEHI PERGAMEN-LAPOK

Van nekem egy Egyiptomba járó történettudós ismerősöm, aki már tíz éve kotor a piramisok mélyén, és régi képiratokat fejteget.

Ma kaptam éppen levelet tőle, egy sulyos és vastag levelet, amely bélyegtelenül volt feladva, de hogy éppen itthon voltam, a levél nem utazott vissza: megismertem az írását, s kiváltottam.

Azt mondja:

„Kedves Barátom!

Alleluja! Heuréka!

Bukfencet hány a lelkem örömében! Mert olyan régiségre bukkantam ám, amelynek láttára a nap is megáll az égen!

Megtaláltam Ádám apánknek a naplóját!

- Hiszed, nem hiszed, - nekem mindegy: a kincset érő lapok itt vannak a kezemben. Pergamenszerű vékony majombőr-lapok, s kétségtelenül meg lehet állapítani, hogy az iratnak Ádám apánk a szerzője.

A Loophog-piramis omladékai között találtam egy tökkobakban.

Eleinte nem is sejtettem, hogy micsoda végtelen nagybecsű a leletem, de azután, hogy átolvastam az első sorokat, azt hittem, leszédülök a székemről.

Három napig se nem ettem, se nem aludtam; folytonosan a pergamen előtt ültem és olvastam lázasan.

Most már készen vagyok vele. Holnap reggel hajóra ülök, s utazom egyenesen az Akadémiába, hogy felolvassam a tudós világnak.

Neked addig is itt küldöm a hevenyében irt fordítást, amelyet én már letisztáztam.

Szervusz!

A. G.”

A levél mellett ott volt kézirat. Ceruza- és tinta-írás keverten, sok törlés benne és sok átírás, mindazonáltal el lehet olvasni.

A napló tehát ez:

Paradicsom 1-ső év, 1-ső nap.

Ma kezdődött az életem.

Mikor a szememet fölnyitottam, körülöttem agyagdarabok heverték, előttem pedig egy fényes alak állott.

A fényes alak megszólalt:

- Légyen a neved Ádám!

- Kihez van szerencsém? - kérdeztem tőle udvariasan.

Az alak nem felelt. Eltűnt, mielőtt bővebb ismeretséget köthettem volna vele.

Letisztogattam magamról a sarat, azután körülnéztem.

Különfélé fák, virágok, bogarak, agarak, madarak és szamarak mozogtak körülöttem. A nap süttött és jószagu szellő sétálgatott az orrom körül.

Nem messze tőlem egy forrás csobogott. Négyfelé folyt belőle a víz.

Azonnal megállapítottam, hogy ez az a forrás, amelyet a Genézis a paradicsom közepén levőnek mond, miértis rögtön tudtam magamat tájékozni.

2-ik nap:

Gratulálok magamnak: elég gazdagon csöppentem a világba! Nagybirtokos vagyok: enyém az egész földgolyó.

Nekem süt a nap. Nekem világít a hold. Nekem árnyékoznak a felhők. Az enyém az ég is!

Én vagyok az emberiség; én magam vagyok a király, a minisztérium, az anyaszentegyház, az arisztokrácia, az urak és parasztok, a papság, népség, katonaság. Én vagyok mindenki!

Nem kell kalapot emelnem senkinek és így ellehetek kalap nélkül is. Nem kell adót fizetnem; nem kell beretválkoznom. A hadkötelezettség alól egyszersmindenkorra föl vagyok mentve, és attól se kell tartanom, hogy lekésem a személyvonatról.

Én aztán igazán elmondhatom:

Én vagyok az én az a ki

Nekem nem parancsol senki.

Ihaj! csuhaj! De jó kedvem van!

De hogy is ne volna: mindent tehetek, amit akarok; ha akarom éneklek, vagyis közcsendet háborítok; ha akarom virágot szedek, vagyis közkertet rongálok; ha akarom rápattanok egy paripára és szeretném látni ki mer megállítani, hogy tilos a sebes hajtás!

Mármost csak azt tudnám, hogy miféle pályát választasz? Mert úgy csak nem élhetek, hogy majdan naplopónak mondjon az emberiség!

Költő nem lehetek, mert nincsen ideálom: fogalmam sincs még arról, milyen az a „babám”, „rózsám”, „angyalom”. Sőt még a holdvilágot sem volt szerencsém látni.

Zeneszerző legyek? Az nem lehetek, mert előttem senki sem írt még zeneműveket.

Politikai pályára lépjek? Nem vagyok felvéve a szavazók névsorába.

Azt hiszem legjobb lesz, ha tanfelügyelői állásra pályázom. Erre legalkalmasabb vagyok, mert sem írni, sem olvasni nem tudok.

3-ik nap.

Kezdem unni az életet!

Itt még csak egy tisztességes kávéház sincsen, ahova elmehetne az ember ásítózni.

Csak ezek az ostoba majmok, zsákszáju mamutok, örökké ordító oroszlánok, hosszunyaku zsiráfok!

Meguntam az eget, mert kék, meguntam a fákat, mert zöldek, meguntam a napot, mert nem tudok belenézni, meguntam a csillagokat, mert nincs teleszkopom.

Mit ér az ilyen élet!

Csak legalább egy pipa dohányom volna, hogy rágyujthatnék, hiszen fináncokat csak ezután teremt az ördög!

No, ha ez sokáig így tart, revolvert fogok és agyonpuffantom magamat.

Ilyenféle szomorú tünődésekkel foglalkoztam egy pálmafa árnyékában, midőn egyszerre bódító szél érintette meg az arcomat, s a következő pillanatban már aludtam, mint a juhászbunda.

Meddig aludtam? Nézem az órát, hát 3 óra múlt öt perccel ebéd után.

Amint föltekintek, egy csinos hölgyet látok magam előtt, még pedig olyan ruhában, amilyen-nel veszedelmes lenne köztéren sétálni.

De hát rajtam se volt inggallér: egyszerre láttam, hogy ez itt a divat.

Egydarabig elámulva tünődtem, hogy ki lehet ez az uri hölgy? Asszony-e vagy leány? Végre is köszöntem neki, és hozzálépkedtem:

- Engedje meg, nagysád, hogy bemutatkozzak: én Ádám vagyok.

- Ah! - felelte bájosan mosolyogva. S kezet nyújtott.

Hogy nem mondott egyebet, újra megszólaltam:

- Szabadna tudnom nekem is...

- Én Éva vagyok, - felelte kedvesen.

- Végtelenül örvendek. És mondja csak, nagysád, minek köszönhetem a szerencsét?

- Én idevaló vagyok: lókó, - helyben.

- Idevaló? Hiszen ez pompás! E szerint földim. De mondja, nagysád: hogyan van, hogy előbb nem találkoztunk?

- Ma születtem, - felelte szemérmesen.

- Ah milyen fiatal! Azt hittem legalább is másfél esztendő. Fogadja szerencsekivánságomat.

- Hát ön mikor született? - fordított Éva a kérdésem.

- Oh én már régen: tegnap.

- És szülői?

- Sajnos azokról semmit se tudok.

- Ah! - szólt Éva meghökkenve.

Vállat vontam:

- Árva vagyok. Nagysád nem árva?

Éva zavartan babrált egy tulipánvirágot.

- Beszéljünk másról, mondtam. Hogy tetszik nagysádnak ez a tájék?

- Kissé vad, de meglehetősen regényes, - felelte elmosolyodva. - Apropó: szereti ön a regényeket?

- Regényeket?

Megszeppentem.

- Oh igen, - feleltem aztán mégis bátran. - Vannak olyan regények, melyeket szeretek.

- Például?

- Például... a hétfejű sárkányról.

- Menjen a kályhába, hiszen az nem regény!
- Hát nagysád miféle regényeket szeret legjobban?

Láttam az arcán, hogy ő is megzavarodik. De ő is segített magán. A hajába tűzte a tulipánt és szólott kacéran:

- Hogy tetszem önnek, Ádám?
- S megfordult testének tengelye körül.
- Nagysád elbűvölő! - feleltem őszintén.
- Hízogó!
- Esküszöm!
- A férfiak könnyen esküsznek.
- Nagysád én még sohasem esküdtem.
- Igazán?
- Szerelmes se voltam még soha.
- Ugyan?
- De most, nagysád...

- Nos?
- Most...
- Csak bátran, uram!
- Most szerelmes vagyok.
- Ah! És kibe?

Olyan hamisan hunyorított, hogy megzavarodtam:

- Igazán nem tudom.
- Nem tudja? Gondolkozzék csak, talán eszébe fog jutni.
- Kegyedbe, bájos angyal! - feleltem végre térdre omolva.
- Énbelém? - szólt végre nevetve Éva. - Milyen kedves ön, Ádám!
- Kedves vagyok? Hát szabad reménylenem?

Éva vállat vont:

- Ez fölösleges, uram.
- Mér gondolja, hogy fölösleges?
- Mert én önnek a felesége vagyok.
- Feleségem? - hebegtem káprázó szemmel. - Feleségem?
- No persze, hát nem tudja?
- Nem emlékszem mikor esküdtünk.
- Nem esküdtünk.
- Tehát olyan amerikai házasság? De mit szólnak erre a papok?
- Bánom is én akármit szólnak, én önnek az oldalbordája vagyok.

- Lehetetlen.
 - Mégis úgy van.
 - De hiszen nekem nincs akkora bordám, mint kegyed.
 - Tapogassa meg.
 - Zsebmetszés! - mondtam elámulva.
 Éva azonban hozzám simult és megcsókolt:
 - Ádám, kisuram, - suttogta szerelmesen.
 Erre én is megcsókoltam őt, és szóltam meghatottan:
 - Nagysád! Azazhogy: Éva, kis feleségem.
 Így történt, hogy nem maradtam agglegény.

13-dik nap.

Ahogy ma délután sétálgatok a feleségemmel, trombitaszót hallok a magasban. Hát egy öreg rendőr-féle ereszkedik alá a felhőből. Mellén a szokásos érc tábla ragyog, s rajta az *1. szám*. A szakála ősz. A szemöldöke haragos. A hátán sarkig érő szárnyak. Az oldalán kard. A szájában makrapipa. A kezében összehajtott irattekercs. Csak megáll az egyik almafa előtt és ránk pislog.

- Ezek hát gyorsan megismerkedtek, - mormogja. - Hé, atyafiak, meg ne egyétek egymást!
 - Hát te ki vagy? - szólok rá boszusan. - Hogy mersz zavarni a mézesheteimben!
 - Én a mennyországnak főrendőre vagyok, - feleli az öreg. - Elhoztam nektek az első kihágási tilalmat. Itt van.

Azzal elterjeszti az iratot és rászögezi az almafára.

Mink csak bámuljuk. Éva elképedve kérdezi:

- Ádám mi az?
 - A jó Isten tudja, - felelem magam is megrökönyödve. - Valami írás vagy nyomtatás.
 - Nem olvasnád el?
 - Dehogynem, - feleltem készségesen. Azzal fölnyomom a monoklimat és nézem a hirdetést aggódalmasan.
 - No olvasd már! - zaklat Éva.
 - Tulságosan apró írás - felelem zavartan.
 - Dehogynem; hiszen akkora betűk, mint az öklöm.
 - Hát olvasd te.

Éva a szemére teszi a lornyettet és a fejét rázza:

- Furcsa, nagyon furcsa!
 - Hát te el tudod olvasni? - kérdezem örömmel.
 - El hát, - feleli tünődve, - kivált ha a betűket tudnám melyik micsoda?

Az öreg már ült ekkor az almafa tövében, és pipázott. Hogy a töprengésünket látta, megszólalt:

- Nem tudtok olvasni, az nem az én ügyem. A törvény nem tudása nem mentség.

- Mégis, - mondom türelmetlenül, - megmagyarázhatnád: mit akarsz.

- Nem magyaráztatik! - felelte az öreg. Éva megboszankodott.

- Ádám, - mondotta, - légy egy kissé kuruc!

Én is megboszankodtam:

- Micsoda? Majd megmutatom én, hogy ki a legény a paradicsomban! Hallja az úr!

- Nono, - felelte az öreg.

- Magyaráz az úr vagy nem magyaráz?

- Ne hetvenkedjél itt, mert...

- Hogy mer az úr velem per te beszélni?

- Ugy-ugy, Ádám! - susogta Éva.

- Ejnye gézengúz! - hörkent fel az öreg.

- Micsoda? „Gézengúz”? - vágtam vissza neki.

És Évához fordultam:

- Mit tegyek ezzel az emberrel: megegyem, vagy meg ne egyem!

- Tedd lovagias ügygyé, - felelte Éva.

Botot törtem a fáról s az öreg elé álltam:

- Még ma vért iszunk! - ordítottam rá mérgesen.

- Azt hát: aludttelej, - felelte az öreg feltápáskodva. - No ne hortyogj, ne pöfögj, hanem ide hallgass. Az írás így szól:

„Ezen fának gyümölcséből való evés, 10 korona birság terhe alatt tilos.”

Elképedtünk.

Az öreg megnyomkodta a pipáján a parazsat és szólott jókedvűen:

- Megtudtok tán lenni ennélkül a fa nélkül.

- Kell a manónak, - feleltem én is. - Csak azt szeretném tudni, hogy miért tiltották ezt az egy fát tőlünk?

- Miért? - felelte az öreg. - Hát azért, mert törvény ez.

- De miért törvény?

- Azért törvény ez, mert törvénynek csinálták. Most már értitek?

- Értjük, de nem nagyon.

- No, hát akkor ne is nyuljatok hozzá, mert aki hozzányul, tíz korona birságot fizet, nem fizetés esetén pedig kikergettetik a paradicsomból.

Visszafordult és leült a fa alá. Kisideig pipázott még, aztán elbóbiskolt.

Szótlanul néztük. Végre is Éva szólt hozzám simulva:

- Ádám, van-e tíz koronád?

- Nincs, - feleltem nyugtalanul.
 - Ah, pedig annyira kívánom! - szólott az asszony.
 - Hát gyere, majd szedek egy másik fáról.
 - Én erről a fáról szeretnék.
 - Mért éppen erről, hiszen a másik fa éppen ilyen: ugyanezek az ágak, ugyanezek a levelek és ugyanezek az almák.
 - És mégis más Ádám: van rajta valami különös.
 - Én éppen nem látok rajta semmi különöset.
 - Olyan piros.
 - Sőt ellenkezőleg: olyan éretlen forma. Azt hiszem sőt a vadalmának.
 - De olyan ingerlő, Ádám!
 - Ingerlő a fenét.
 - Azt hiszem a belsejében van valami sajátságos zamat.
 - Ne hidd azt: a mi kívül csúnya, belől se szép.
 - Vannak kivételek, Ádám.
 - No én nem ennék belőle, ha aranytálon kínálnák is élém.
 - Nekem a nyelvem ég érte.
- El akartam terelni a figyelmét a veszedelmes fától:
- Amott egy hűvös forrás csergedez alá, - mondtam, - kóstoljuk meg a vizét.
 - Én csak almára szomjazom, - felelte Éva.
 - Az a madár ott gyönyörű. Becsületesemre mondom: nem láttam ehhez hasonló madarat. Gyere, fogjuk meg.
- Éva megrántott:
- Nekem úgy tetszik, mintha egy alma le akarna esni az ágról. Mit gondolsz: le fog esni az az alma? Ha az az alma leesné, éppen idegurulna a lábamhoz.
 - Gyerünk sétálni, Éva. Egészségtelen így egy helyen időzni. Cúgot kapsz. Bizonyísten cúgot kapsz!
- Éva szinte didergett a sóvárgástól!
- Meghalok, ha meg nem kóstolhatom.
 - Légy nyugodt nem fogsz meghalni, - feleltem boszusan.
- Éva kiegyenesedett és szembe állt velem:
- Ádám, te nem vagy udvarias!
 - Éva!
 - Egy nyomorult almáért... epedni engedsz.
 - De kérlek szépen...
 - Ádám, te nem vagy férfi!

- Meg van tiltva, angyalom!

- Igazi férfi előtt nincs megtiltva semmi! Ön gyáva!

- Éva! Éva!

Sirva fakadt.

- Távozzék! megindítom a válópört!

Tyü! micsoda bajba keveredtem! - gondoltam elfülve. Csak volna még valaki a világon, akitől tiz koronát kérhetnék kölcsön. De ugyan nem adna-e az öreg hitelbe?

- Hé! Főrendörző uram!

- No! - felelte az öreg fölpliszlantva.

- Nézze csak, otthon felejtettem a tárcámat...

- Jó, jó, hát csak eredj haza érte, - felelte az öreg visszadőlve.

Ezzel nem lehet beszélni.

- Évácskám, Vicuskám lelkem! - mondtam könyörögve az asszonynak. - Verd ki a fejedből azt a bohó kívánságot!

- Szégyenkezzen, - felelte Éva zokogva. - Mióta összekeltünk, ez az első kívánságom. Nem ékszer, nem selyemruha, nem színházi bérlet, csak egy hitvány alma és ön azt sem akarja teljesíteni. Válunk!

Megijedtem. Ez a bolond asszony még csakugyan a faképnél hagy. Mindig becsületes embernek tartottam magamat. Lám mire nem viszi az asszony az embert!

Azzal - mit tettem egyebet! - lábujjhegyen a fához lopakodtam, és bizony elcsentem egy almát.

Éva nagymohón beleharapott.

- Hogy izlik? - kérdeztem kedvetlenül.

- Nagyon jó, pogácsaalma. Kóstold csak.

Még le se nyeltem a falatot, már is zörgést hallok a fa alatt.

- Bujjunk el! - mondtam a feleségemnek s egy óriás ribizlibokor aljába vontam nagyhirtelen.

A főrendőr zörgött, és ordított:

- Tyű meg vagyok lopva! Vajjon ki mászkált itt a tilosban?

Mink csak reszkettünk.

- Hol vagy, Ádám? - kiáltott kisvártatva a fapásztor.

- Pszt! Ne szólj! - suttogott Éva.

A főrendőr hangja közeledett:

- Itt vagy, Ádám?

- Nem, én nem vagyok itt, - feleltem ijedten.

*

Eddig terjednek a pergamen lapok.

Néhány hét multán részvétellel értesültem, hogy a felfedező tudóst bevitték a Lipótmezei intézetbe.

ILYENEK A VADÁSZOK

Minden decembernek az első vasárnapján Jánosffy Jánoshoz utazom.

Jánosffy Jancsi régi barátom. Együtt nőttünk fel a tudományok csarnokában. Bizony nem vittük sokra. Ő paraszt lett, de legalább van pénze. Én meg úr lettem, de pénzem, nincs soha.

Most, hogy nála voltam, azzal ver föl hajnalban, hogy keljek föl, mert medvét jelentett a kerülő.

- Vigye a manó a medvédét, - feleltem, azaz, hogy csak intettem a kezemmel.

Mert tudnivaló, hogy Jánosffy Jancsi siket. Annyira siket, hogy mikor nyáron belevágott a mennykő a granáriumába, örömtől sugárzó arccal fordult az ajtó felé:

- Szabad.

Azt hitte, megjött a hallása.

Hát mondom, nem éreztem semmi kedvet a medvevadászatra. Már tavaly kijelentettem neki, hogy nem érdekelnek a vadállatai, vagy pedig hozasson becsületes puskát. Jancsinak ugyanis öt puskája van, de azok közül négy a Rákóczi-fölkelésből való. Az egyik puska a trencsényi csatában hátrafelé sült el; de hogy melyik puska volt az, Jancsi már elfelejtette.

Jancsival nem lehetett beszélni. Ő azt hitte, hogy az Isten minden embert vadásznak teremtett és hogy nagyobb érdekesség nincs a világon, mint ha medve jár a Horgos-erdőn.

Nekiöltözködtem hát nagy-kedvetlenül. Kiválasztottam a legkönnyebb kovás-puskát. (Legalább is tizenhat kiló volt.) Az övembe három tört akasztottam; a zsebembe meg bedugtam egy kétkötetes Jókait.

Mert úgy szoktunk vadászni, hogy Jancsi reggeltől estig dühös türelemmel lesi a semmit; én pedig behuzódom a bundámba és regényt olvasok.

Most is úgy történt.

Jancsi a szakadék partján foglalt állást; engem pedig egy távolabb álló kökénybokor mellé küldött.

A kerülő bement a hajtókkal az erdőbe.

Lettem magam mellé a kovás-puskát és beleguggoltam a bundámba. Szivarra gyujtottam és hozzáfogtam a regényolvasáshoz.

A levegő csipős volt. A völgyben könnyű köd ült. Jancsi mozdulatlanul állott tőlem körülbelül ötven lépésnyire.

Olvasás közben arra gondolok, hogy nincs fa a közelemben; és ha a medve előbukkan, és a puska el nem sül, nem tudok hová mászni.

Körülnézek, hát látom, hogy egy hajításnyira tőlem valami köpüforma alkotmány sötétlik. Vagy kukoricahalom, vagy csőszkunyhó. Annál jobb: bizonyosan van benne szalma is; behuzódom.

Fölvettem hát a puskámat, és hogy Jancsi meg ne lásson, lehajoltan lopódtam el a buckák mögött a jelzett hely felé.

Szalmakunyhó volt.

Alig vagyok tőle öt lépésnyire, egyszercsak:

- durr!

Nagy lövés hallatszik.

És elfütyül a fülem mellett a golyó.

Durr! - hangzik a második lövés is, és belecsattan a Rákóczi-puskám csövébe.

- Megbolondultál! - kiáltottam.

Szaladásra fogom a dolgot, és egy-két ugrással bentermek a konyhóban.

A bundám béléséből lehasad egy darab az ajtófán. Visszafordulok és föl akarom venni, de Jancsi megint rámdupláz.

No ennek a fele se tréfa.

- Mit tegyek? Ha kidugom a fejemet, belelő. Ha benmaradok a konyhóban, rámgyújtja.

Sok időm nem volt elmélkedni. Kitoltam a konyhónak a tulsó oldalát, és az árokba ugrottam.

Persze hazamentem.

Etelkának, a Jancsi feleségének, azt mondtam, hogy meguntam a lesést. A jó lélek csaknem felsikoltott, mikor a szép, városi bundám bélését meglátta.

- Összevarrom, - szólott az asztalfiókjában keresgélve.

- Ne bánts, - feleltem, - majd holnap megkeresem a faltját.

És végigheveredtem a kanapén: olvastam regényt neki is.

Napszállat után megjön a Jancsi. Az orra veres, mint a paprika. A szeme ragyog.

- No hol a medve? - kérdezzük tőle.

- Mi?

- Hol a medve?

- Dehogyan is vagyok kimelegedve.

- Hol a medve? - ordítom a fülébe, úgy, hogy az ablakok rezegtek.

- Várjatok, - felelt, - hadd szusszanjak egyet. Medvével harcoltam. Nem bolondság.

Levetkőzött, azután beöntötte a forró borlevest.

- Hát - szólott ekkor - kár hogy hazaszöktél. Épp a te irányodban jelentkezett a medve, alig félóra múlva.

Óriás nagy barom volt. Lehetett egy ölnyi magas. Akkor pillantottam meg, mikor a csősz-konyhó felé sietett.

Én se vagyok rest: ráeresztek egy lövést. El is találom a hátulsó ballábát. Kínosan elbődül, és sántítva menekül a csősz-konyhó felé.

Rádurrantok másodszor is.

Az én medvém eltűnik a konyhóban.

- Megvagy mackó! - gondoltam.

Belökök hamarosan két patront a puskámba, és a csősz-konyhához futok.

Várt a gonosz. A fejét kidugta. Ráduplázok.

Visszahuzódott.

Megint megtöltöm a puskámat, és dirr-durr, beeresztem a két lövést az ajtón.

A medve dühösen morog odabenn.

Benézek hozzá, hát látom, hogyan tépi a szőrét és dugdossa be vele a sebet. Mert úgy szokta a medve.

Megint töltök és megint belövök rája.

Erre rámböszül az állat: dühösen kifordul.

Két lábra áll. Három fejjel magasabb, mint én. A két szeme, két tüzes golyó. A szája habzik. Az agyairait csattogtatja és a két első lábát az égnek emeli: rohan rám egyenesen.

- Jézus Mária! - kiáltja Etelka.

Jancsi hősi mozdulatokkal folytatja:

- Elgondolhatjátok, hogy nem volt időm többször megtölteni a puskámat. Rád gondoltam édes Etelkám és az Istenre. Majd ennek kiáltok egyet, de nem látom persze sehol. Gondoltam is, hogy hazaszököl. No azzal előkapom a törömet, és elszántan várom, hogy a medve rám borul.

Nem is késett. A körmét rémesen rám horgolva esik nekem.

Más ember megijedt volna, de én nem vesztettem el a higgadtságomat: hirtelen leguggolok, a balkaromat védőn tartom magam elé, avval beledöföm a törömet markolatig.

Etelka rémülettől sápadtan kérdezi:

- Szíven találtad?

- Mi?

- Megölted?

- Dehogyan lőttem, mondom nem volt időm löni.

- Azt kérde a feleséged, - harsogom a fülébe, - hogy megölted-e?

- Nem. A szurásom a hóna alá siklott. Összeöleleztünk. Én aztán olyan erővel fogtam át a derekát, hogy a bordái ropogtak. A medve nem tudta használni a körmét, de én se a kezemet. Itt tartottuk egymást átkarolva tovább egy óra hosszánál. A medve forró lehellete szinte égette az arcomat. Bizonyosan harapott volna a fene fűreg, de annyira nyomtam a fejemmel, a fejét, hogy nem tudott mozdulni. Folyton azon reménykedtem, hogy majd csak előjönnek a hajtók és agyonverik. De bizony hiába vártam.

Végre is éreztem, hogy az erőm lankad. Vagy én halok meg, vagy a medve - gondoltam. Eleresztettem hát hirtelen és olyat rugtam a hasába, hogy egyszerre összelötytyent. Ekkor mit gondoltok mi történt?

- Agyonlőtte a kerülő.

- Dehogyan. Hátat fordított és újra befutott a kunyhóba. Én gyorsan a puskához kapok: belevetek két patronát, azzal dirr-durr, bele a kunyhóba!

Várom, hogy mozog-e?

Nem mozog.

Benézek, hát akkor látom, hogy odabe világosság van: tulfelől szakadás a kunyhó falán.

Áttörte a kunyhót. Elfutott.

Utána pillantok, hát már akkor az erdőszélen sántikált.

Mikorra újra megtölthettem a puskámat, el is vészett a szemem elől. Mármost képzelhetitek, mennyire boszankodtam. Legalább az egyik lábát szerettem volna levágni. Hanem azért mégis hoztam róla egy emléket.

- Mit?

- Mit? Egy darabot a bőréből, amely birkózás közben leszakadt. Itt van. Nehogy azt higgyétek, hogy meséltem.

Azzal Jancsi kibontotta a tarisznyáját, és nagy diadalmasan elénk vágta a bundámból kiszakadt bélésdarabot.

TIZENKÉT NOVELLA

ANNUSKA APÁCZA LESZ

Megfogadtam, hogy apácza leszek.

Az apáczák jók, kedvesek, tiszta-szívűek. Szereti őket az Isten.

Sohase tudtam elképzelni a mennyországot apáczák nélkül.

Három nap óta vagyok itthon. Bejártam az erdőt és a mezőt. Az erdő most is olyan, mintha mindig ünnep volna benne. A fák imádkoznak. A méhek hegedülnek: *Ave Maria*. A darazsak orgonálnak. A virágok ájtatosan sóhajtanak az égbe: a sóhajtasuk az illatuk. Minden olyan, mint ezelőtt öt évvel volt. A mező is a régi nagy szőnyeg. A nagy, okos fehér ludak bolondos kis sárga libákat sétáltatnak a fű között. Milyen furcsa, hogy Julcsát már nem találom ott. A libákat más leánykák őrzik. Julcsa megnőtt; férjhez is ment szegény. Oh Istenem! a férje már kétszer megverte.

Mama azt mondta délben, hogy már én is nagy leány vagyok: ideje lesz, hogy férjhez menjek.

- Soha, soha! - kiáltottam mélyen megrendülve.

És kimentem a kertbe. Elbujtam a lugas alá, és ott sirtam, hogy milyen szomorú a sorsa a leánynak.

Jun. 12.

Ma volt nálunk Balogh ur.

Ez a Balogh ur földbirtokos. Szomszédunk.

Ez akar elvenni.

Ez akarja azt, hogy ne legyek apácza.

Éreztem, hogy sápadt vagyok. Szinte remegtem. Ugy néztem rá, mintha gyilkosra néznék: éreztettem vele, hogy gyűlölöm.

Ő csak mosolygott. Megfogta a kezemet. (Meg mer fogni!) Azt mondta, hogy a kezem picziny és fehér.

- Mama, - szóltam, a kezemet a halántékomhoz kapva, - a fejem fáj.

A mama az ablakot okozta. Balogh ur azt ajánlotta, hogy aludjak és álmodjak szépeket.

A mamának kezet csókoltam, és Balogh urat egy fagyos fejbőlintással köszöntve, a szobámba mentem.

Valóban kábult voltam. Ez az ember fölizgatott. A harag láza szállt a fejembe.

Megnéztem a kezemet. Csakugyan picziny, és fehér. Milyen jól fog illeni, ha majd a templomban összeheszem.

Végig döltem a diványon, és amint ott nyugodtam, úgy tetszett, mintha a fejedelemasszony ruhája lengene mellém. Behunytam a szememet. Így mindig látom őt, amikor akarom. Ott állt előttem az indigókék posztóruhájában; vállán a nagy hófehér gallérok; finom, halovány arczán égi jóság; lenvirágkék szemeiben áhitat.

Az orgonának altató szent morajlása hullámszik körülöttem. És a fejedelemasszony azt susogja:

Vigyázzatok, hogy kisértetbe ne esetek!

Oh! csak most világosodik meg a lelkem! A kisértő megjelent! Szív, lélek, légy erős!

Jun. 13.

Ma családi tanács volt.

A papa elmondta, hogy megnézte a telekkönyvet és a Balogh ur birtokát.

- A házasság kívánatos, - jegyezte meg határozott hangon.

És anélkül, hogy a véleményemet kérdezte volna, pipára gyujtott.

A mama hosszan bólogatott a fejével, és az ókularé mellől rám tekintve, csöndesen ismételte:

- A házasság kívánatos.

- Papám, - szóltam fulladozó hangon, - én apácza szeretnék lenni!

A papa erre földhöz csapta a fidibuszt, és felém fordulva, haragosan kiáltott:

- Vigye el az ördög az apáczáidat!

Többet nem hallottam e rettenetes istenkáromlásból. Befogtam a fületem és átfutottam a szobámba.

Oh, milyen rettenetes ez a papa! Látszik rajta, hogy őt nem az apáczák nevelték.

Jun. 14.

Kati a kulcslyukon át kihallgatta a családi tanácskozás folytatását, és elmondta nekem, hogy nem erőltetnek többé a házasságra; Balogh ur jöhet-mehet nálunk, de nekem többé nem fognak róla szólani.

Örömben Katinak adtam a szent Genováva képet, amelyre rá van írva:

„Nagyistván Annuskának, a hallgatás erényeért, - Theresia testvér.”

- Most már jöhetsz kisértő! - gondoltam diadalmasan.

Hát nem itt termett!

Ismét az a mosolygó arczu. Egyebet se tud, csak mosolyogni. A bajusza mint két kis fekete mókuspemzli úgy áll az orra alatt. Arra kért, hogy fogadjak el tőle egy rózsát, az ő kertjéből való.

Jó: engedek a kisértésnek. Hadd bizza el magát. Majd a diadala legtetetejéről vetem a szégyenbe.

Elfogadtam a rózsát, és mivelhogy nem akartam a kezemben tartani, a hajamba tűztem.

- Oh, milyen szép így! - kiáltott összecsapva a kezét; - maga nem is leány, hanem tündér!

Éreztem, hogy a vér átmelegíti az arczomat. Titokban magam is észrevettem már, hogy szép vagyok, de arra még sohase gondoltam, hogy tündérhez hasonlitsam magamat.

Balogh ur beszélt aztán más furcsaságokat is. Megkérdezte, hogy melyik a kedves szíнем? szeretek-e táncolni? ki a kedves költőм? voltam-e már színházban? és hogy a sütemények közül mit szeretek jobban: a mandulatortát-e vagy a puszedlit?

Én mindezekre a kérdésekre komoly megfontoltsággal mondtam el a véleményemet: kedves szíнем a kék, de néha a rózsaszínt jobban szeretem; táncolni csak akkor szoktam, ha alkalmam van rá; a költők közül Mindszenti Gedeont kedvelem; színházban még nem voltam, de ha erkölcsös darabokat adnak, megnézem, s sütemények között méltányolom a puszedlit is.

Balogh ur erre megragadta a kezemet és így szólt:

- Annuska, kegyed a legkedvesebb leány a világon!

És mielőtt megakadályozhattam volna, forró csókot nyomott a kezemre.

*

Ágyam mellé tettem a lavórt, és hideg vízbe tartottam a kezemet.

A csók rajtamaradt. Égetett. Valami különös zsongásban volt a vérem. Néha fölkeltem az ágyamból, és a gyertyával a tükör elé álltam. A rózsza csakugyan jól illett a hajamhoz.

Buzgón imádkoztam azután a jó Istenhez, hogy üzze el tőlem a hiu gondolatokat, és engedje meg, hogy kerubokkal és szeráfokkal álmodhassak.

Isten nem hallgatta meg a kérésemet: egész éjjel Balogh urat láttam mosolyogni.

Jun. 17.

Ma számot vettem magammal.

Elhatároztam, hogy Balogh urral komolyan beszélek: megmondom neki, hogy ne áltassa magát, engem nem tántoríthat el a szent szándékomtól soha.

El is jött. Tegethoff-kék selyem nyakkendője volt. A bajusza hegyesen állott. Meghajtotta magát és azt mondta:

- Engedje meg Annuska, hogy királynőnek tekintsem.

Erre a kívánságára nem voltam elkészülve. Hiába fogadtam meg, hogy ma okos leszek: nem tudtam felelni.

A kertben csak ketten voltunk. Én egy széken ültem, ő állott. A rezeda illatát hozzánk hajtotta a szellő, s egy fecskefarkú pillangó vitorlázott a rezedák felé.

- Fogja meg! - kiáltottam, hogy meneküljek a zavaromból.

És a pillangó felé futottam.

Balogh ur lekapta a kalapját. A pillangó a levegőben kerengve himbálózva szállott előttünk. Futottunk, futottunk.

Egyszer csak eltűnt a pillangó, s mi az erdőszélen állva, tágra nyitott szemekkel, mosolyogva bámultunk egymásnak kipirult arczába.

Jun. 21.

Meg kell vallanom, hogy ez a Balogh ur kedves ember.

Már két kötés pamutot tartott a karján, míg legombolyítottam; az utolsó szálát ráhunczatkodta az ujjára, - magát is fel akarta velem gombolyíttatni.

Azután verset is írt. A jó Isten tudja hogyan csempészte a kötőkosaramba. Ott találtam. Érdekes vers és gyönyörű. Csak annyi:

*„Ha megtalálod, szívem bájos álma,
E versemet a kis kötőkosárba;
Tudd meg: nem köthetsz annyi kis szemet,
Ahányszor érted a szívem remeg!”*

Ezt a verset azonnal lemásoltam és elküldtem Theresia testvérnek a postán. Megkértem, hogy tartsa titokban.

Jun. 24.

Ma nagy esemény történt.

A méhes mellett ültünk. A kötényem tele volt bodzavirággal. A mama bízott meg, hogy szedjek össze egy csomót herbateának a télre.

Balogh ur segített. Megigértem neki, hogy ő is kap belőle, ha köhög.

Azt felelte, hogy minden bizonynyal köhögni fog, s ha én magam nem főzöm meg a teáját, hát akkor meglehet, meg is fog halni.

Erre megint nem tudtam, mit mondjak. Ennek a Balogh urnak az eszejárását nem lehet kitanulni.

- Annuska, - folytatta Balogh ur mélyen megható hangon, - tudja-e azt, hogy én szeretem magát?

A nap fényes aranyhurokat eresztett a lomboktól a földig. A méhek hegedültek azokon. A verebek énekeltek a muzsikához. Zengett, zsongott, énekelt minden.

Azt hittem, mondtam valamit, de nem mondtam semmit.

- Annuska, üdvösségem, - szólt Balogh ur, s gyöngéden megfogta a kezemet.

Akkor magamhoz tértem. Eszembe jutottak újra az apácák: Theresia testvér az ő sovány, kis liliomkezével, égbenező arczával; a szent szavu harangok; a templom mennyezetén a felhőkön lebegő mennyország képe; az orgona, a fátyollal áttakart szakramentum és a tömjéncsőben uszó, apró lángokkal koszoruzott oltár.

- Balogh ur, - szóltam elsorult szívvel, - én apácza leszek.

A sugárhurok eltűntek a diófa alól. Az árnyék elsötétült. A méhek elhallgattak.

Balogh ur fölneézett az égre és így szólt:

- Esső lesz.

Jun. 25.

Egész éjjel nem tudtam behunyni a szememet. Sirtam.

Sajnáltam azt a jó, kedves Balogh urat, és bűnösnek éreztem magamat anélkül, hogy a bűnöm megtaláltam volna. Bántam, hogy szomorúságot okoztam neki. Szegény Balogh ur, ő sohasem okozott nekem szomorúságot.

Föltérdepeltem az ágyamban, és könnyörögtem az Istenhez, hogy vigasztalja őt meg hamar, már holnap.

Éreztem, hogy Isten meghallgatta a kívánságomat.

Jun. 26.

A mama megdorgált, hogy az ablakok kinyitásával főfájást okozok az egész háznak.

Mert minden ablak nyitva volt. Azt hitték, hogy a pipafüstöt eregetem, pedig én Balogh urat vártam.

Délután már reszkettem a nyugtalanságtól. Kimentem a rétre és az erdőszélre.

Nem jött el.

Jun. 28.

Végre eljött? Szokatlanul komoly volt. Azt hittem beteg, de nem mertem megkérdezni. Pedig mást is szerettem volna tőle kérdezni. Azt, hogy mi a véleménye az apáczákról?

Mikor a mama kiment a szobából felsóhajtott.

- Mi baja Balogh ur? - kérdeztem részvétellel.

- Annuska nagysád, - felelt bánatosan, - utoljára látjuk egymást.

Hideg futott rajtam végig. A hímzöttű megreszketett a kezemben.

- Annuska nagysád, - folytatta szivetrázó hangon, - kegyed azt mondta, hogy apácza akar lenni.

- Ugy van, - feleltem elapadt lélekzettel.

Balogh ur búsán folytatta:

- Hát elhatároztam, hogy én is lemondok a világi életről: ha kegyed apácza lesz, én meg beállok barátnak.

Majd elájultam. Szemem előtt elsötétült a világ. A homlokomhoz kaptam, és úgy néztem rá félig holtan, félig elevenen.

- Áldja meg az Isten, - szólt reszkető hangon, és megfogta a kezemet, hogy megcsókolja.

Nem tudtam egy hangot se felelni. Csak fogtam, fogtam erősen a kezét; azután fölemelkedtem, és magam se tudom hogyan történt, de átfogtam a nyakát a karjaimmal; átöleltem, magamhoz fontam a lelkemmel is.

Nem eresztettem el barátnak.

EZ IS CSODÁLATOS TÖRTÉNET¹

Volt egy téglaszinü, selyemszörü kutyánk. Zordon volt a neve.

Ha kétlábra állott, kényelmesen rányalhatott az orcámra. Az igaz, hogy én alig voltam akkor nyolcz éves, és gyakran uzsonnáztam vajaskenyeret.

Egy őszi napon egy üveg mézet küldött valaki az anyámnak. Szép, tiszta, csillogó sárga méz volt az. A méhek valószínűleg válogatott virágokból szedték a királyasszonyuknak. Egy kávéskanálnyi kóstolót kaptam belőle. Micsoda csemege volt az! Elolvadt a nyelvemen, s éreztem, hogy az édessége a testemnek minden porcikájába elömlik.

Az anyám azt mondta, hogy uzsonnakor többet ad. Méz-uzsonnánk lesz!

Szerettem volna néhány órával megelőzni az uzsonnaidőt. Néhány órával? Úgy éreztem, hogy bevárhatatlanul nagy idő választ el az uzsonnától. A nyelvemet még izgatta az édesség gyönyöre, és orromat a mézillat. Behunytam a szememet, hogy vissza tudjam képzelni az előbbi kóstolásnak minden gyönyörűségét.

Ott feküdtem a ház mögött a kertben, a nagy árnyékos almafa alatt. Fejemet a fűbe eresztettem. Körülöttem a méhek dönögtek. Szomoruan dönögtek. Talán éppen ezektől vették el a mi mézünket.

Egyszer csak suhogás támad a fűben, s hozzám surran Zordon, a selyemszörü, téglaszinü kutya.

Elém hasalt. Ragyogó okos szemeit rám függesztette, és világos, tisztán érthető szavakkal így szólt:

- Ich habe den Honig gegessen.

Elbámulva tekintettem reá. Azt hittem: a hallásom káprázott. Azonban a kutya bajuszán hajszálnyi vékony, fényes mézszálak csillogtak, s nehogy kételkedjem a valóságon, újra megszólalt:

- Ja, so ist es... leider!

És eltűnt.

Kerestem mindenfelé, hogy a büntett részleteit is megtudjam tőle, de nem találtam sehol.

Fölmásztam hát az éléskamra ablakára, és a rozsdás rostélyban megfogódzva, benéztem.

Fenékig igaz volt a beszéde! Még ki is nyalta az üveget.

Istenem, milyen szomorú látvány a mézes üveg, ha ki is van nyalva!

Az apám éppen akkor jött haza. Eléje mentem és elmondtam neki a méz történetét.

- Ez csodálatos, - jegyezte meg komolyan az apám. - Kutyát még magam se hallottam beszélni.

Zordon a kutyaólban feküdt. Mikor meglátott bennünket, előszökkent, és bozontos farkát megcsóválgatva ugrált előttünk.

¹ Flammarion 1891-ben a csodálatos történeteket gyűjtötte. Akkor irtam ezt azzal a szándékkal, hogy elküldöm neki.

Megsimogattam a fejét s nyájasan szóltam hozzá:

- Beszélj Zordonkám, beszélj. Mondd meg őszintén apámnak is, hogy te etted meg a mézet.

Hallgatott. Még szerencse, hogy csak a farkát csóválta és nem a fejét.

- Beszélj hát kutyácskám, - szóltam könyörgő hangon; - csak egy szót szólj, mint előbb a kertben, különben még azt gondolhatnák, hogy én torkoskodtam el a mézet.

Nem felelt. Ugy tett mintha néma volna. Oh, igazán nyomorult gaz kutya volt!

- Ne boszankodjál, - szólt az apám, - nem tesz semmit, ha nem vall: amelyitek megette a mézet, annak fájni fog a gyomra.

Apámnak igaza volt. Csakhogy az a csodálatos, hogy az a ravasz kutya ette meg a mézet, és mégis én nyögtem miatta.

HORDJ MAGADDAL TÜZET

Éjfél után egy óra volt, mikor beültem a kupéba. A vonat Budapestre reggeli 7 órakor érkezik. Sietve kell aludni!

A kupében nem volt más, csak egy prófétaszakálu öreg ur.

A sarokban ült. Szivarozott. Hasonlított azokhoz a viaszemberekhez, amelyek künn ülnek a vidéki panorámák előtt, és cigarettáznak.

Az álom nem jött olyan hamar, mint szerettem volna. Az embernek előbb hozzá kell törődnie a vonat morgásához meg a váltókon való kattogáshoz.

Gondoltam, én is rágyujtok, és füstölök addig.

Gyújtó nem volt nálam. Soha se hordok. Minek is hordanék, mikor mindenkinek van a világon, és a tűz az egyetlen valami, a mit szívesen adnak az embernek.

Az idegentől kértem.

Az idegen belenyul a zsebébe, és szótlanul átnyújtotta a gyújtótartóját.

Rágyujtottam. Jól égett. Visszaadtam a gyújtót és végigdőltem a kanapén.

Az idegen megforgatta a tenyerén a gyufatartót. Gyönyörködve nézett rá, és azt mondja nekem:

- Ugy-e szép?

Egy pillantást vettem a vörös bőrből készült aranymonogrammos szerszámra, és hát mit feleljek? Azt feleltem rá, hogy:

- Csakugyan szép.

- Moszkvában kaptam emlékül Csigorintól, - szólt az öreg a szakálát végigsimitva. - Tetszik öt hírből ismerni? - kérdezte aztán olyan bizalmas hangon, mintha már az egész uton beszélgettünk volna.

- Hallottam a nevét.

- Ő az a híres sakkozó. Játszottam vele. Egyszer ő vert meg engem; egyszer én vertem meg őt; egyszer meg remik voltunk.

- Szép siker.

- Uraságod is szokott talán sakkozni?

- Soha.

(Csak nem akar tán sakkozni az öreg ur?)

- Nem is ért hozzá?

- Nem, uram.

- Kár, - mondta a sajnálat hangján az öreg, - a sakkozás épp úgy kell mindenkinek, mint a zene, vagy a táncz, vagy a dohányzás. Aki nem ért valami hangszerhez, az hiányos ember; a ki nem tud tánczolni, annak az élete olyan, mint az erdei fáé; a ki nem dohányzik, az nem él, csak vegetál. A sakkjáték különben olyan könnyű, hogy egy óra alatt meg lehet tanulni. Harminckét figura van hatvannégy koczkán. Az első sorban nyolcz-nyolcz paraszt áll. Ezek

mögött a király, királyné, két lovas, két kengyelfutó, két elefánt; a régi időben nyilasok ültek ezeken, - vagyis egy egész hadsereg kicsiben.

A szivarom elaludt, magam is szerettem volna elaludni; de az öreg ur lelkesen és szapora beszéddel magyarázta a sakkjáték mivoltát.

Gondoltam, már most kivárom a végét megadással: elvégre is, nincs az a játék, amelynek rendjét negyedóránál tovább lehetne magyarázni.

Azonban már két óra is elmúlt anélkül, hogy az én emberemből a sakktudomány kifogyott volna.

Egyszer aztán, hogy maga gyújtott nekem tüzet, mikor a kialudt szivarra pillantottam, időm akadt megkérdezni:

- Nem tetszik aludni?

- Egész mostanig aludtam - felelte jól megsziva a szivarját - azonban hogy folytassam - mi történik velem: azt álmodom, hogy fehér bástya vagyok és egyszer csak azt veszem észre, hogy a fekete ló üthet.

- Talán rughat?

- Nem, kérem, ez műszó. Azt jelenti, hogy a fekete ló a helyemre ugorhatik. Igen ám, de körül vagyok zárva. Nem mehetek egy lépést se. Végem van!

- Miért nem tetszett szintén ugrani?

Gondoltam: megboszantom, hogy elmenjen a kedve a további magyarázgatásoktól.

De az én emberemnek ez csak olaj volt a tüzre.

Szives türelemmel magyarázta meg, hogy a bástya nem ugorhatik, mert az nem fér össze a természetével.

Azután így folytatta:

- A rettentő gyötrelemben szerencsémre fölébredtem.

- Kár! - gondoltam boszusan.

- Ez az álom még a tegnapi játékom következménye, - folytatta az idegen. - Tegnap ugyanis doktor Noával játszottam Nagy-Becskereken. Ez az ur egy fekete vadember, és minden pártiban lóval győzött meg. Én jobban a futókkal szeretek dolgozni. Ezt az öreg Güntertől tanultam a „Pesti Sakkör”-ben. Ő ugyanis azt tartja, hogy a melyik félnél több a futó, azé a győzelem.

- Apropos, - szoltam, hogy letereljem a beszédet a sakktábláról, - szokott talán uraságod a futtatásokra is járni?

- Nem, - felelte a kezével megvetően legyintve, - az nyerészkedő embereknek való.

- A legszebb sport.

- Gusztus dolga. Életemben egyszer néztem végig, mikor még az öreg Szén János élt. Ismerte talán? Nem? Kár. Az vezette a versenyt Páris ellen.

- Lóversenyt?

- Nem: sakkversenyt. Megvertük, uram, a párisiakat, 1842-ben. Én akkor 10 éves voltam, de már annyira értettem a sakkot, hogy csaknem minden huzást előre kitaláltam. A párisi verseny története a következő:

- Erkel is ott volt, ugy-e, akkor a játszóközött?

- Ott...

- Azt hiszem, ő mégis nagyobb mester volt a zenében. Az István király operáját némelyek a legjobb művének tartják. Ő maga is annak tartotta. Tetszett hallani?

- Hallottam. Ott voltam az első előadáson. Emlékszem a napra, mert épp akkor nap járt itt egy bécsi sakkozó, akit keményen megvertünk.

- Pardon, hogy újra félbeszakítom, nem tetszik emlékezni, ott volt-e azon a premiéren Brassai, az öreg Brassai. Azért kérdezem, mert ez ma fogadás tárgya volt.

- Bizony nem emlékszem.

- De Brassait tetszik ismerni?

- Hogyne, nagyon jó barátom.

- Én is szeretem az öreg urat. Tavaly a Kárpátokban találkoztam vele. Botanizált egy havas oldalán. Micsoda havasok vannak ott pedig!

- Oh igen. Egyszer magam is majd odavesztem. A hóban megrekedtem egy kanonok barátommal, de szerencsére nálam volt a zsebsakktáblám, és elővettem. Máig is emlékszem, egy gyönyörű Muciót játszottunk: e2-e4 - e7-e5, ja, persze nem tetszik érteni. Elég az hozzá, ebben egy lóáldozat fordul elő, és a királynéval kell dolgozni.

Az óra már négyet mutatott. A fejemben zúgtak a sakkcsaták.

- Tisztelt uram - szóltam könyörgő hangon - nem aludtam már egy hét óta.

- Csak még ezt tessék meghallgatni - szólott. - A minap egy angol jött hozzánk a sakkkörbe. Azt mondja: Tisztelt magyar urak, játsszanak velem tíz partit. Én teszek száz forintot, önök tesznek tízet...

Nem emlékszem már, miket beszélt erről tovább az öreg. Az álom olyan erővel nyomult rám, hogy egyszer csak hirtelen elaludtam.

És aludtam jóízűen, a fáradt embernek nehéz alvásával.

Arra ébredtem föl, hogy csengetnek, és hogy valaki tüzzel és lelkesen beszél a kupéban.

A reggeli félhomályban az öreg nagyszakálut pillantottam meg újból.

Még mindig nekem beszélve folytatja:

- És a futógambit tizedszer is sikerült! Sikerült uram! Érti: sikerült! Általános öröm. Az angol fizet; kapja a kalapját. Azóta se volt a sakk-körben.

MI AZ A SZERELEM?

Egy csöpp tinta belehull egy pohár vízbe. A víz attól megfeketedik.

A csöpp tinta az volt, a melylyel Schopenhauer *Az élet semmiségéről és gyötrelméről* szóló fejezetet írta. A pohár tiszta víz az időben az én lelkem.

Én akkor husz éves voltam.

Egy essős őszi napon az említett könyv feküdt előttem, meg a csanaki kukoriczaföldek számadása.

A kukoriczával akkor foglalkoztam, mikor a tisztartó is bent volt az irodában, Schopenhauerrel pedig akkor, mikor egyedül maradtam.

Elvégre is fizetéstelen irnok voltam. Az apám azért helyezett ebbe a gazdaságba, hogy lássak és tapasztaljak, s amit itt tanulok, a magunk kis birtokán hasznát vegyem.

De én csak a filozófiát szerettem, s különösen Schopenhauert.

Hát olvastam Schopenhauert.

Az ajtókilincs megcsapant.

Schopenhauer becsuszott a kukoriczaszámadások alá.

Nem a tisztartó lépett be, hanem a leánya.

Ez a leány engem idegessé tett.

- Már meg mi jutott eszébe? - kérdeztem komoly hidegséggel.

Megállt előttem, mint a gyermek a tanítója előtt. Félénken nézett rám és, hogy a zavarát leplezze, a vonalzómat vette a kezébe.

- Haragszik rám? - kérdezte, az állát a vonalzóra támasztva.

- Nem, Ilka. De lássa, maga már két hét múlva tizennégy éves lesz, és még mindig olyan gyerekes, olyan... csirke!

Korához képest fejletlen volt a leány: nem látszott többnek tizenkét esztendősnél.

- Ma az utolsót kérdezem, - esdeklett, összetéve a kezét.

- Hallgatom - feleltem türelmetlenül.

- Hát tudja-e, én már három regényt olvastam, - szólott bizalmas melegséggel.

- Csak a dologra, kérem.

Rám emelte okos kék szemét, azután körülnézett és olyan hangon, mintha zabról vagy árpáról volna szó, kérdezte:

- Azt mondja meg nekem: mi az a szerelem?

Ha nem Schopenhauer kavargott volna bennem, talán nevettem volna ezen a naiv kérdésen.

Igy azonban, komolyan feleltem:

- A szerelem két különlemű egyén pozitív és negatív villamosságának ösztönös találkozása.

Tágra nyitott szemekkel, mereven nézett rám a kíváncsi leány. Minden szavamat nyelte a tekintetével, s azután mintha mégegyszer át akarná gondolni a szavaimat, mozdulatlanul, némán állt előttem.

- Nem értem, - felelt végre olyan arczczal, a melyből látszott, hogy sirni szeretne.

- Hát jól van, megmagyarázom más szavakkal. A szerelem színes, kápráztató szivárvány egyik szívtől a másikig. Vagy mondjuk: láthatatlan, de igen-igen élvezetes táplálék, amelynek első falatja meg van czukrozva, az utolsó falatja pedig meg van mérgezve.

Láttam, hogy megint nem ért. Hogyan is értett volna, mikor magam sem értettem, a mit mondtam neki. Fontoskodtam és nagyképüsködtem, ma már látom. És elutasítón néztem rá.

Nem mert már szólni, csak összetette két kis sovány kezét, úgy könyörgött némán.

- Ilka, - feleltem türelmetlenül - magának *nem illik*, hogy azt kérdezgesse: mi az a szerelem.

S tekintetemben, hangomban benne volt az is: hogy lehet valaki annyira ostoba!

Megrezzent. Az ibolyák harmatba borultak. Két kis kezét az arczára borítva, fordult ki a sötét kanczelláriából.

Szinte megbántam, hogy olyan nyers voltam. Ki gondolta, hogy ilyen gyöngé. No de annál jobb: nem alkalmatlankodik majd annyiszor.

Ezt eltaláltam. Ilka haragudott. Szinte sápadt volt a boszus elégedetlenségtől, mikor ott ült velem szemben az ebédlőasztalnál. Töltöttem neki vizet: nem itta meg. Megkináltam pogácsával: nem fogadta el.

Hát én meg nem bántam.

Ettől a naptól fogva nem beszélünk egymással.

Nem tűnt ez föl senkinek, mert én abban az időben fagyos nyugalomba voltam süllyedve. Csak hivatalos érintkezésekre alkalmaztam a beszélő-képességemet.

Néhány hét múlva Ilkát elvitték a háztól. A mérnök bátyja Svájcba költözött valami alagut-fúráshoz s magával vitte a családját és Ilkát is, hogy megtanuljon francziául.

Az elutazása annyira kedvemre való volt, hogy az utolsó napon félig gúnyosan, félig enyelegve, így szóltam hozzá:

- Béküljünk ki, Iluska. Ugy se látjuk egymást egy esztendeig. Azalatt az egy esztendő alatt kegyed olvashat sok regényt, és azokból megtanulhatja, mi az a szerelem.

Sokkal inkább fel volt izgatva az utazási előkészületektől, hogysem észrevette volna, milyen kicsinynek tartom. Az hatott rá, - úgy vettem észre, - hogy azt mondtam: béküljünk ki.

Mulatságos komolysággal nyujtotta a kezét és így felelt:

- Nem is haragudtam, *irnok ur*.

- Miért nem mondja: *bácsi*?

- Hát *bácsi*, ha úgy tetszik.

És elmosolyodva kérdezte:

- Fog nekem irni?

- Irni? Én?? Kegyednek?? Miért???

- Hát ha valamit *kérdezek*.

- Nem.

- Ön kegyetlen.

Ezt hirtelen, haraggal mondta. Végig nézett rajtam, és ott hagyott.

Hogyne! - gondoltam - majd bizony még Svájcba is felelgessek, hogy miért nincs a hálnak füle? és hogy a kanári madarak mitől sárgák?

Elutazott.

Levelet csak egyszer írt: a nevemnapjára. Annak is csak a borítékán volt írás, belül a névjegye. Ez volt az összes érintkezésünk a kisasszony francia esztendeje alatt.

De azért a szüleihez írt levelekből minden lépését tudtam.

Megirta, melyik napon vette fel az első hosszú ruhát; mikor volt először színházban; hogyan tanult meg korcsolyázni, s hogy egyszer nyoszolyólány is volt egy fiatal mérnök esküvőjén.

Minden hónapban küldött egy fényképet. Azokon lehetett látni, hogy francziául sokkal gyorsabban fejlődik; mint ahogy magyarul fejlődött. Sovány kis arcza meggömbölyödött, s a hosszú ruha nagyleánynya tette. Minden fényképen mosolygós volt az arcza. A szülői örültek ennek. Azt mondták, hogy jól érzi magát, azért mosolyog. Csak én vontam vállat. Hiszen tudnivaló is, hogy a fotografus szokta figyelmeztetni erre az embereket.

Különben nem sokat törődtem vele, habár a család előtt tisztesség okáért azt kellett mutatnom, hogy én is érdeklődöm a sorsa iránt. Ezt egyszer meg is írták neki, s ő azt felelte, hogy *szfinkszszerű* ember vagyok.

Ez a felelete gondolkodóba ejtett. - Ej, ostoba beszéd! - mondtam egynéhányszor. De azért ezen a napon mégis emberfejű oroszlánnak éreztem magamat, és egyszer belenéztem a tükörbe is.

De csakhamar kiráztam a fejemből. - Gyöngeség! - mondtam. Pokolba vele! A filozófia szerint: az emberben nincs semmi különös. Az ember a legjobban kifejlődött állat: majomból való!

Ujra a hideg, elmélkedő filozófus voltam.

Alig törődtem azzal, hogy megérkezik. Egy emberrel több vagy kevesebb egy tisztartóháznak nevezett körakásban, az utoljára is mindegy a filozófusnak, aki fel tudja fogni a dolgok és állapotok mélységeit.

De az mégis meglepett, hogy mennyire kifejlett a bimbó!

Nagy leánnyá nőtt a francia esztendő alatt! Nem *Iluska* többé, hanem *nagysád*. A cselédek kezét csókolnak neki, s az öreg Mihály mindenestül föloldalt emeli a kalapját, míg vele beszél.

Galambszürke ruhában érkezett meg; a fején szalmakalap volt, s a kalapon lengő gyöngyvirág-fürtök. A termete megnyult; az arcza meggömbölyödött; a szeme tele volt lélekkel és valami rejtelmes búbájjal. Bátran és bizonyos fensőséggel beszélt. Szinte zavarba ejtett. Éreztem, hogy nekem is kezét kellene csókolnom. De nem tettem meg, csak megszorítottam a kezét.

Együtt vacsoráztunk. A társalgás élénk volt. Az örömnél vidám levegője töltötte be a házat.

Még az én nyugodt, tisztán látó lelkemre is hatott a háznak ez a kedves izgatottsága.

Iluska ugyan feljebb ült most már két helylyel, az asztal tulsó felén, de azért nekem nyújtotta a poharát.

- Lesz szives, ugy-e? - szólt kérő tekintettel, - mint régen...

És én olyan buzgalommal töltöttem a vizet, mintha az volna az életem főcélja, hogy neki minden vacsoránál vizet öntsek.

- Ön sokat változott, - szólt a poharat letéve, miközben figyelmesen nézett az arcomra.

- Javamra vagy káromra?

A zajban nem figyeltek ránk.

Pajkosan nevetett.

- No lám, - szólt kecsesen féloldalt billentve a fejét, - még azt kívánja, hogy bókokat mondjak.

Régen nem ültem két óra hosszáig együtt a családdal. Mikor jó éjt kívántam nekik, éreztem, hogy változás történt bennem. Az egész testem rugalmas volt. A szemem égett. És mintha a szívem fölszállott volna a fejembe.

Sok bort ittam, - gondoltam magamban.

És a puskámat a vállamra vetve, sétáltam át a holdvilágos mezőségen.

Pedig nem ittam sok bort. Három pohár volt az egész. Nekem nem is szokott a bor megártani. Leittam akárhányszor az egész uradalom gazdatisztjeit a sárga földig.

Megálltam a gyaloguton, és belenéztem a holdvilágba. Fényes, telt arczczal ragyogott az égen. A ködfinomságu fellegek félig befátyolozták.

- Kihűlt égi test. Talán embermilliók temetője - mormogtam.

Voltaképpen semmi szükségem se volt arra, hogy a holdat nézzem, és hogy ilyen komoly és tudományos megjegyzést röppentsek feléje; de az esti izgalomtól mindenképpen szabadulni iparkodtam.

A hold mintha gunyosan mosolygott volna reám!

Nem birtam megválni annak a leánynak az arczától. Rösteltem ezt magam előtt. Én, a ki fölötté álltam értelmi tekintetben a hétköznapi emberiségnek, én legyek egy női nemhez tartozó kiskoru ember hatása alatt? Nem, ezerszer nem!

Szinte dühbe jöttem. Idegesen kaptam fel a puskámat és beledurrantottam a holdvilágba.

Ezzel mintha a mérgemet lőttem volna ki, megenyhülni éreztem magamat. Vállamra vettem ismét a fegyvert, és csöndes ráérő lépésekkel visszaballagtam a lakásomra.

Enyhe májusi éj volt. Ablakomon behallatszott a miriád mezei bogárnak hullámzó hárfáéneke. Ablakom előtt egy fiatal akácza bólintgatott a lombjaival. Akkor virágzott éppen.

Éreztem, hogy mindez szép. És boszankodtam rajta. Mert a filozófiának nincs nagyobb halála, mint ha meg van hatva. A filozófusnak sohase szabad meghatottnak lennie!

A természetben nincs semmi megható. Mindennek van magyarázata; az éj nem más, mint árnyék és alvás; a bogarak egymást hívják; féreg hívja a féregkedvesét; s az akác azért bólintgat, mert a levegőáramlat emelgeti a lombjait.

Félálomban mégis úgy rémlett előttem, mintha Ilka állana az ablakom alatt. A két karja kiterjesztve, s amíg reám mosolyog, két tenyeréből hull az akácvirág.

Felugrottam. Az ablaknál nem állott senki. Az udvarra fehér fénylepedőt terített a hold. Csöndes volt minden. Még a kutyák is ott feküdtek összeguborodva az udvar közepén és aludtak.

Az Ilka ablaka sötét volt. A vasrácszat között ott tarkáltak a virágok, s azokon belül sűrű csipkefüggöny fehérlett.

- Lázam van, - gondoltam, - ezen át kell esni.

Ujra az ágyamra dőltem, és elhatároztam, hogy filozófushoz illő megadással türom a láznak belső féktelenkedését.

A világ legforróbb láza lehetett az, a mely hatalmába kerített. Kiforgatott a természetemből. Részint ébren, részint álomban folyton Ilka körül játszott minden gondolatom. Ugy éreztem, mintha szerelmes volnék a leányba, s a lelkem átrepülne hozzá az akác illatával.

Végre hajnalodott. Friss levegő hullámzott be a szobámba. A lombok között felhangzott az ezernyi veréb csicsérgése.

Felöltöztem, és lóhátra pattanva bejártam a határt.

A láz után nem éreztem semmi gyöngeséget, mindössze egy-egy kis szívszorulást, valahányszor Ilkát véltem megpillantani a távolból.

Az órák hetet mutatott. Siettem reggelizni.

Az árnyékos kertben terítették. A család már várakozott rám. Ilka halaványkék reggeli ruhában ült az asztalnál, és a háziasszony szerepét átvéve, töltögette a kávé.

A mama boldog tekintettel nézte. A gyerekek körülcsipogták. A nap apró fénytallérokat csusztatott ide-oda az asztalon, a mint a lombokon átbujhatott. Szóval csak éppen Margitay hiányzott, hogy ezt lefesse.

De én igyekeztem a varázst lerázni.

- Kegyed olyan most közöttünk, mint egy regényalak, - szóltam a leányhoz.

- Idegen vagyok, ugy-e?

- Nem. Hanem mintha idealizálta volna önmagát. Elment tőlünk mint gyermek, és visszatért mint nagyleány. Ha még egyszer elmenne, talán mint asszony kerülne vissza.

- Ön gúnyolódik!

- Bámulom kegyedet.

- Szép vagyok talán?

A kérdés olyan hirtelen jött, és olyan keresetlenül bizalmas volt, hogy nem felelhettem rá mást, mint azt, hogy nagyot intettem a fejemmel.

Ő kaczagott.

Én boszankodtam.

- No lám, - szólt felém fordulva - hát a jég is tud meleg lenni?

- Tud nagysád, anélkül is, hogy olvadna.

Hadd értse meg, hogy erősebb vagyok mint az ő szépsége.

Szerencsére lehetetlenné tette a beszélgetésünk folytatását a papa, a ki az ispánnal nagyhangú vitát kezdett a birkauszatóról.

Hallgattam. Ilka a kicsinyekkel bajlódott. Annyi zsemlyét raktak a csészéjükbe, hogy mind beitta a kávé.

Mig Ilka kedves zsémbelődéssel osztott közöttük igazságot, figyelmesen néztem minden mozdulatát. Mert a varázst semmi sem oszlatja olyan hamar szét, mint a figyelmes szemlélet. Egy prózai mozdulat, egy illetlen szó, egy pehelyke egy hajon, egy kis kuszaság a szemöldökön elég arra, hogy megsemmisítse a szívárvány-üveget.

De Ilkát egy percre se hagyta el a szerencséje. Mozdulatai keresetlenül bájosak, plasztikusak voltak; ajkáról a kedvesség beszélt; a haja olyan volt, mint a most kibontott gesztenyebarna selyem, a melynek minden szála ragyog s meleg puhasággal hajlik együvé. Volt ezenkívül valami megragadó finomság és eleven szín az arczában és valami édesen kíváncsi pirosság az ajkain.

Nem nézhettem tovább.

Fölkeltem az asztaltól, és komoly udvariassággal köszöntem.

Azt hittem, azzal a hidegen nyájas fejbólintással felel, ahogy egy francziául nevelt kisasszonynak kell felelnie.

Ő azonban e helyett válogatás nélkül való egyszerűséggel tekintett rám, és ezt mondta:

- Siet? Jó mulatást!

Ezen a napon mohó szomjúsággal olvastam át minden olyan kezem ügyében levő munkát, amely a nőkkal természettudományi és filozófiai szempontokból foglalkozik.

A könyvekben megtaláltam a női szépségnek semmivé magyarázását az utolsó szempilla-szálig, de nem találtam meg azt, hogy micsoda erő az az Ilka tekintetében, amely engem köt, s micsoda rejtélyes kisugárzása az a kezének, mikor az enyémet megérinti, a melylyel engem megzavar, honnan van az, hogy bódult vagyok, ha meglátom, és az ostobaságig érzékeny, ha velem szemben ül. Tudom, hogy a test és vér nem egyéb, mint víz, mész, só, foszfor stb., mint én vagyok de ő benne van valami, ami se nem víz, se nem mész, se nem foszfor. Valami erő van benne, ami erősebb, mint nekem minden erőm!

Valami titkos gonosz hang beleüvöltött a velőm közepébe:

- Szerelmes vagy!

Kaczagtam.

- Micsoda? Hogy én olyan érzésnek legyek rabja, ami a sarka alatt van az értelmemnek! Hogy én annak az érzésnek, amit egyszerűen fajfentartás ösztönének nevez a tudomány, alávessem magamat, mint az állatok! Szégyelném magamat magam előtt!

S előszedtem azokat a könyveket, melyek tudományosan marczangolják izekre a szerelmet, s mutatják, bizonyítják, hogy az semmi, de semmi! Gyöngesség, ösztön, villamosság, állati mágnesség, vérpára; fatamorganája az agyvelőnek, nem is a szívnek!

És mégis, mégis nem tudtam visszahidegedni, megnyugodni, filozófus maradni.

- A könyvek ostobák! - szóltam félretaszítva az egész halom tudományos munkát. De éreztem, hogy ebben az állapotomban én se vagyok különb a könyveimnél.

Kimentem újra a szabadba. A nyugovó nap a hátamra sütött. Az árnyékom, mint egy rémhosszu komoly óriás, mozgott nagyokat lépve előttem.

Hová lesz az árnyék, ha az ember meghal? - tűnődtem, csak hogy minden egyebet kiverjek a fejemből.

Az árnyék belebujt a rozs közé. Mert a rozsföldeken voltam. Egy tehénpásztorleány buzavirágot és pipacsot szedett bokrétába. Bizonyosan a szeretőjének szedte.

- Mi a neved? - kérdeztem előtte megállva.

- Marcsa, - felelt a leány zavarodottan.

Azt hitte talán, hogy meg akarom zálogogolni, amiért az uradalmi uton legelteti a tehenét.

Tizenhat-tizenhét éves lehetett. Az arcza barna volt a naptól és az egészséges pirosságtól. A hajában három szál buzavirág kéklett.

- Te, - szóltam hozzá nyersen és komolyan, - van-e szeretőd?

Szájába vette a köténye csücskét, és harapdálni kezdte. Az arca elvörösödött. A szemei szinte könnyekben usztak.

- No ne ijedj meg. Hiszen nem bántalak. Hát van-e már szeretőd?

- Van, - mondta gyónó hangon a leány.

- És igazán szereted?

- Igazán, - felelt, földresütve a szemét.

- Hát miért szereted?

Vállat vont.

- Csak.

- Más szóval felelj.

- Nem tudom.

- Szép? Jó? Erős? Vagy mi van benne, a miért szereted?

- Hát szép is, jó is.

- De nézd, a világon van legalább is ötvenezer millió legény, a ki szép is, jó is, hát akkor te azt mind szeretheted?

- Olyan szép egy sincs, mint a Miska.

- Melyik Miska az?

- Balogh Miska.

- A mi béresünk?

- Az.

Némi meglepődéssel néztem a leányra, aki most már halavány volt félelmében. A szeretője a legcsufabb parasztlegény: fejletlen, bajusztalan, savószemű és bamba bikficz, a ki még a szántást se tudta elvégezni becsületesen. Hát tessék ez ennek az ideálja.

A fejemet rázva mentem tovább. Hát szerelmes vagyok én? Egy-kórságban volnék én ezzel a korlátolt elméjű paraszt leánynyal?

Lehetetlen!

Este volt már. Az égen meghamvadt a felhők parazsa. Az erdőszélen, mintha lehullott volna belőle egy darab, tüzet láttam felloboggni. Az öreg István juhász van ott. István juhász szokott beszélgetni a tüzzel és a kutyáival.

Valami húzott hozzá. Magam se tudom micsoda. Néha az ember kívánja a társaságot. Mindegy akárki.

A kutyaí néhány csahintással jelentették az érkezésem. István felkönyökölt és megbillentette a kalapját.

- Aggyisten.

- Aggyisten.

- Kijöttem egy kicsit beszélgetni. Nincs baj?

- Két kos megkerült.

- Vigyázni kell, hogy ne verekedjenek.

Aztán hallgattunk. Az öreg elővette a pipáját és megtömte. A tűzből kikotort egy gömbölyű kis parazsat, megtánczoltatta a tenyerén és rágurította a pipájára.

- Öregem, - mondom neki, - maga már sok minden keresztül ment életében.

Az öreg ugyan sohase ment keresztül egyeben, mint napjában kétszer a patakon, mert mióta él, mindig juhász volt, és a határon kívül csak Szent Mihálykor járt, mikor csizmát vagy subát vett a vásáron, dehát bevezetésnek jó volt ez.

- Ugyan, - mondom neki - volt-e kend valaha szerelmes?

- Szerelmes, - szólt az öreg vállat vonva. - Lehet, hogy vótam. Az ördög tudja.

- Tán sohse volt szerelmes?

- Hát vóni vótam. Hogyne lettem vóna. De tudja, olyan nóta ez már nekem, hogy se az elejét nem tudom, se a végét.

- Nem nóta az, öreg, hanem betegség. Nyavalya!

- Nyavalya? Bár benne vónék.

- Hát nem tartja rossznak?

- Rossznak? Egyéb jó sincs a világon, mint a szép lány meg a tejfeles bableves.

A tűz csendesen pattogott. Mindössze három szál kis galagonyaág piroslott benne, sajátságos illatu gőzt pöffögtetve a parázs felett. Az öreg beljebb-beljebb tologatta az ágakat.

- Talán bizony... kérdezte az öreg.

De nem mondta tovább.

- Nem én, - feleltem. - Csak éppen tudni akartam, hogy az ilyen öreg ember bolondságnak vagy okosságnak tartja-e, ha a fiatal esze megbomlik.

- Hát biz az bolondság, - felelte az öreg, - de annyi bizonyos, hogy jól esik.

Elgondolkozva mentem haza. Már a vacsoránál ültek. Ilka tréfás szemrehányásokkal fogadott:

- Ön rossz ember: hidegen akarja megenni a levest. Hát ha megbetegszik tőle!

Nem figyeltek ránk.

Azt találtam mondani:

- Ki bánná!

Különös pillantást vetett rám és elfordult.

Másnap Mantegazza volt zsebemben. Az erdőbe mentem vele. Az erdő tele volt madárdallal és virággal; a madarak dala, a virágok kelyhe tele volt titokkal, epedéssel, boldogsággal.

Magyarázd szét a szerelem varázsát, Mantegazza!

Nem tudtam olvasni. Valami fárasztó édes zsibbadás tette nehézé a szememet.

Hát csakugyan szerelmes volnék? Nem. Én nem lehetek szerelmes, ha nem akarok az lenni. Miért is volnék bele szerelmes? Mert szép? Mert jó? Hát nem tudom-e elemezni a szépet, hogy csak az igazat lássam; nem tudom-e lehámozni a jóságot az önzés magváról? Vagy azért volnék bele szerelmes, mert ő szerelmes énbélém? Ennél a gondolatnál megreszketett a szívem. Kiszédült a fejemből minden filozófia. Az erdő levegője mintha megfényesedett volna. A lombok csöndesen integettek. A virágok öléből kiszálltak a méhek és cziteráltak a levegőben.

A bokrokon át kiláttam az erdőszélre.

A domb karimáján tulnan lebegő fehér valami emelkedett föl. Eleinte azt hittem: felhő, Azután láttam, hogy női napernyő.

Ilka volt.

Valami boldog szédülés fogott el. Tudtam, hogy gyöngyvirágért jön. Mindennap vitt haza egy csomót. A gyöngyvirág illatát szerette legjobban.

Csakugyan a kiserdőnek tartott. Óvatosan felfogta a ruháját, s a napernyőjét összevonta.

Nem szólok neki, - gondoltam. De az arcom kimelegedett. Éreztem, hogy nem tudok tiltakozni az öröm ellen, amely egész valómat átjárta.

Magam se tudom miért: fütyörészésbe fogtam.

Ilka lassanként figyelmessé lett a fütyülésre. Megállt és oda nézett, a hol feküdtem. Féltekintettel is láttam rajta, hogy meg van lepve.

- Jaj istenem, majd megijesztett, - szólt, mikor én úgy tettem, mintha hirtelen meglátnám és meg volnék lepve. - El nem tudtam találni micsoda madár fütyörész.

- Madár ha volnék...

- Verset irt?

- Nem, csak éreztem.

- E szerint ön itt most poétikus hangulatba ringatta magát és én kizavartam belőle.

- Inkább belezavart, kisasszony.

Elragadóan szép volt azzal a finoman hunyorgó nagy bársonyszemeivel. A kezében tartott gyöngyvirágokat olykor az ajkához emelte, és mámoros tekintettel szivta be az illatot.

Bejártam vele az erdőt és segitettem megdézsmálni a bokrok virágait.

- Mondja csak, - szólt egyszer - emlékszik-e, mennyit zaklattam valamikor a kérdéseimmel?

- Akkor még gyermek volt kegyed.

- És nézze, valahányszor önt látom, még most is mindenféle bohó kérdések támadnak bennem.

- Kérdezzen nagysád, kérdezzen, az isten áldja meg.

- De akkor ön ismét azt mondja, hogy ostoba vagyok.

- Ezt nem mondtam soha.

- Lehet, de mondott effélet elégszer. Oh mennyire sirtam, úgy titokban, mikor nem adott magyarázatot!

- Kegyed sirt? - kérdeztem elérzékenyülten.

S mi volt természetesebb, mint az, hogy gyöngéden megfogtam a kezét, és mély meghatottságomban az ajkamhoz emeltem.

Ez volt az első eset, hogy megcsókoltam a kezét.

A keze forró volt. A szemében valami részegítő fény lobbant meg. Nem vonta el a kezét. Hallgatott.

Körülöttünk hallgatott a sűrű erdő is. A levelek árnyékába beleomlott a napnak zöldre festődött fénye. Ilka kezéből lehullt a csokor a fűre. És csend volt körülöttünk, templomi csöndesség.

- Ilka, - mondtam, - kedves Iluska.

Erre ő a mellemlre borult, és én átöleltem. Tudtam, hogy távol van a bölcsességtől ez az állapot, amelyben vagyok, de igaza volt az öreg juhásznak, hogy mindegy, ha ostobaság is, de gyönyörű ostobaság!

A CSONKA PÓK

Az idő már éjfél felé jár. A kocsirobogás elhalkult a Kerepesi-uton. Jóleső csöndesség vonult be az utcámba.

Mikor az ember nem tud aludni, azokra gondol, a kiket szeret. Hazagondolok. De szinte megröstelltem magamat, hogy mindjárt az én kedveseimre való gondolás egy pókot is juttat az eszembe.

Az ördög vigye el azt a hitvány férget, hogyan kerül az most a gondolataim közé! De hiába, ha már egyszer eszembe jutott, nem tudok többé rá nem gondolni.

*

Hogy a telet otthon töltöttem, a cselédünk egyszer valami tuskós erdei fát rakott a fáskosárba. Jó az ilyen fa a decemberi napokon. Egy-egy tuskó órákig elégdegél s még a parazsa is sokáig tartogatja a meleget.

Ahogy egy délután ott ülök, pipázgatok a kályha mellett, látom ám, hogy a padlón egy kis fekete pók sétál. Sétál a könyvtartóm felé.

Semmivel se nagyobb, mint két kis szent jánoskenyér-mag egymás végébe téve, de tán akkora sincs. A lába valamivel vastagabb és rövidebb, mint azoké a pókoké, a miket eddig megszoktam s nem is olyan rut, mint a kerti pókok.

Fekete pókot s ilyen pókot én még sohase láttam. El nem tudtam gondolni, hogy ez a pók hogyan került a szobámba. Meg aztán karácsony után már se légy, se pók nincsen. Ez bizony szegény csak az erdei fában kerülhetett hozzám.

Haj, hogy fázhattott a nyomorult kis féreg, s ki tudja, milyen boldog most, hogy valami neki ismeretlen meleg barlangba került.

Tűnődött is talán, mikor fölébredt, hogy vajjon medvebarlang-e ez, vagy hogy más valami óriás állaté, és hogy nem lehetne-e itt valamelyik alkalmas zugban hálót feszíteni?

Hát sétált a pók. Talán éppen a könyvtartómat szemelte ki erre a célra. Annak a teteje pók-szempontról csakugyan alkalmas hely a légyfogásra: próbálták elegen.

De mégis bolond a spekuláció. A mi szemes Pankánk úgy lesöprinti onnan holnap reggel, hogy hanyatt heppen a földre, és legföljebb csak annyit hall még, hogy:

- Ni a rusnya féreg! - Aztán vége az életének a Panka csizmája alatt.

Fogtam egy üvegfedelű kis bádogszelenczét és beleijesztettem. Hadd töltse a hideg hónapokat a melegen.

Hogy olyan szokatlan volt az alakja, meg is néztem ökgigymét az ablaknál. Hát jól mondtam, hogy olyan, mint a Jánoskenyér magja. A felső teste olyan színű és olyan fényű is. Nem szőrös. Az alsó teste fekete, olyan fekete, mint a holt szén, és szőrös is, de nem borzasan szőrös, hanem mint a szép sima nemezkalapok. A lábai vastagok, olyan színűek, mint a felsőteste és így szabad szemmel nézve szintén kopaszok. De nini csak hét a lába: baloldalon a második hiányzik.

Keresem a hiányzó lábat, keresem a padlón, hogy én törtem-e le, vagy hogy így volt: nem találtam.

A pók hát bekerült a könyves szekrényembe.

Egynéhány hét múlva megint látok egy pókot a kályhám közelében. A falon ült. Melegedett. Ez már a megszokott sárgás házi pók volt. Sovány az istenadta, szinte ránczos a hasa az éhségtől. A hosszú, vékony lábakkal körülcsillagozott kis póktest, alig volt nagyobb, mint a lencse szem.

Legyenek ketten, gondoltam, legalább eldiskurálnak a tavaszig.

Odatartottam a szelenczét alája, és beletoltam a fedéllel. Azután odatettem őket az ablak párkányára. Megnézem: hogyan barátkoznak?

Hát nehezen barátkoztak. Csak ültek egymástól a lehető legtávolabb a császárszemlyényi kis fényes világos börtönben. Meg se moczczantak.

No mindegy, majd megismerkednek. A fekete elvégre is erdei pók, barbár, talán komor és szórtalan, emez meg talán műveltebb fajta, lehet hogy idegennek érzi egyik a másikat. De hiszen lesz idejük egymást megismerni.

Ott hagytam őket az ablakban és hogy a hirlapok megérkeztek, olvastam.

Fél óra múlva megint megnézem őket, hogy mit csinálnak, hát már akkor a házi pók ott hevert a szelencze közepén: nyolcz lába az égnek... A fekete meg sétált körülötte diadalmasan.

Tyhü, gyilkos gazember! Hát te így barátkozol!

Egy darabig haragudtam rá, hanem aztán arra gondoltam, hogy a sárga pók talán beteg volt, s e miatt ölte meg a másik.

Az állatok világában nem szokatlan ez. A farkasok is így gyógyítanak. A vadon élő emberekről is olvastam effélet, sőt ha meggondolom, miköztünk is kiválóan emberséges az olyan, a ki a szenvedőnek nem az arcát nézi, hanem a lelkét.

Február végén megint egy pók jelent meg a szobámban. Ez már egészséges, gömbölyű kerti pók. Kicsi derék, nagy potroh, sárgás barna szín. Akkora, mint a fekete, még tán nagyobb is valamivel.

No ez összeillő pár.

Ahogy odatettem őket az ablak párkányára, megnéztem az új pókot egy ötszörösen nagyító üvegen át. Hát éppen olyan bundája volt, mint a nyulnak. Még olyan egyes fekete szálak is voltak a szőre között, mint a nyulnak szokott lenni.

Ült és nézett a fekete pókra. A fekete pók a szelencze átellenes oldalában ült. Nem mozdult, de apró kis aranszemei föltűnően tündököltek.

Csak most vettem észre, hogy ennek a póknak olyan a szeme, mint az arany, de csak a négy felső. Koszoru gyanánt sorakoznak a szemei a homlokán. Az alsó koszoru szemei kisebbek, s nem látszanak olyan aranszögeknek, mint a felsők.

És csak most jut eszembe, hogy talán nevén is kellene neveznem a két pókot. Bocsánatot kérek Herman Ottótól, hogy nem ismerem a pókok nemzetségét. Én bizony nem olvastam még az ő híres, jeles munkáját s éppen nem érdekelt, hogy melyik póknak mi a neve. A név nekem csak annyit jelent, hogy valamelyik tudós egyszer nevet komponált rájuk. Hogy mi az a név, azzal sem a pók nem törődik, sem a magunkfajta tudatlan ujságíró.²

² Herman Ottó e közlemény megjelenése után pusztán a leírásból megállapította, hogy a pók *gnaphosa lucifuga*. Dr. Lendl Adolf meg, (házánk másik tudós pókásza) akinek a pókot megnevezés végett elküldöttem, megerősítette Herman Ottó szavát.

Csak vártam, vártam, hogy megmozdul valamelyik. És e közben arra gondoltam, hogy ha talán az egyik férfi, a másik meg nő, hogyan reszket most a szivök az örömtől. Milyen kár, hogy az ember nem ismeri a pókok arczát! A nagyító üveg is csak merev, indulat nélkül való arczot mutat. Pedig meglehet, hogy a férfi úgy néz most a nőre, mint a Margitay híres Ellenállhatatlanja, a padon ülő monoklis gavallér, arra a barna nagyszemű kisasszonyra. De a szerelemnek micsoda bűvöletes nézése lehet az, a hol egyszerre nyolcz szem bazsalit a leányra!

Kivárom, gondoltam, akármeddig is kell várnom, és csupán azért fordultam egyet el, hogy szivarra gyujtsak.

Hát mikor visszatérek, ott rángatózik már a szép kis nyulszinű pók hanyatt fekve, a másiknak a körme között.

Ette a kannibál!

Visszatettem a szekrénybe. Most már nem csak haragudtam rá, de gyűlöltem is.

Mikor a márcziusi nap melegíteni kezdte a házunk falát, megint találtam egy pókot. Vén keresztes pók volt, háromszor akkora, mint az enyém. Valószínűleg most törülte ki a hosszú téli álmot a szeméből és kijött valahonnan az eresz alól a napsütésbe, hogy melengesse eldermedt izmait.

A tudósok kegyetlen kíváncsisága szállott meg, hogy vajjon megeszi-e ez is a nálánál gyöngébbet?

Előhoztam a szelenczét, és beleugrasztottam.

Az én pókom már akkor fehér szemfedőt szőtt a fenéken heverő holtakra s ült lomhán és jóllakottan a fenék szélén.

Hanem a nagy pók nem bántotta. Megült békén. Nyolcz nagy fölhumzott térde között guggolt s rá se nézett a feketére.

Nem bántja még, gondoltam, - az állapotán eszmélkedik, hogy hova került.

A fekete pók eddig háttal volt neki s két lábbal az oldalbádogra támaszkodott. Most megfordult. Ugy fordult, hogy fejfelé a nagy pók felé állott.

Vizsgálta.

Igy vizsgálja a hóhért az elitelt, gondoltam.

Nem telt bele egy perc, a fekete megint megmozdult: egy lépést tett a jövevény felé. Csak egy lépést.

Ült megint nyugodtan és nézett.

Már látom, hogy nem fél.

Megint megmozdult: hol az első lábaival, hol a hátulsókkal egyet-egyet lépve húzódott lassan és óvatosan a nagy pókhoz. De szembe!

Mit akar?

Még utóbb megérem, hogy ez a kis csonka haramia nekimegy annak az óriásnak!

Odaállt a nagy elé. Az első lábai fölemelkedtek. A szája v alakra nyílt. De nem ugrott rá. Maradt ebben a helyzetben mozdulatlanul.

A nagy pók bizonyára nézte ezeket a készülődéseket, de amint én láttam, közömbösen guggolt a szelencze szélében.

Igaza van. A tigris csak nevetheti a macskát, ha a macskának az jut eszébe, hogy tigrist szaggasson széjjel.

A fekete így állott előtte egy darabig.

Egyszer aztán rábocsátotta a lábát a nagy póknak a két előtte levő lábára.

A nagy pók megmozdult mostan. Láttam, hogyan vonja visszafelé a lábait.

A fekete ekkor megrohanta. Nekirohant egy olyan gyors mozdulattal, hogy ebben a pillanatban csak a lábak kevergését láttam azon az egy ponton.

A következő pillanatban a fekete pók visszavonult: nem fért a keresztesnek a testéhez a hosszú lábak miatt.

És ültek megint mozdulatlanul mind a ketten, mintha nem történt volna semmise.

Nohát, a pókvilágban elég furcsa a bemutatkozás!

Negyedóra mulva megint megmozdult a fekete. Lassu, sétáló menéssel a háta mögé került az óriásnak.

Csak ült megint, mintha semmit se akarna. Aztán látom ám, hogy emelkedik ismét a két első lába fölfelé.

Azt hittem, rá fog ugrani. De nem ugrott rá. Ugy tett, mint az előbb: ráeresztette lassan a két első lábát a nagy pók két hátulsó lábaszárára.

A nagy pók fölemelkedett.

Ez a fölemelkedés abból állott, hogy a nyolcz láb maradt, a hol volt, de a test fölemelkedett közöttük majdnem a szelencze üvegéig. Milyen jó, hogy a pók nem akkora, mint a teve. Egy ilyen fölemelkedés a legrémítőbb látvány volna a világon!

A fekete visszavonult.

Most már látszott rajta, hogy nem tartja magát erősebbnek. De az is látszott, hogy a nagy pók csak annyinak nézi a feketét, mint a nagy kutya a rácsahitoló pincsikutyát.

De micsoda gondolatok tüzelhettek a kis feketének az agyában. Az arcza bizonyára a düh kifejezéseiben vonaglott!

Még mindig nem mondott le. Oldalt tett ellene ismét egy tapogatódzó kísérletet. Hanem a nagy pók megintcsak eltolta magától.

Utoljára még egyszer szembe ment a kis fekete a nagynak, és most minden erejének a kilövésével. Az a mozdulat, amint összecsaptak, olyan rázó volt, mintha két aczélrugó pattant volna össze és rengett volna egy pillanatig a levegőben.

E támadás után a fekete visszaült a fenékszélbe és lekutyorodott.

Vártam egynéhány perczig. Nem mozdult többé. Megnéztem megint egyóra mulva. Nem történt semmise közöttük.

Hanem ekkor azt vettem észre, hogy az én pókomnak az egyik lába, mindjárt a csonkaláb mellett, mintha jobban behajlana a szokottnál a melle alá.

Oldalt fordítom a szelenczét. A pókom elmozdul. A lábát ott hagyja maga mögött.

No akkor megsajnálta. A nagy pókot mingyárt kivettem az udvarra, a feketét meg visszatettem szelenczéstől a szekrényembe.

Megfogadtam, hogy ha meggyógyul, eltartom holtáig, s talán minden órában megnéztem, hogy él-e még?

Hát megélt a pogány!

A negyedik napon beeresztettem hozzá egy korán világra szállott legyet, azt rögtön el is fogta és megette jóízűen. S attól fogva minden héten adtam neki egyszer valamit.

És most, hogy hazagondolok, ő is eszembe jut. Nem éhez-e? Nem tűz-e rá nagyon a nap, mikor besüt a szobámba? Ugy gondolok rá, mint akármelyik jóismerősömre. Érzem, hogy e nyilatkozatom miatt sokan lenéznek majd engem, de nekem az mindegy. Ez a kis csonka pók kedves most már nekem. Tudom, hogy ismer engem, és lehet, hogy ő is éppen úgy gondol énám, mint én őreá.

FELHŐ A SZOBÁBAN

Az eset eleinte nem látszott különösnek.

A papa tizenegy órakor, kikeményített fehér ingbe és fekete kabátba öltözött. Azt mondta, névnapi ebédre megy Budára, valami Miklóshoz.

Délután azonban felhők szálltak a kis szobába. A két gyerek sűrűn faggatta a mamát, hogy:

- Hol a papa?

És hogy:

- Miért nem ebédelt itthon a papa?

- Haza jön-e a papa vacsorára?

A fiatal mamán egy gondolat borzongott végig. S ettől a gondolattól azt hitte, elájul.

Mert rettenetes ember az a papa. A multkor is éppen ilyen mosolygósan, ünnepiesen távozott; puha, szőke szakálával megcsiklandozta a két gyerek nyakát, s a mamának a szemére is rácsókolt (milyen ravasz!), azután egy óra múlva bepólyázott fejjel hozták haza. Duellált. Négy foga most is ott van valahol a vívóteremben.

Csak most rémlik vissza a mai bucsuzása; mikor a kis Gizellát megcsókolta, azt mondta:

- Pá, kis Murilló-angyal!

Mikor pedig a Sándorkát emelte föl, azt mondta neki:

- Jólviseld magadat!

Világos, hogy a *Murillo* név a „*morituri te salutant*” eszmetársulása folytán jött az ajkaira; s hogy a kis Sándornak jó magaviseletet ajánlott, az is érthető.

A fiatal mama a két tenyerébe szorította az arcát, mintha az emlékezetéből akarná kisajtolni, hogy a papa szemében csillogtak-e könnyek, vagy nem, amikor eltávozott.

A két gyerek felmászott a kanapéra. Gizella azt hitte, hogy a mama pajzánkodásból takarta el az arcát.

Nevetett rá és lebontotta az ujjait.

A mama szeméből könnyek peregtek. A két gyerek csendes álmélkodással nézte a tejfehér arczon legördülő gyöngyöket.

- Ni, a mama sir.

A fiatal mama idegesen vert az asztalon álló csengetyű gombjára.

A Náni befutott.

- Igazat szóljon, - rebegett sápadtan a cselédre, - nem vett ma valamit észre, mikor az ur elment?

A cseléd arcán látszott az észrevételben való utólagos igyekezet, de bizony hiába.

- A szemei könnyesek voltak, ugy-e? - vallatta a fiatal asszony tovább a leányt.

- Könyvesek? Nem: egy cseppet se voltak könnyesek.

- Mit csinált az ur, mielőtt elment?

- Fel és alá járkált a szobában.

- Járkált? Ez rettenetes!

- Járkált és később irt is.

- Irt is? Hiszen ez borzasztó!

- Bizony borzasztó! - ismételte a leányzó bamba tekintettel.

A fiatal mama az íróasztalhoz suhant. Reszkető ujjakkal kutatta át az írótekát és a papirosokat.

Az asztalon ott feküdt egy tarka czimtáblájú könyv: „*Kiért ürítsük a pohárt?*” Oh milyen furfangos! El akarja hitetni, hogy nem végrendeletet készített. Bizonyosan ott van a végrendelet a zsebében.

Ujra a diványra rogyott, a gyermekek mellé, a kik félénken dugták össze szőke kis fejüket.

- Oh Náni, - zokogta a fiatal asszony, - meglehet, hogy én ebben az órában özvegy vagyok.

Hevesen intett a cselédnek, hogy távozzék a szobából, azután az ölébe vonta a két kis szőke gyereket és fuldokló zokogással mondogatta nekik:

- Szegény kis árvák; a papa meghalt...

A két apróság néma megijedéssel huzódott a mama ölébe. A fali óra szomorúan tiktakkolt. A nap árnyékokat fektetett végig a szőnyegeken.

Egyszer csak fiakker-dübörgés hallatszik.

Az özvegy felszakítja az ablakot.

- Most hozzák!

A fiakker körül odalenn csakugyan szokatlan mozgás támad. A kocsis a bakról visszafelé hajolva néz be a kocsiba. Azután kiszáll egy czilinderes ur. Még valamit beszél be az ablakon.

Oh, ismerjük már az efféle előmozgolódást: ez a vészmadár.

De mit nevet odalenn az a népcsoport?

Oh bizonyosan azt neveti, hogy a sebesült be van pólyázva! A nép szívtelen! A nép nem érzi az árván maradt család szenvedését.

A fiatal asszony ideges remegéssel csukja be az ablakot, és maga siet az ajtót felnyitni.

A czilinderes ur lassan, bizonytalan lépésekkel ropogatja a cipőjét a lépcsőkön. Olykor megáll. Bizonyosan azon gondolkodik, hogyan adja fel a keserű poharat.

Végre itt van. Ünnepies fekete öltözet. Vörös arcz.

De mi lelhet: most tanul állni?

- Na-na-nacscsád - dadogja komoly ünnepi arczczal - é-én vagyok az a bizonyos Mi-Mi-Miklós.

- Csak a tárgyra uram, mit jelentsen az, hogy a férjemet kocsin hozták haza? Meghalt?

A hirnök olyan csodálkozóan meresztgeti a szemét, mintha minden kérdésre el volna készülve, csak éppen erre az egyre nem.

- Az égre uram, hát mi történt? Már meghalt, ugy-e, már meghalt!... Oh jaj nekem...

A gavallér nekitámaszkodott háttal a folyosó falának, és tagadólag intett kezével, fejével; azután keresztbeálló tekintettel hamiskás mosolylyal hebegte:

- Aj! aj! Dehogyan halt... Legyűrte egykicsit a pezsgő. De ne méltóztassék... sirni... nacscsád - s a mellére mutatott nagy önérzettel, miközben majdnem leesett a lábáról - én fölvezetem...

A ZÁSZLÓ ÁTMARAD

Ezelőtt tiz évvel történt.

Som Péter barátom meghítt, hogy a nyárból legalább két hetet töltsék az ő zöldjében. Az Alföldön lakott. Tudtam, mit jelent az ő zöldje: három almafát, öt eperfát, egy diófát, néhány szilvafát, egypár sor ribizlit, meg egy kuglizót.

De azért elmentem.

Az első három napon nem tettünk egyebet, mint hogy kugliztunk, meg kvaterkáztunk. Mind a két mulatságban részt vett a falu összes intelligenciája, vagyis a lutheránus pap meg a tanító. A bíró is köztünk volt, de az csak télen szerepel az intelligencia között, nyáron lobogós nemzeti pongyolában jár.

A negyedik napon azt mondtam, hogy mutassanak valami nevezetességet a faluban, ha mást nem, hát legalább egy gólyafészket, különben nem tudok írni semmit az élményeimről, s azt hiszik majd rólam, hogy Óbudán nyaraltam.

A négy ember elkomolyodott. Hallgatva néztek maguk elé. A lutheránus pap nagy füstöket gomolyított a pipájából. Péter meg szinte verejtékezett.

- Nincs itt uram semmi nevezetesség, - mondta halkan és röstelkedve a tanító.

De a másik három olyan gondolkozást vitt véghez, hogy annyi erővel még egyszer föl lehetett volna találni a puskaort. Végre a bíró elmosolyodott.

- Megvan! - szólt diadalmasan. - Meg van mentve a becsület! Hát a Tamás, az öreg Tamás.

Az egész intelligencia rákezdte, hogy:

- Nini! csakugyan! az öreg Tamás!

- Ki az, mi az?

- Az nevezetes ember, - szólt a bíró, - háborut végzett.

- Vitéz katona volt, - vette át a szót Péter - negyven esztendősen kötött kardot, aztán mikor Monostornál harczolt a Dom Miguel zászlóaljban, egy ágyugolyó előtte vitte el a zászlótartó fejét.

Csudálkoztak azon, hogy nem jutott mindjárt eszükbe a falunak ez a nevezetessége. A pap szemrehányást tett a bírónak, hogy miért bíró, ha még ilyet se tud az eszében tartani. A bíró azt felelte erre, hogy az észbeli dolgokra a papot fogadta meg az eklézsia.

Végre is eltökéltük, hogy az öreg Tamást meglátogatjuk.

- Még ma! - szólt lelkesülten a bíró.

- Még ma! - felelt a többi is.

Nekem ugyan nem volt igen sietős a dolog, de látva a nagy elindulást, nem akartam a kedvüket megrontani.

Átmentünk a falun. A nap már lehajlóban volt, s a jegenyék árnyéka hidakként sötétlett a fehér uton.

Az udvaron egy rakás gyerek játszott s egy naptól barna mezitlábos menyecske rostálta mellettük az ocsut.

- Csak tessék besétálni, - mondta a menyecske - itt benn van a nagyapó, pipázik.

Csakugyan ott ült az öreg egy szalmakarosszékből. Pipázott. A bal lábát a napra tartotta, amely betűzött az ablakon:

Mikor beléptünk, föl akart kelni, de a tisztelendő visszanyomta a székbe.

- Maradjon ülve, Tamás bácsi, - mondotta a pap, - eleget fáradott kigyelmed a hazáért.

Tamás bácsi mosolyogva motyogott valamit, azután visszaigazította magát a tokjába, és az öregségnek csöndes nyugodtsága ömlött el ismét az arcza ránczain.

Érdekes fehérfejű ember volt az öreg; haja, szakála, szemöldöke, bajusza, mindene fehér, csak orcája piros.

- Tamás bácsi, - kezdte kenetes hangon a pap, - ez az ur az ujságokat csinálja, látni kívánta kigyelmedet, mert hallotta hírét, hogy vitéz katona volt.

Az öreg egy pillantást vetett rám, azután a hüvelykujját a pipájára nyomva, majd egy rövid mozdulattal felém bökve szólt:

- Ez?

- Ez ám, ez az ur ír az országnak. Megírja majd kigyelmedet is.

Az öreg helybenhagyólag biczczentett a fejével.

- Beszéljen valamit az életéből, Tamás bácsi, - szólt a pap kérlelő hangon.

- De mit?

- A mit akar.

- Hát - kezdte az öreg, nagyot szíva a kurta makrapipán, - megírhatja, ha akarja, hogy én is ott voltam Monostornál, tudja abba a nagy tűzbe Görgeyvel. - Egyet szippantott az öreg és ismételte: - „Görgeyvel”. Én a Dom Miguel zászlóaljban voltam. Az híres zászlóalj volt. Híres ám. Hát mink voltunk abba a nagy tűzbe, ott a nagy tűzbe. Hullott a sok golyóbis, mint az istennyila, úgy-úgy, mint az istennyila. De azért mink csak nekivágtunk a nímötnek, úgy ám: a nímötnek. Az ászlótartó mellettem állott; a nagy finyös ászló ott lobogott a kezibe, úgy ám: a kezibe. Hát eczczer csak gyün egy nagy álgyugolyó; gyün igyenösen a fejnek, az ám, a fejnek. Kapd félre a fejed, - akarom mondani az Imrének, mert úgy hitták, az Isten nyugtassa meg, - de már akkor késő vót, késő ám: elvitte a fejit.

Körülöttünk áhitattal hallgatott az egész család. A gyerekek a szájokat is kitátva néztek a nagyapjuk mellett bennünket, hogy milyen hatást tesz ránk az elbeszélés.

Aztán elmondta az öreg a sűrűn közbeesett hátokkal és ámokkal, hogy a zászlót ő akarta fölvenni, de nem találta, mert a könny vagy vér elöntötte a szemét, és nem látott. Végül pedig, hogy alig néhányan maradtak életben ebből a zászlóaljból, a németekből pedig csak éppen egy maradt hirmondónak.

- Szóval mögmentöttük a hazát, mög ám, a magyar hazát, - így fejezte be az öreg.

A mult esztendő nyarán ismét abban a faluban voltam.

Eszembe jutott az öreg Tamás az ágyugolyójával.

- Él-e még? - kérdeztem az intelligenciát, amely azóta annyiban megszaporodott, hogy a bíró nyáron is nadrágban járt már.

- Él ám! - felelték örömmel, - éppen ma üli a 83-ik esztendejét.

Hát elmentünk hozzá megint.

Az öreg ott ült a nagy család között az asztalfőn. Éppen ebéd végén jártak és nekünk is akartak teríteni, de mink csak úgy ültünk az asztalhoz, tányér nélkül. Azt mondtuk, hogy ha nem folytatják az ebédet, azonnal elmegyünk.

Hát folytatták. Az öreg nem sokat változott. Mindössze a háta görbült meg egy kissé, s a szemein az öregségnek bágyadtsága látszott. A karosszék is ugyanaz volt, csakhogy lefakult róla a zöld szín.

Örült az öreg, hogy meglátogatjuk.

- Ezelőtt egynehány esztendővel is volt nálunk egy izé, egy ujságíró, úgy ám: egy ujságíró ember, - motyogta derülten.

- Ez az úr volt az, - magyarázta a biró.

- Ez volt-e? No bizony rá nem ismertem volna, pedig még akkor jobban is láttam, úgy ám: jobban láttam.

A gyerekek csipogtak az öregnek, hogy meséljen hát valamit a háboruból.

Az öreg mosolyogva nézett rájuk és csöndesen bólogatott a fejével.

- No jó, hát elmondom, - kezdte, félkönyökét a pipával az asztalra támasztva. - Hát mikor izé... negyvennyóczba, úgy ám: negyvennyóczba, vagy igen is a: negyvenkilenczbe én is ott voltam... izébe... ejnye, hol is voltam no - szólt a mestergerenda felé révedő tekintettel.

- Monostornál! - segítették a gyerekek.

- Ott, ott, - szólt a fejével, meg a mutatóujjával ráintve az öreg, - már mindent elfelejtek; hiába... Hát abba a nagy tűzbe mink voltunk a... izé... micsoda ászló is...

A gyerekhad kórusban nagy örömmel kiáltotta:

- A Dom Miguel!

HAT TITKOS KIS LEVÉL

I.

Kedves Marim!

Mielőtt ezt a levelet elolvasnád, emeld föl a kezedet és esküdj meg, hogy soha senkinek el nem mondasz belőle egy szót se!

Hát tudd meg, hogy egy fiatal ember az örülésig szerelmes belém.

Ma láttuk egymást először. Én az ablaknál ültem. Ő az utcán sétált.

Eleinte nem is vettem észre. Czilinder czilinder. De azután, hogy sokszor elment előttem a czilinder, akaratlanul is megnéztem. Egy szép barna ábrándos szemű fiú. Rám nézett, hosszan. S a tekintete azt mondta: Szeretlek!

Egész éjjel nem tudtam aludni. Találgattam, hogy: mi lehet a neve? hol lakik? honnan ismer engem? és mikor szeretett belém?

Egy belső sugallat azt mondja nékem, hogy Jenő a neve, mint a „Fekete keztyüs grófnő” halovány hercegének.

Azután a paplanom gombjain azt számítottam ki, hogy ő lesz-e a férjem?

Ötször igen, négyszer nem. De tudod, ez nem bizonyos.

Azt hiszem, holnap ismét eljön, mert mikor az ablak előtt sétált, én melegen néztem rá, és azt mondtam a tekintetemmel:

„Legyen bátor, drága Jenőm: remélhet!”

Emmi.

II.

Reszketek az izgalmaktól, midőn neked ezeket a sorokat írom.

Egy hétig vártam, hogy bejön hozzánk. De ő nem mert. Azt hitte, hogy a kegyetlen szivű hölgyek osztályába tartozom.

Végre ma éjjel a jó Isten segített rajtam.

Azt álmodtam ugyanis, hogy ő Ádám, én pedig Éva vagyok. De ruhában.

Azonnal megértettem, mit jelent ez az álom: a szokott órában, ahelyett, hogy az ablakhoz ültem volna, felöltözködtem, és mintha a Nepomuki Szent János litániájára mennék, a sétatérre siettem.

Az álom igaz volt, Mari! a fasor közepén ő jött velem szemben.

Annyira megijedtem, hogy egy pillanatra meg kellett állnom. Vissza akartam futni, magam se tudom miért, - de aztán nyugodtságot parancsoltam a szivemnek, és olyan hideg arczczal sétáltam el mellette, mintha márványfejem volna.

Nem tudom köszönt-e. Én nem pillantottam föl a földről. Csak mikor már vagy ötven lépésnyire voltam, akkor hallgatóztam, hogy jön-e utánam?

A kavicsok ropogtak.

Jött.

Meglassítottam a lépéseimet, hogy hadd érjen utól. Észrevettem, hogy ő is lassabban jön: nem mer utólélni.

Megálltam.

Ő is megállt.

Elindultam.

Ő is elindult.

Ismét megálltam.

Ismét megállt.

Nehéz szemrehányásokat tettem ekkor magamnak, hogy miért voltam hozzá az előbb olyan hideg.

Hirtelen megfordultam, és elszántan mentem feléje.

De csak addig tartott a bátorságom, míg odaérkeztem, a hol ő állott.

Se szólni, se ránézni nem mertem. Csak elmentem mellette, mint az előbb.

Ő ismét követett.

- Istenem, Istenem, - így sóhajtottam, - csak most az egyszer segíts rajtam!

Isten meghallgatott. Adott egy jó gondolatot. Szétkapcsoltam titkon az imakönyvemet és leejtettem.

A képek százfelé repültek.

Én megrettenve álltam. Ő hozzám sietett és így szólt:

- Ha megengedi nagysád...

(Igy: nagysád!)

- Ó kérem, nagyon köszönöm, - feleltem.

De most is csodálkozom, hogy ezt ki tudtam mondani, mert a szívem nagyon, de nagyon dobogott.

Ő nem herczeg Mari, se Jenő, hanem a Csutak szappanos fia. Mártonnak hívják. De ez nem tesz semmit, mert igazi gavallér: aranyórája van, s az utolsó divat szerint öltözködik.

Mikor elváltunk, mélyen megindító hangon kérdezte tőlem:

- Remélhetem-e nagysád, hogy holnap itt üdvözölhetem?

- Oh mindenesetre, - feleltem gyorsan; bár azt hiszem, kitérőleg kellett volna válaszolnom.

De helyrehoztam a hibámat azzal, hogy királynőhöz illő méltóságos fejbólintással távoztam el tőle.

III.

Kedves Marim!

Mielőtt elindultam volna, belopódzkodtam a belső szobába; odaálltam a tükör elé, és begyakoroltam az arczomat a vallomás meghallgatásához.

Egy szegfű piroslott a hajam között.

Olyan elbájoló voltam, hogy meg kellett csókolnom magamat a tükörben!

Még elsőt sem harangoztak, már én künn voltam az utcán.

A mama még utánam szólt, hogy el ne felejtsek érte is imádkozni.

Szegény mama, nem is sejti, hogy még nem voltam az idén a Nepomuki Szent János litániáján.

Márton már várt.

Kezet fogtunk.

Óh, Mari, ez a Márton olyan kedvesen tud kezet szorítani, olyan lágyan és olyan elegánsan, mint valami herceg. A legszentebb érzelmek benne vannak a keze szorításában!

Leültünk egy padra, és beszélgettünk mindenféléről, csak a szivről nem.

Mikor erről akartunk beszélni, sóhajtottunk.

Ő azt kérdezte tőlem, hogy miért sóhajtok?

Azt feleltem, hogy a kis kanári madaramnak elfelejtettem kendermagot adni.

Vigasztalt, hogy ne búsuljak, és példákat mondott, hogy a kanárik, a melyek a kanáritenger partjáról való verebek, évekig is el vannak anélkül, hogy kendermagra volna szükségük.

Óh Mari, ő nagyon tudományos férfiú!

Mondtam neki, hogy eljöhetne hozzánk megnézni a kedves kis kanári madarat, mert a papa nagyon örül annak, a ki a kis kanárit megnézi. Ő azonban azt felelte, hogy fontos okai vannak az ellenkezőre.

Azt hiszem, Mari, neki valami nagy családi titka van!

IV.

A láztól égve írok neked, Mari!

Márton vallott.

Azt mondta, hogy engem „imád!”

Óh, Mari, ha azt hallottad volna, milyen hangon ejtette ki ezeket a szavakat!

Egy orgonabokor aljában ültünk, magunkban; nem járt arra senkise.

Én összerezzenem; a szívem elszorult; forró láz futott rajtam végig.

Azt hittem, elájulok.

Ő észrevette ezt, mert hirtelen átkapott.

Én akkor úgy tettem, mintha igazán elájulnék. Oh, hiszen oly jól esett, hogy megölelt!

Mit gondolsz, mi történt?

Ha ezer évig törnéd a fejedet, akkor se tudnád kitalálni.

Nem futott se vízéért, se gyönyvirágeczetért, hanem megcsókolt.

Mari, neked még fogalmad sincs arról: milyen az igazi csók!

Valami édes tűz az, Mari, amelynek édességét és hevét leírni nem lehet!

Ő egy pillanat alatt millió ilyen édes tüzet szórt az arcomra és a kezemre.

Én önkénytelen elbágyadással engedtem ezt; de csakhamar erőhöz jutottam: fölugrottam és elfutottam tőle.

Otthon felszöktem a padlásra, és elbujtam a mama hattyubundája mellé.

Ott ismételtettem behunytt szemekkel, halkán, gyönyörtől ittasan:

- Nagysád, én imádom!

És forró ajkaimmal csókolgattam a kezemet, hogy lecsókoljam róla az ő csókjait.

V.

El vagyok árulva!

A mama észrevette tegnap este, hogy egy harapás van a karomon. (Márton ugyanis tegnap meg akart enni.)

Meglestek bennünket.

A papa éppen akkor lépett oda, mikor egy édes, hosszú csókban némultak el az ajkaink.

Azt hittem, elsülyedek.

Azonban a papa nyugodt volt, mint kitörés előtt az égiháború.

- Hát te itt vagy, Emmi? - kérdezte tompa, hideg hangon. - És ez a fiatal ember?

Mártonnak volt annyi lelki ereje, hogy bemutatta magát.

- Az apját ismerem, - felelt a papa, - bár szappant nem szoktunk nála venni, mert nem habzik eléggé.

Márton biztosította a papát, hogy ez csupán véletlenségből történhetett, s ha a papa parancsolja, ő olyan habos szappant csináltat, a minő még nem volt Szegeden.

Azonban a papa hirtelen közbevágott:

- Mit keres ön itt a leányom társaságában?

- Tisztességes, komoly szándékaim vannak, - felelt bátran az én Mártonom.

- De hisz ön még tacsó, - szólt kitörve a papa, - és ez a leány is még alig mult tizennégy esztendő.

Én halálos dermedtségben, mozdulatlanul ültem a padon.

Márton elborult arccal felelt:

- Mire én leteszem az érettségit, a kisasszony tizenöt éves lesz, és hozzám jöhet feleségül.

A papa nem szólt semmit. Szigorú tekintettel mérte végig Mártont, azután megfogta a kezemet, vitt, vezetett ki a kertből.

Óh, ez szörnyű pillanat volt, Mari! Mártont még csak egy tekintettel se biztosíthattam arról, hogy változatlanul, örökké fogom szeretni!

VI.

Kedves Marim!

A könnyeim zápként omlanak, midőn ezeket a sorokat írom.

Márton az érettségim megbukott.

Engem holnap Pozsonyba akarnak vinni a zárdába, hogy ott tanuljak legalább két esztendeig.

De nem visznek el!

Nem!

Mert a szívem az éjjel megszakad!

A TÖRÖK SALAMON

Ezt a kis történetet nem én koholtam: Balla Gergely néhai jó nagykörösi nótárius krónikájából irtam ki a most (1897) készülő szegedi monografiának.³

Abban az időben, mikor a magyar kezdett már hozzászokni ahhoz, hogy a törököt ismerje urának, egy törvénytároló napon három cseribarád is jelentkezett a szegedi basánál.

A basa ott ült az ő arannyal himzett ülővankosán. A baloldalán nargilé, a jobboldalán íródíák, előtte meg a korán, amelyben meg van írva minden igazság.

A basa végigsimitotta hosszú ősz szakálát és intett, hogy beszéljenek.

- Nagyságos basa, - kezdi a vezető barát, egy szeplős-veres, poczakos páter - mink az alsó városi templom végett jöttünk a te igazságos széked elé.

A basa íródíákja, egy dorozsmai diószemű pribék, belemártja a ludtollat az övéen függő kalamárisba és szép talik-betűkkel írja a papirosra:

- Allahnak mai áldott napján cseri-barátok jötenek nagyságos Ali ben Abdurraman basa kegyes színe elé.

- Mert, - mondja tovább a barát, - azt a templomot most a kálvinista eretnekek bitorolják, holott a jog és igazság szerint a miénk.

Itt a barát a jog és igazság teljes kifejtése végett visszakanyarodik boldogemlékezetű Szent István király korába. Elmondja a keresztény vallás alapítását és küzdelmeit. Szent László és Könyves Kálmán törvényeit, Szent Ferencz születését és életét, szerzetének alapítását és működését; Luther származását és a reformáció átkos terjedését, a szegedi alsóvárosi templom fundálását, eseményeit és a szent szerzet minden rövidségét, amit az eretnek kálvinisták miatt szenvedett.

A basa eleinte figyelemmel hallgat - nem kellett neki tolmács, hiszen fiatal kora óta itt forgott a magyar földön - de csakhamar elszédül a bizonyítékok özönében és nyugtalanul néz a diákjára, akinek mindig lassabban perczeg a toll a kezében.

Mikor a barát már az 1525-iki rákosi országgyűlés határozatát kezdte reczitálni, amely szerint az eretnekek bárhol találatnak, a könyveikkel együtt megégetendők, a basa akkorát ásitott, hogy a szakála a szőnyegig ereszkedett és az állacsontjai ropogtak.

- Elég, - mondotta a kezével intve. - Ugy látom sok a bizonyítékod és nincsen csalárdság a ti követelésekben. Holnap kihallgatom a prédikátort is, és ítéletet teszek.

A barátok nagy hajlongások között kihátráltak a tereméből.

A prédikátor bezzeg megrémült, mikor a csaus elvitte hozzá a pecsétet, hogy ebben meg ebben az órában ott legyen a basa előtt.

- Csaus, - mondotta egy ezüst denárt nyomva a szolgál markába, - mondd el nekem, kik jártak legutóbb a nagyságos basánál!

³ Évek mulva a neveket is megtaláltam Szegedi A. Kil. A szeged alsóvárosi templom története c. könyvében: Az itt szereplő barát neve: Pater Joannes Nagy; a református pap neve Kiss István. Az esemény történt 1562. január első napjaiban.

A csaus a gerendára nézett és egynehány nevet sorolt el. Mikor a barátokat említette, a prédikátor megkönnyebbülten lélekzett fel. Hát ez az! Jól vagyunk már!

Magára öltötte a papi lebernyegét, fekete süveget nyomott a fejére és a kapcsos bibliát a hóna alá vette, azzal fellépetett a várba a basához.

- Kálvinista gyaurok pásztora, - mondotta a basa haragosan, - panasz van rátok, hogy elvettétek a templomot a pápistáktól! Olvasd diák.

A diák fölvette a szőnyegről a jegyzőkönyvet és olvasta:

- Allahnak mai áldott napján cseribarátok jöttek Ali ben Abdurraman szegedi basa kegyes színe elé...

A prédikátor dűhtől elvörösödött arczczal hallgatta; hallgatta, hogy miket beszéltek ellene a barátok.

- Nagyságos basa, - szólt végre haragos kipukkanással, mikor szóhoz juthatott - az a templom az igazi keresztyén gyülekezeté. Mert az igazi keresztyén vallás követői nem az Istentől eltévelyedett gonosz, bálványimádó pápisták, hanem azok, akik a Krisztus szavait a maguk hasznára el nem forgatták és az evangélium igaz értelmébe róka-lyukakat nem ástak.

Erős hangon és méltóságos kézlejtésekkel beszélt. Igazainak bizonyítására beleforgatott a biblia levelei közé és hol Mózással, hol ábrahámval, hol a prófétákkal bizonyította, hogy a Krisztus igaz követői azok a kálvinisták, akik a templomot használják.

A basa ezt mindvégig figyelemmel hallgatta. A bibliát, valahányszor a pap idézett belőle, megnézte a diákjával. Azután, hogy a pap egy kenetes amennel végezte a harsogó bizonyításokat, vállat vont és a tenyereit is terjegette hozzá, miközben a földre nézett.

A diák fölemelt tollal várta az ítéletet.

- Ennek is igaza van, annak is igaza van, - mormogta a basa, a szakálát dörzsölve.

Fölkelt és gondolkozva járt föl és alá a teremben.

- Ember, - mondotta végre, megállva a pap előtt, - még egyszer el kell jönnöd. Jer el holnap délelőtt és jöjjenek el a barátok is.

Másnap ott volt megint a prédikátor az ő bibliájával, a barátok meg az olvasójukkal. Ezek eljöttek mindnyájan.

A basa helyet foglalt az aranyos párnán. Szájába vette a nargilé borostyánját, és végignézett rajtuk.

- Ti kilenczen vagytok, - mondotta a barátoknak - a prédikátor egymaga. Válasszatok magatok közül, aki beszéljen, a többi pedig vonuljon hátra és hallgasson.

A barátok minden gondolkozás nélkül megegyeztek a vörös barát személyében: hátra vonultak a sarokba és izgatottan várták az ítéletet.

- Tegnap és tegnapelőtt, - mondotta a basa, megsziva a nargiléjét, - külön-külön elmondottátok, hogy a templom titeket illet; azonban annyira bebizonyította mindegyik a maga jogait, hogy én nem tudtam köztetek ítélni. Hát álljatok most szembe egymással és adjatok egymásnak kérdéseket és feleleteket, hogy hadd lássam, melyik az igazabb hit?

A prédikátor megköszöri a torkát és neki fordult a barátnak.

- Ha a tiétek az igazak tudománya, mondd meg nekem, hol volt az Isten a világ teremtése előtt.

A barát szinte hátrahőkölt ettől az otromba kérdéstől, de csakhamar összeszedte magát és így felelt:

- Önmagában.

- Nem ott volt - felelt a prédikátor.

- Másutt nem lehetett. Így tanítja ezt az áquinoi szent.

- Nem ott volt - ismételte a prédikátor - hanem a felhőben.

- Felhőben? Már hogy lett volna a felhőben?

- Abban kellett lennie - szólt a meggyőződés erős hangján a prédikátor - mert nem lévén megírva, hogy felhőt teremtett volna, előbb kellett lennie a felhőnek, mint a világnak.

A basa bólintott.

- Rajtad a sor - mondotta a barátnek.

A barát vakart egyet a tarkóján, aztán összehunyorította fehér pilláju ravasz szemeit és a prédikátorra oldalt kacsintva így szólt:

- Kik voltak Istennek legjelesebb prófétái?

- Kik? - szólt a prédikátor dühösen, mert sejtette, hogy a kérdésben álnokság lappang - hát kik lettek volna?

- Kik, no?

- Mózes meg Jézus.

A barát a fejét rázta.

- Nem igaz?

- Nem.

- Hát kik?

- Mózes, Jézus és Mahomed.

A basa felállott.

- Elég, - mondotta a barátnek. - Látom, hogy a ti vallásotok az igazabb.

És az alsóvárosi templom ma is a barátoké.

HOGYAN CSINÁLÓDIK A VERS

Kívül meleg van. Belül hűvös van. A papa az aratóknál jár. A mama a konyhán foglalkozik.

Juliska egy félbemaradt himzést varr tovább az ebédlőben.

Hogy mi okból kell annak a himzésnek éppen most varródnia, holott se névnap, se születésnap nem lesz a nyáron, annak kitalálására az én elmém csekély. Meglehet azért, mert ott van az ebédlőben Lajos diák is.

Lajos diák rokon. Bajos lenne kisütni: honnan. Nem is keresik, mert hátha az derülne ki, hogy nem rokon. Az pedig fölösleges lenne, mivelhogy Lajos diák jeles férfiú: verset is közölt már tőle a Csobáncz és Vidéke; jövőre pedig tanár lesz.

Lajos diák valami ócska könyvet talált. Azt olvasgatja.

Unalmas könyv lehet. Lajos diák föl-fölpillant belőle, és Juliskára vizsgálódik. Juliska hihetetlen gyorsasággal öltöget. Pedig unalmas lehet az a himzés is. Juliska fölpillant és Lajosra néz. (Ennek a Lajosnak éppen olyan bajusza lesz, mint Mátyás királynak. Mátyás királynak, - akárki nézze ott a falon, égnek álló hegyes a bajusza. De csókolni való király!)

- Kérdeznék valamit, - így szakítja meg a csendet Juliska.

- Tessék, - feleli Lajos.

És a könyvet becsukja.

Juliska kémlő pillantást mér Lajosra. Azután egy határozott mozdulattal leül vele szemben az asztal mellé.

- Mondja meg nekem, - szól kipirulva, - hogyan kell verset csinálni?

- Semmi sem könnyebb annál, - feleli Lajos.

- Igazán?

- Szavamra mondom.

- Hát hogyan?

- Az ember elővesz egy darab papirost, meg egy czeruzát. Azután belégondolkozik a szívébe...

- És leírja.

- Leírja a szíve gondolatát.

- Hát csináljunk egy verset! - mondja Juliska tapsolva.

- Csináljunk.

- Én írom.

- Én meg diktálom.

Juliska czeruzáért és papirosért fut. Maga elé teszi. Gyöngéden végigsimogatja a tenyerével.

Az asztalra könyökölnek és egymás szemébe néznek.

- Diktálhatok?

- Diktálhat.

- De úgy ahogy érzek?
- Ugy, ahogy érez.
- Mert verset írni másképp nem lehet.
- Leirom, ahogyan mondja.
- Hát írja:

Ébren vagyok? vagy álmodom...?

- Gondolkodom, gondolkodom:

- Ébren van Lajos, ébren - jegyzi meg Juliska, gyorsan írva a szavakat.

- Ébren? Szebb vagy, mint az álom,

Kis Juliskám, gyöngyvirágom!

- Ezt nekem mondja? - kérdi Juliska elpirultan.
- Természetesen, ha nincs kifogása ellene.
- Nincs, Lajos.
- Mert verset csak a pillanat hatása alatt lehet írni, és én így mindig azt diktálom ami a pillanat hatása alatt felfakad a szivemből.
- Óh ez gyönyörű vers! Folytassa.

Lelkem drága gyöngyvirága.

Ülj le mellém a díványra.

- Igazán azt akarja?
- Bizony, a vers érdekében...
- A vers érdekében?
- Ha nem ül ide, akkor a vers félbeszakad.
- Inkább odaülök.

A díványra szökken. Térdére helyezi a papirost, és várakozó tekintettel néz Lajosra.

- Így, így nézz rám kék szemeddel;

- Mennyországos kék egemmel!

Hadd fogjam meg a kezedet...

- Akkor mivel irjak?
- Azután írja. Most csak nyujtsa a kezét, hogy a verset ki tudjam egészíteni.
- Itt van.

Lajos csakugyan megcsókolja a kis kezét.

Juliska zavartan néz rá.

- Irja hát: *Rácsókolom a lelkemet.*
- Vagy úgy? Majd elfelejtem, hogy a verset írni is kell.

Lefirkantja a hiányzó sort, azután ragyogó szemmel néz Lajosra, várva a folytatást.

Lajos nekimelegedve, érzéssel mondja:

*- Liliomszál! gyögyvirágszál!
Ha nekem egy csókot adnál...*

- Reményilem, ezt nem komolyan mondja?
- A vers kívánja, Juliska.
- A vers kívánja?
- A vers.
- Igazán kívánja az a vers?
- A legkomolyabban.
- És anélkül nem lehet folytatni?
- Honnan vegyem hozzá az érzést?
- De furcsa ez a verscsinálás, Lajos!
- Azt hiszem, szép vers lesz.
- Igazán?
- A csók érdekes fordulat benne. Nem igaz?
- Még nem tudom.
- Hát...

Juliskát gyöngéden átölelve a szemébe néz.

Juliska lesüti a szemeit.

- Jaj, - így rebeg, - nem szabad Lajos.
- Miért ne volna szabad?
- Meglátnak.
- Magunk vagyunk.
- Lát a jó Isten.
- Itt a pusztán, kánikulában?...
- Mindenütt jelen van.
- Hát akkor minek tanította az embert csókolni?
- Az igaz, Lajos.
- Hát...

Pillanatnyi csend. A szobában minden mozdulatlan. Mátyás király a padlás felé néz. A vén fali óra az árnyékban ballagdal.

- Az ablakon nem lát be valaki?
- Nem Juliska, csak a leánderek.

Juliska arcza odasimul a Lajos arczához.

- Elég, elég, valaki jön!

Felugrik a leány. A papirost magával ragadja.

- Nem jön senki. Maradjon édes Juliska.

A leánynak pipacs-piros arcza megfordul az ajtóban. Ujját az ajkára téve, ragyogó tekintettel susogja:

- Holnap folytatjuk... a verset.

MARI NÉNI MEG PISTA BÁCSI

(Egy hétéves fiú novellája)

Mari néni szoknyában járt, és kisasszony volt az emeleten.

Pista bácsi ifiur volt, és szivart szivarozott.

Ez a Pista bácsi mindennap feljárt az emeletre hozzánk, hogy megmondja milyen az idő.

- Ma szép idő van, - szólott.

Amire Mari néni így felelt:

- Az ám.

Vagy azt mondta:

- Az idő borult.

Amire Mari néni azt felelte:

- Lehet, hogy még ma kitisztul.

Azután virágot tűzött a Pista bácsi nyaka mellé, a kabátba.

Jó bácsi volt ám ez. Valahányszor odaültem hozzájuk, mindig adott egy krajczárt, hogy menjek el a boltba és vegyek cukrot; de azt is megmondta, hogy ne itt a szomszédban vegyek, hanem a másik boltosnál, a melyik messzebb van, mivelhogy az jobbat árul; és azt is mondta, hogy ne siessek, mert eltöröm a lépcsőn a lábamat.

Bizony nem fogadtam szót. Ki is járna lassan, mikor cukorért megy! A lábamat pedig nem szoktam eltörni.

Mikor visszaérkeztem, újra Mari néni mellé ültem, és szopogattam a cukrot.

Pista bácsi megsimogatta a fejemet és megint adott egy krajczárt, hogy vegyek piskótát, és hogy jó messze menjek, lassan, mert aki siet, abból nem lesz okos ember.

Igy ajándékozott meg négyszer-ötször is egy délután, s azt hiszem, a király fiával se bántak úgy, mint velem. Néha még Budára is átmentem törökszilváért.

Egyszer aztán meguntam a sok édességet. Nem kellett se cukor, se piskóta. Pista bácsi sok krajczárt adott akkor, csak hogy vegyek valamit.

Zsebettem a krajczárokat, és kijelentettem, hogy nem eszek cukrot, se fügét, se törökszilvát.

Pista bácsi akkor az ölébe vett, és a köpönyegével betakarta néha a fejemet.

Ilyenkor mindig czuppantott.

- Mi czuppanik úgy? - kérdeztem.

Nevettek, hogy olyan kíváncsi vagyok. Mari néni piros volt, mint a pecsenye, Pista bácsi meg mint a görögdinnye.

Egyszer azt mondták, hogy a madár jön ki a kályhalyukból; csak lessem és fogjam meg.

Egész délután ott ültem a kályhalyuk mellett. De a madár nem mert előjönni, mert ők a másik szobában mindig suttoztak és czuppantottak.

A Mari néni mamája ilyenkor sohase volt otthon. A misékre járt és a litániákra. Egyszer korábban jött haza, mint vártuk. Pista bácsit ez meglepte. A nénit is.

Engem nem lepett meg.

- Mit keres itt? - kérdezte a néni.

Azután azt mondta:

- Takarodjék!

Rettenetes pillanat volt!

Kérdeztem aztán Mari nénit, hogy miért kellett Pista bácsinak elmennie?

- Mert nincsen pénze!- felelte búsan Mari néni.

- Nincs pénze? - szoltam elcsudálkozva, - már hogyan volna pénze. Mindig tele van a zsebe!

Egy délután Mari néni elment Pista bácsival sétálni. Nekem átadtak egy levelet. Azt mondta Mari néni:

- Vigyázz a levélre és add oda a mamának.

Egész estig mindig ott álltam a levél mellett.

- Kutya levél! - szoltam megfenyegetve, - innen ugyan el nem szököl!

Este hazajött a Mari néni mamája. Elolvasta a levelet és felkiáltott:

- Jaj! jaj! jaj!

Azzal belerogyott a fotelbe.

Mondom neki:

- Miért sir?

Azt mondja:

- A gazember! A gazember!

- Ki az, néni?

- Pista, a te kedves Pista bácsid!

- Már az nem igaz - feleltem bátran, - Pista bácsi jó ember: a legeslegjobb ember a világon!

Erre azt felelte:

- Csacsi vagy még te!

És tovább sirt, tovább jajgatott.

Sok-sok idő telt el. Mari nénit mindennap vártam, de sohase jött. Nagyon messzire mehettek sétálni.

Már a nyár is elmúlt. A fák sárga ruhába öltöztek, de nagyon hideg lett, hát hamar levetették és hóbundát meg fehér csipkéket vettek magukra.

Amint az iskolába mentem, Mari nénivel találkoztam. Hogy összerebbentünk! Hogy örültünk egymásnak! Százszor is megcsókolt, aztán felültetett a lóvonatra. Aztán elvitt messze, messze, egy kis házba. Ott találtam a Pista bácsit is, meg egy kis Jóskát.

- Látod, - szólott Mari néni - ezt a gólya hozta.

- Neked hozta?

- Nekem ám.

- Mondd meg neki, hogy hozzon nekem is!

Szerettem volna egy ilyen kis Jóskát. Bolondos vig fickó volt. Mindig nevetett és keze-lába járt, mint a motóla. Fogni is tudott ám a lábával!

Azután azt kérdezték tőlem:

- Mit csinál a mama?

Megmondtam, hogy reggel kávét főz, délben pedig levest. Tegnap czukros kását ettünk.

- Szokott-e sirni?

- Nem. Mikor ráér, csak akkor sir.

- Emleget-e minket?

- Hogyne. Azt mondja: Szegény Mari, elszöktette a gazember! És ott imádkozik a Mari néni arczképe előtt.

Telerakták a zsebemet süteménynyel. Az egyik zsebembe beletették: a Jóska arcképét és felírták rá: „A nagymama unokája.” Azzal felültettek a lóvonatura és hazaküldtek.

Már akkor az egész ház keresett.

- Hát nem esett a Dunába? - kérdezte tőlem a házmester.

Ennek a házmesternek mindig ilyen ostoba gondolatai vannak.

De a néni is azt kérdezte tőlem. Pedig a néni okos asszony.

- Hogy estem volna a Dunába, - feleltem, - hiszen a Mari néninél voltam.

Erre a néni elkapta a kezemet, és olyan sebesen ragadott fel a lépcsőn, hogy majdnem repültem.

- Hol voltál? - kérdezte, mikor magunkra maradtunk, de olyan hangon, hogy ijedtemben alig tudtam lélegzetet venni.

- Mari néninél, - feleltem remegve.

- Hol lakik?

- Pista bácsinál.

- Hát az hol lakik?

- Az Attila-utczában.

- Mit láttál náluk? Szegénységet!?

- Egy Jóskát.

- Micsoda Jóskát?!

- Olyan kicsit.

- Milyen kicsit?

- Csak akkora, mint a karom; pólyában lakik; mindig nevet, és égne tartja a lábát. Itt az arczképe is.

A néni elkapta az arcképet. Az ablakhoz ment. Sirt. Aztán meg nevetett. Mikor sirt, a fejét csóválta; mikor pedig nevetett, az arcképet nézte.

Mert nem is lehet azt a Jóskát nevetés nélkül nézni, olyan bolondos, vig ficzkó!

A MEGISMÉTELT IDILL

I.

János a naptárt nézte. Vilma a bölcsőt ringatta.

- Ma négy éve... - szólott egyszerre lágy hangon János.

És szerelmesen nézett a feleségére.

Az asszony mosolygott.

- Én leány voltam, te gigerli voltál.

- Te miattad.

- Akkor zöld nyakkendő volt, mint egy bokor fejes saláta. De jól illett János!

- Kivált mikor te kötötted meg, édes. Hanem másról van szó: tudod-e mi nap van ma?

- Micsoda?

- Junius 28.

- 28? Tudom. Ma négy éve volt az első légyottunk a városmajorban. A keresztutól az ötödik fa; délután 3 órakor.

- Én már délben ott voltam. Te is 2 órakor. Rózsaszínű kurta ruha volt rajtad. A hajad egyágba fonva. Én azt mondtam: „*Nagysád*”. Te azt mondtad: „*Sárvári ur*”. Elmult szép nap. Soha nem tér vissza többé!

- Miért ne? Laczika mingyárt elalszik. Most egy óra. Ötig nem ébred fel. A dada addig mellette lesz. Ha úgy tetszik, Sárvári ur, három órakor találkozhatunk a városmajorban.

- Ez pompás gondolat!

- Azt a ruhánkat vesszük fel, amelyik akkor volt rajtunk. Zsófi! hozza le az ur pepitaruháját a padlásról.

- Te meg a rózsaszínűt veszed fel?

- Azt. A zöld nyakkendő itt van a skatulyában.

- És a hajadban rózsaszín lesz?

- Az. A piros szélű zsebkendő ott van a menyasszonyi ruhám mellett, a sifonér aljában.

- Remeg-e majd újra a kezed, mikor azt mondom: szeretlek!

- Bohó te! azért nem is szükséges kimennünk.

II.

A Krisztinavárosban laktak. János negyed óra múlva már lenn volt a zöldben.

Ugyanaz a szélehajtott bő pepita-nadrág; ugyanaz a cseperke-kalap; ugyanaz a fekete sétapálca. Még arra is volt ideje, hogy a szakállát elől leborotváltatta és csak a füle mellett hagyott meg két kis bokrot. A bajusza végét göndörre süttette. A mellére piros szegfűt tűzött.

Amint ott ült a kijelölt helyen, a fa árnyékában és a pálczája végével a pepita-nadrágját veregette, úgy tetszék neki, mintha nem is volna igaz, hogy Vilma a felesége. Csak a várakozás hosszú perczei alatt gondolta ezt ki. Az ember így szerelmi várakozásban gondol merészeket.

Egyszer csak felpirosodik a távoli lombok között egy világos rózsaszín ruha. Ribizli színű selyem napernyő vet rája színes árnyékot. Rövidruhás, tizenhat éves leány. Öröm a járását nézni. Illik neki a járás! Az arcza olyan fehér, mint a gyöngyvirág. A szeme olyan kék, mint az ibolya.

Jánost valami ünnepi érzés szállja meg. Mintha harangoznának és fák halk, titkos hangon zsolozsmát énekelnének.

Pedig nem harangoznak. A völgy csöndes és néptelen. A rózsaszínű ruha nesztelenül lebeg a fű fölött. Vilma kedvesen és ártatlanul mosolyog.

- Álom volt-e hát?

János eléje siet. Megfogja a cseperke-kalap közepét és gyors negyedkört írva vele a levegőben, gigerlisen köszön.

- Jónapot Sárvári ur, - felel Vilma.

A szemét lesüti. Bátortalanul nyújtja a kezét.

Sárvári gyöngéden megfogja azt és egy pillanatig gondolkodik, hogy szabadna-e azt a kis kezét megcsókolni?

Mint akkor.

Vilma azonban idejekorán elkapja a kezét. Az arcához teszi, és panaszosan mondja

- Oh, mily meleg van Sárvári ur!

- Mintha csak az athléta-bálon volnánk. (Hogy emlékszik ez az asszony minden szóra!)

- Különbén szép idő van, Sárvári ur.

- A hol nagysádot látom, nekem mindenütt szép idő van.

- Tegnap esső volt.

- Az isten szeret bennünket. Oh nagysád, ha kegyed volna az isten, szeretne-e... bennünket?

- A néném-től alig birtam elszökni. Mennyi gyöngyvirág van itt Sárvári ur? Szedjünk gyöngyvirágot! Vendégünk jött és azt akarták, hogy zongorázzak. Segít nekem szedni?

- Akár egy boglyával. De valamit kérek.

- Mit?

- Hogy egy szálat ajándékozzon nekem belőle.

- Szívesen.

- De mielőtt ideadná azt az egy szálat, csókolja meg.

Vilma lesüti a szemét. Egy pillanatig tétovázik. Lenn a fűszálak fölött egy méh döngicsél. A völgy csöndes. Egy madár csicsereg a völgy lombjai között. Vilma az ajkaihoz emel egy szálat gyöngyvirágot és gyorsan átnyújtja.

Nem néz oda. János lopva megcsókolja a kis kezét, Vilma elvonja a kezét. És néhány perczig szótlanul szedik a gyöngyvirágot tovább fölfelé a hegyoldalra.

Mint akkor.

- Ismeri a normafát?

- Melyik az?

- Az a nagy, ott a hegyoldalon.

- Ne menjünk addig. Ez az oldal oly szép, és oly csöndes. A virág már elég is lesz.

- Nincs elfáradva nagysád?

- Nem fáradok el soha.

- Itt megpihenhetnénk. Összerendezzük a virágokat. Jó?

- Jó lesz. De a fü...

- Napsütötte. Nem törik bele a ruhába.

Leülnek a puha fűre.

Vilma ölében szétomlanak a virágok. A kis fehér ujjak gyorsan és izléssel rendezik. János egy faágról vékony szalagokat hánt. S a gyöngyvirág elárasztja a levegőt illattal.

János megrészezszi ettől az illattól. Mámorosan néz a naphőtől átpirult kedves gyöngy arcra.

- Vilma, édes kis feleségem - mondja megáradó szívvvel.

És átöleli az asszonyt.

Vilma felsikolt.

- Sárvári ur, - mondja tiltakozóan maga elé tartva a kezét, - ön megfélelkezik magáról.

- De édesem, ne bolondozzunk. Olyan kedves vagy, hogy muszáj egyet czuppantanom arra a rózsás angyal-képedre.

- Megörült ön, uram?

- De édes anyjukom!

- Uram, - szól Vilma fölkelve, - ha egy szikra lovagiasság is van önben, egy védtelen leány helyzetével nem fog visszaélni

(Az ördögbe is, - mondja magában János, - ez az asszony képes itt kisütni, hogy nem is a feleségem.)

Vilma látva Jánosnak a zavarát, újra visszaül, és mintha mi sem történt volna, álmodozva, szeliden mondja:

- Szeretnék közéje egypár vadrózsát. Közepére hármát, és a szélére vagy nyolcizat. Mit gondol Sárvári ur: találunk az uton vadrózsát?

Jánosnak belecsendül az emlékezetébe, hogy ez a kérdés volt a bevezetése a szerelmi vallomásuknak.

- Találunk, - felelte, - de majd csak később, ha a Gül baba sirja felé megyünk haza.

- Szeretem a rózsát és különösen a vadrózsát. Mikor vadrózsabokrot látok, mindig könnybe lábad a szemem. Azt gondolom, szegény árva leány, mint én vagyok. Isten néz rá folyton az égből: éjjel csillag őrzi, nappal...

- Egy hű szív.

Ugyanezek a szavak voltak. János is, Vilma is könnyezve és mosolyogva pillantanak egymásra.

- Egy hü sziv - folytatta János - amely éjjel-nappal csillag gyanánt őrködik kegyed fölött, és soha el sem is hagyja. Oh kisasszony, édes Vilma nagysád, ha kegyed megértené ennek a hü szivnek a szavát.

- Ön rébuszokban beszél Sárvári ur.

- Szólhatok-e világosabban édes kisasszony, mielőtt tudnám, hogy kegyed hajlandó az én rébuszaimat megfejteni.

- Miért ne, ha nem nehezek. Mi az első kép?

- Egy kéz nagysád; egy picziny, gyöngö liliomkéz. Ez a kezecske, - mondja János, a Vilma kezére gyöngéden rátéve a kezét.

- És mi a másik?

- Két sziv egy - lánggal. Azután két gyűrű, egy oltár és egy egész mennyország.

- Rendkívül bonyolódott.

- Gondolja talán, hogy a két sziv egy lánggal nincs meg?

- Nem, azt nem gondolom, Sárvári ur.

- Kisasszony, - kiált fel ragyogó arczczal János, - hiszen én így boldog vagyok!

A kisasszony lesüti a szemét. Sárvári elborítja a kezét csókjaival és boldogságában nem tud egyebet mondani, csak így rebeg:

- Kisasszony, kisasszony, kisasszony.

Vilma fölrebben

- Jézus Mária!

- Mit mond kisasszony?

- Öt óra, haza kell menni!

- Dehogy kell, hiszen a néni csak hét órára várja. Csak még egy negyedóraig, kisasszony!

- Nem lehet, nem nem!

- De hát miért nem, kisasszony?

Vilma szemérmesen lesütött szemekkel felel:

- Cziczit kell adnom a fiamnak.

UTÓSZÓ

Ez a kötet 1894-ben *Novellák* címmel jelent meg először. A *Tizenkét novella* címet a szerző tudta és beleegyezése nélkül az új kiadója ragasztotta rá a *Novellák* második kiadásakor. A kiadó szerint a *Tizenkét novella* cím „többet mond”. Gárdonyi szerint: a két cím közül egyik se mond semmit. Ellenben annál többet mond a könyv. A kötet megnyitó novellája, *Annuska apáca lesz*, első virága a szerző azon gondolatcsokrának, melyből az Annuska című színműve kötődött. Másik novellája, *A megismételt idill*-ből Az új lámpás című kétfelvonásosát írta meg Gárdonyi. Harmadik novellája, *A Mari néni meg a Pista bácsi* meg irodalomtörténetileg érdekes kalandos pályát futott meg, melynek híre Európaszerte bejárta a sajtót:

Mikor Gárdonyi a Mari néni meg a Pista bácsi novelláját megírta és *Novellák* című kötetében megjelentette - még nem volt oly ismert és népszerű író, mint ma. A bírálat bár szívesen fogadta a könyvet, de még sem olyan melegen, mint ahogy az irodalmi kritika hőmérője általában jelezni szokta Gárdonyi értékét. E csalódás kellemetlenül érintette a szerzőt. A sors azonban módot nyújtott a vigasztalódásra, mert ami Gárdonyinak nem sikerült itthon, sikerült külföldön. Sikerült megszereznie a könyvének az elismerést. Megszerezte pedig 1900-ban s nem kisebb helyen, mint a világkiállítás színhelyén, Párizsban.

Így történt:

A *Journal* című előkelő párizsi lap nemzetközi pályázatot hirdetett elbeszélésre. A bírálóbizottság és elnöke, Jose Mária Heredia, a francia akadémia tagja, az ezerfrankos díjat két pályamunkának ítélte oda egyenlő arányban. A pályanyertes elbeszélések egyikének címe *Histoire d'enfant* (gyermektörténet) volt. A jelíges levél szerint szerzője *Baron Grivot de Grandcourt* ujságíró. A *Journal* 1900 január 6-án közölte a díjnyertes kis novellát, amelyből kitűnt, hogy az nem más, mint Gárdonyi Géza *Novellák* kötetének egyik elbeszélése, a Mari néni meg a Pista bácsi. A változtatás a pályamunkában csak annyi, hogy az előkelő álnévbe burkolódzott francia író az elbeszélés nénije helyett maga magát szerepelteti és hogy az Atilla-utca Rue de Fleurs-évé változtatódott.

Gárdonyit figyelmeztették író társai a plágiumra, melegen gratulálva a kitüntetéshez. Gárdonyi azonban egy lépést sem tett jogai érvényesítésére. Tóth Béla és mások értesítették a *Journal*-t is az irodalmi kalózkodásról. Mire a francia kormány kisebb kitüntetéssel kárpótolta a díjavesztett eredeti szerzőt. Gárdonyi ezek után *Tizenkét novella* címen újból sajtó alá rendezte és némi változtatásokkal újból átaranyozta a számára ily nagy dicsőséget hozó kötetet és a honi kritika ünnepi tarackklövdözései és beharangozása mellett bocsátotta útjára a második kiadást 1901 januárjában.

G. J. dr.